

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
ทางประชาธิปไตย

โดย

ว่าที่ ร้อยตรี ดร.ธนุ วงษ์จินดา
ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 - 2563

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย” ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา ของ ว่าที่ ร้อยตรี ดร.ธนุ วงษ์จินดา เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2562-2563

พลโท

(พิสิทธิ์ ปฐมอม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย
ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา
ผู้วิจัย ว่าที่ ร้อยตรี ดร.ธนู วงษ์จินดา **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 62

การวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์ การวิจัยเพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย วิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรค ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย และเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านการระดม : พฤติกรรมการเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา การใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและ ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดแนวทาง ส่วนพฤติกรรม การเคารพและแสดงความ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคลอย่างสุภาพไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยใคร่ครวญด้วยวิจรรย์ญาณ โดยโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านสามัคคีธรรม : 1. พฤติกรรม การประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ เป็นที่ตั้ง การรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคม ต้นสังกัด เป็นผู้กำหนดแนวทาง 2. พฤติกรรมการตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่มและสังคม โดยโรงเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด ด้านปัญญาธรรม : 1. พฤติกรรมกรรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ชี้ เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ โดยต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดแนว 2. พฤติกรรมกรรู้จักรับ ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมคิดและร่วมตัดสินใจโดยใช้เหตุผล การพยายามอภิปรายปัญหาโต้แย้งใน หมู่คณะจนทำให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม การใช้วิธีการออกเสียงหาทางออกเมื่อเกิดกรณีเห็นต่างที่มี เหตุผลที่ดีด้วยกันจนไม่อาจให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้ โดยโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นผู้กำหนด

ข้อเสนอแนะ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการและ กระทรวงที่เกี่ยวข้อง ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบ สร้างกลไกสภานักเรียน (Student Council) ให้เกิดประสิทธิภาพพลเมืองประชาธิปไตยผ่านกิจกรรม “สภานักเรียน” อย่างจริงจัง ทุกโรงเรียน กำหนดนโยบายให้โรงเรียนดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมตามศาสตร์พระราชาสืบสาน ต่อยอดตามพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 และจัดทำคู่มือ ครอบครวักรเลี้ยงลูกให้มีคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ให้มีการสื่อสารที่เป็นธรรมของ สื่อมวลชน ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยูสื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและ ความตื่นตัวและคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองไทย ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกัน สร้างและพัฒนานตนเองให้เคารพผู้อื่น เคารพกติกาและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

Abstract

Title Method of Democratic Ethics Development
Field Social Psychology
Researcher Acting Sub.Lt. Dr.Thanu Vongjinda **Course** NDC **Class** 62

The objectives of this research on the development of ethics in democracy is to study the understanding of morals, ethics, democracy, analyze problems and obstacles in cultivating democratic morality and propose guidelines for the development of morality and democracy of high school students.

The results revealed that Guidelines for the Development of Morality and Democracy of High School Students should consist of reverence behavior of respect in the institution of nation, religion, and monarchy, none of violating the rights of others, both physically and verbally, exercising freedom in the scope of the law and customs. The agency sets the guidelines of respectful and generous behaviors which are polite and appropriate use of speech to the persons' positions, and accepting others' opinions through thoughtful reflection by schools and stakeholders. Fellowship aspect : 1. Coordination behavior with the interests of the public or the nation, responsibility for the duties assigned by the public and the duties to society. The agency determines these guidelines. 2. Behavior of willing to work together willingly without benefits insisting on the common good solidarity of the group and society. These issues should be designated by schools and stakeholders. Cognitive aspects : 1. Behavior of knowing how to be a good leader and follower. Point out the reasons and the correctness in judging the problem. The agency sets the guidelines. 2. The behavior of accepting other people's opinions. Participate in thinking and make informed decisions attempting to debate and argue among the group until everyone agrees, using the method of voting for an exit when there is a disagreement with good reasons together that the group cannot turn to any direction. These issues should be designated by schools and stakeholders.

Recommendations for the Office of the Basic Education Commission Ministry of Education and related ministries are that there should be a reform of the basic education curriculum throughout the system, building 'Student Council' to be effective democratic citizens through activities "Student Council" seriously in all schools. There should be a policy for the school to carry out the moral school project according to the King's science, continue to build on the royal advice of King Maha Vajiralongkorn, King Rama 10, and prepare a family manual for raising children to

have morality, ethics, democracy, fair communication by the mass media such as television media, print media, radio, the Internet to be a campaign to raise awareness and qualifications of Thai citizenship over democracy to help people build and develop themselves to respect others and the rules in order to work together to solve social problems starting with themselves.

คำนำ

เอกสารวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย เล่มนี้ จัดทำขึ้นจากการที่ผู้วิจัย เห็นความสำคัญในการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ก็ได้เปิดช่องทางให้เด็กและเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง ให้ได้เรียนรู้เรื่องการเมืองการปกครองอย่างถูกต้อง ก่อนการใช้สิทธิเลือกตั้งได้จริงเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์เป็นการตอกย้ำว่าต่อไปนี้ เด็กและเยาวชนไทยต้องใส่ใจประชาธิปไตย และต้องมีส่วนร่วมในทางการเมือง แต่สภาพปัจจุบันปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในอันดับต้นๆของประเทศ ที่แฝงตัวอยู่กับทุกกลุ่มอายุและทุกกลุ่มอาชีพ รวมถึงเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ เป็นกลุ่มที่มีปัญหาการขาดจริยธรรม ยิ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะคุณธรรมจริยธรรมในสังคมประชาธิปไตยเกี่ยวกับการรู้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง ที่อาจมีการใช้สิทธิเสรีภาพ โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสม และผลกระทบต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยเล่มนี้จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติการศึกษา เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอันจะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชน หล่อหลอมให้มีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม รู้สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อย่างมั่นคงสืบไป

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนุ วงษ์จินดา)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษา พันเอก พีระพงษ์ จันทวโร นาวาเอกหญิง ปิยะฉัตร ไชยนต์ ที่ได้ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขและเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการนำเสนอรายงานวิจัย ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี หนึ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้อยู่ในช่วงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ที่เป็นอุปสรรคอย่างมากในการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์ แต่ด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน จึงทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี และเป็นงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมในช่วงเวลาที่เหตุการณ์การเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยนี้ขอมอบเป็นกุศลแก่บูรพาจารย์หลักสูตร การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 62 ทุกท่าน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ไว้ ณ โอกาสนี้

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนู วงษ์จินดา)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ณ
บทที่ 1 ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
คำจำกัดความ	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย	5
กล่าวนำ	5
หลักการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	6
หลักการของประชาธิปไตย	13
เยาวชนกับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	20
การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	29
กรอบแนวคิดการวิจัย	38
สรุป	38
บทที่ 3 สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย	40
กล่าวนำ	40
ความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียน	41
สภาพการจัดการการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย	45
การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	58
ความรู้ความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย	68

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ สรุป	69 73
บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย	74
การพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยประเทศแบบอย่างประชาธิปไตย	74
แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ส่งผลดีต่อประชาธิปไตย ของประเทศไทย	86
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	90
สรุปผลการวิจัย	90
ข้อเสนอแนะ	93
สรุป	94
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	96
ประวัติย่อผู้วิจัย	99

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า	
2 – 1	ทฤษฎีต้นไม้จรรยาธรรม	11
2 – 2	โมเดลแนวความคิดการพัฒนาการเป็นพลเมือง/การมีส่วนร่วมทางการเมือง	32
2 – 3	โมเดลแนวความคิดการเสริมสร้างพลเมือง	34
2 – 4	มาตรวัดความเป็นพลเมือง	35
2 – 5	กรอบแนวคิดของการวิจัย	38
3 – 1	องค์ความรู้ทักษะและคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	48
3 – 2	ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551	49
3 – 3	เป้าหมายการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	59
3 – 4	การประเมินผลกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	60
3 – 5	โครงสร้างการบริหารสถานักเรียน	61

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2 – 1	ทฤษฎีพัฒนาการเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก	10
3 – 1	ผลการคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาพรวมของประเทศ	44
3 – 2	สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ	50
3 – 3	สภาพการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	69
4 – 1	สภาพการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของประเทศต้นแบบ ทางประชาธิปไตย	85
4 – 2	การพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ	88

บทที่ 1

ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 กำหนดให้รัฐจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับมาตรา 257 และมาตรา 259 กำหนดให้ทำการปฏิรูปประเทศเพื่อวางรากฐานการพัฒนาไปสู่ประเทศที่มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนา อย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุล ประชาชนในสังคม มีโอกาสทัดเทียมกัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยจะต้องดำเนินการปฏิรูปอย่างต่อเนื่อง ในช่วงห้าปีข้างหน้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนการปฏิรูปประเทศ 11 ด้าน คือ ด้านการเมือง ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านสังคม ด้านพลังงาน และด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งมุ่งเน้น การพัฒนาคน และเปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุข และอยู่ร่วมกันอย่าง สมานฉันท์ มุ่งสร้างคุณภาพชีวิต และพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ให้มีความสำคัญกับการวางรากฐาน การพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่กลุ่มเด็กปฐมวัยที่ต้องพัฒนาให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะ ทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดี มีสุขภาพที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อประเทศมีความมั่นคงในเอกราชภายใต้การ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข และสอดคล้องกับ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 - 2564 เป็นแผนยุทธศาสตร์ ที่จัดทำขึ้น เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทย เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ที่มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย ให้เติบโตอย่าง มีคุณภาพ หล่อหลอมให้มีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาพที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม และมีทักษะที่จำเป็นต่อความต้องการ ดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่ารัฐธรรมนูญและยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้เปิดช่องทางให้ เด็กและเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการกล่อมเกล้าทางการเมือง ให้ได้เรียนรู้เรื่องการเมือง การปกครอง อย่างถูกต้อง ก่อนการใช้สิทธิเลือกตั้งได้จริงเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์เป็นการต่อยอดว่าต่อไปนี้ เด็กและ เยาวชนไทยต้องใส่ใจประชาธิปไตย และต้องมีส่วนร่วมในทางการเมือง แต่สภาพปัญหาทางด้านคุณธรรม

จริยธรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในระดับต้น ๆ ของประเทศ ซึ่งปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้นจะแฝงตัวอยู่กับทุกกลุ่มอายุ และทุกกลุ่มอาชีพ รวมถึงเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีปัญหาการขาดจริยธรรม ยิ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะคุณธรรมจริยธรรมในสังคมประชาธิปไตยเกี่ยวกับการรู้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเองที่อาจมีการใช้สิทธิเสรีภาพ โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสม และผลกระทบต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (ศูนย์คุณธรรม องค์การมหาชน กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๖๐)

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ที่มุ่งศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียน การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชน หล่อหลอมให้มีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม รู้สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อย่างมั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 การวิจัยนี้เน้นการศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 การวิจัยนี้เน้นวิเคราะห์ สภาวะที่สภาพการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของประเทศไทย และประเทศที่เป็นแบบอย่างทางประชาธิปไตย

1.3 การวิจัยนี้เน้นเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เฉพาะหลักการและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคง

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียน ครู ผู้ปกครองนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 และเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

- 1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาตำราและเอกสารต่าง ๆ
- 1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตย และผู้อำนวยการโรงเรียน นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Context Analysis) การสังเคราะห์ข้อมูลทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้อง

3. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลแบบรายงานวิจัยเชิงพรรณนา และวิเคราะห์นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบความเข้าใจในคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ทำให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. ทำให้ทราบแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

คำจำกัดความ

คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

หมายถึง คุณลักษณะที่ดีของนักเรียน ด้านการระดม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม

คุณลักษณะที่ดีของนักเรียน ด้านการระดม

หมายถึง พฤติกรรมการเคารพในสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ การเคารพและแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคลอย่างสุภาพ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งทางกายหรือวาจา การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ การใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณี

คุณลักษณะที่ดีของนักเรียน ด้านสามัคคีธรรม

หมายถึง พฤติกรรมการประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง การตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคม การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่มและสังคม

คุณลักษณะที่ดีของนักเรียน ด้านปัญญาธรรม

หมายถึง การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ การร่วมคิดและร่วมตัดสินใจโดยใช้เหตุผล การพยายามอภิปรายปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะจนทำให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม การใช้วิธีการออกเสียงแนวทางการพัฒนาเมื่อเกิดกรณีเห็นต่างที่มีเหตุผลที่ดีด้วยกันจนไม่อาจให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกันของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และค่านิยม (Attributes) และพฤติกรรม (Behavior) ด้านการระดม ด้านสามัคคีธรรม และด้านสามัคคีธรรม

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทางประชาธิปไตย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยได้มีการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาสำคัญ ออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

1. หลักการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
2. หลักการและแนวคิดของประชาธิปไตย
3. เยาวชนกับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดการวิจัย
6. สรุป

กล่าวนำ

ในบทนี้เป็นการทบทวนแนวคิดทางคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ทฤษฎีกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory) มีหลักสำคัญ คือ การช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนยึดถือ หรือ มีความเชื่อว่าดีถูกต้องหรือควรจดจำ ทฤษฎีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory) มีหลักสำคัญ คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในอนาคต ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้โดยตัวแบบ (Learning Through Modeling) โดยผู้เรียนจะเลียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget) เพียเจต์เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการเร็วขึ้น ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ที่เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม และทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมสำหรับคนไทย จุดเด่นของทฤษฎีนี้มีความว่าลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา และศึกษาหลักการและแนวคิดของประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม อารงไว้ซึ่งประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างยั่งยืนสืบไป โดยสามารถสรุปการทบทวนวรรณกรรมได้ ดังนี้

หลักการแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

1. หลักการและความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรม (Virtue) จริยธรรม (Ethics) เป็นคำที่มักจะถูกกล่าวไว้คู่กันเนื่องจากทั้ง 2 คำนี้มีความหมายและเกี่ยวข้องกับการกระทำ พฤติกรรม ความประพฤติของบุคคลที่ดี สะอาด บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งเป็นแนวทางหรือหลักประพฤติปฏิบัติของบุคคล เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน คุณธรรมจริยธรรม จึงจัดได้ว่าเป็นมาตรฐานที่พึงประสงค์ของสังคม มาตรฐานของคุณธรรมจริยธรรมบางอย่างยังได้ถูกกำหนดปรับใช้เป็นกฎข้อบังคับ หรือกฎหมายที่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อจุดมุ่งหมายที่จะให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบร่มเย็น ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและส่งผลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการศึกษาพอสรุปได้ว่าคุณธรรม คือการกระทำความดี และละเว้นความชั่ว ซึ่งคุณธรรมสามารถที่จะปลูกฝังกันได้ เมื่อบุคคลเกิดคุณธรรมอย่างหนึ่งก็จะส่งผลให้เกิดคุณธรรมด้านอื่น ๆ ตามมา ทำให้เกิดจริยธรรม คือการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคม และการพัฒนาประเทศชาติ

คุณธรรมและจริยธรรม มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ต้องมีลักษณะดำรงชีวิตที่สงบสุข ไม่เอาเปรียบใคร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่สภาพสังคมแทบทุกกลุ่ม ยังมีบุคคลบางคนมีลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดคุณธรรมจริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นการโกหกหลอกลวง การล่่วงละเมิดการลักขโมย การฉ้อฉลเอาเปรียบ การไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ การไม่รับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติงาน การแสวงประโยชน์โดยมิชอบ การที่บุคคลในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวมาแล้ว อาจจะเป็นสิ่งที่มีผลร้ายมากยิ่งขึ้น หากเกิดจากผู้ที่มีความรู้สูง มีความสามารถ เฉพาะและความฉลาดเหนือผู้อื่น โดยที่หลักศาสนาและกฎหมายไม่อาจครอบคลุมได้หรือป้องกันได้อย่างสมบูรณ์ จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่บุคคลผู้มีจิตสำนึกเชิงคุณธรรมจริยธรรมต้องพยายามช่วยกันค้นคิด ช่วยกันหาทางกำหนดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสภาพการขาดคุณธรรม จริยธรรม ขึ้นกับตนเอง และบุคคลในสังคม จากที่กล่าวมาพอสรุปความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมได้ว่า

1.1 ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบ ไม่พบอุปสรรค ถ้าคนในสังคมทุกคนมีคุณธรรมและจริยธรรม สังคมของเราก็จะสงบสุขตามไปด้วย ทุกคนจะใช้เวลาที่มีทั้งหมดช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง เป็นปึกแผ่น ไม่ต้องแบ่งเวลาไปคอยระมัดระวังอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของคนไม่ดี

1.2 ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา คุณธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวแต่ละคน จะเตือนสติให้รักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า สังคมก็จะสงบสุขประเทศชาติก็จะมั่งคั่งมั่นคง

1.3 ช่วยสร้างคามมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ โดยจะเป็นตัวกำหนดการประพฤติปฏิบัติของบุคคลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง กฎเกณฑ์นั้นจะมาจากความพอใจของคนเพียงคนเดียวไม่ได้ คนเมื่ออยู่ในสังคมจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเป็นญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงร่วมสังคมเดียวกัน จะอยู่คนเดียวช่วยกันเป็นไปไม่ได้ เมื่อบุคคลประพฤติตามคุณธรรม

และจริยธรรมของสังคม ชีวิตก็จะมีระเบียบไม่ต้องพบกับอุปสรรค ถ้าทุกคนปฏิบัติเหมือนกันสังคมและประเทศชาติก็จะเป็นระเบียบตามไปด้วย

1.4 ช่วยควบคุมไม่ให้คนไม่ดีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นนับว่าเป็นคุณแก่สังคม เพราะนอกจากจะเป็นตัวอย่างโดยการขึ้นทางอ้อมแล้วยังจะออกปากแนะนำสั่งสอนโดยตรงได้อีกด้วย เช่น แนะนำให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ

1.5 ช่วยทำให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งดีมีคุณค่า ถ้ามนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพที่สุจริต ย่อมสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่คนทั่วไป รวมทั้งสังคมและประเทศชาติด้วย

1.6 ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีสูงมาก ถ้ามนุษย์นำความเจริญนี้มาใช้ในทางที่ผิดความเดือดร้อนก็จะเกิดแก่คนทั่วไป แต่ถ้าผู้ผลิตเทคโนโลยีมีคุณธรรมและจริยธรรมเหตุการณ์เหล่านี้ก็จะไม่เกิด สิ่งที่จะได้รับการสร้างหรือผลิตขึ้นมาก็จะมุ่งแต่ประโยชน์ที่จะเกิดแก่คนทั่วไป เพราะมีจิตใจที่สงบสุขจึงสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมและประเทศชาติ

สรุปความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมที่กล่าวมานี้ ประเด็นที่สำคัญก็คือ สามารถลดปัญหาและขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติได้ เมื่อทุกคนประพฤติปฏิบัติตนดีแล้ว อุปสรรค ศัตรู ภัยอันตราย ก็จะหมดสิ้นไป ผู้คนมีแต่ความรักต่อกัน สังคมมีแต่ความสงบและประเทศชาติก็จะเจริญรุ่งเรือง

2. ทฤษฎีคุณธรรมจริยธรรม

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้มีแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันออกไป บ้างเชื่อว่า มนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วยตัวเอง บ้างเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมต่างหากคือตัวควบคุม นิตย บุนงามงคล (2554, 46-52) ได้สรุปแนวความคิดทฤษฎีทางคุณธรรมจริยธรรมว่ามีแนวคิดที่มีหลักสำคัญแตกต่างกัน 5 ทฤษฎี ดังนี้

2.1 ทฤษฎีกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory)

ทฤษฎีกระจ่างค่านิยมมีหลักสำคัญ คือ การช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนยึดถือ หรือ มีความเชื่อว่าดี ถูกต้อง หรือควรจดจำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลเกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นวิธีการที่จะให้บุคคลยอมรับความรู้สึก และความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด แนวคิดทฤษฎีนี้เชื่อว่า การทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification) ซึ่งเป็นวิธีการสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการนี้ถือว่าการกระทำค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงาม ถูกต้องและควรแก่การยึดถือ กระบวนการทำค่านิยมให้กระจ่าง มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบตนเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกต้องตามบรรทัดฐานของตนควรเป็นอย่างไร ในบรรทัดฐานเช่นนี้ค่านิยมที่เกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ความเชื่อทศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกที่บุคคลแสดงออกมาในชีวิตประจำวันมีมากมาย แต่จะเพียงบางส่วนเท่านั้นที่เชื่อว่าเป็นการแสดงค่านิยม ซึ่งสามารถตัดสินได้ด้วยเกณฑ์ 7 ประการ

ได้แก่ 1. การเลือกกระทำอย่างอิสระไม่มีการบังคับ 2. การเลือกจากทางเลือกหลายทาง 3. การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว 4. การรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น 5. ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนอย่างเปิดเผย 6. การกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือก การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก สำหรับวิธีการในการปลูกฝังพฤติกรรมด้วยวิธีการกระจำจกค่านิยม เชื่อว่าเป็นหน้าที่ของผู้สอน

2.2 ทฤษฎีปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

ทฤษฎีปรับพฤติกรรมมีหลักสำคัญ คือ พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในอนาคต พฤติกรรมที่แสดงออกแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจจะมีแนวโน้มให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีกโดยเงื่อนไขของการเสริมแรง (Reinforcement) แต่ถ้าหากพฤติกรรมใดที่แสดงออกแล้วได้รับผลไม่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มว่าจะไม่เกิด การลงโทษ (Punishment) จึงเป็นการให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจ เพื่อลดหรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งบุคคลสามารถรับการเสริมแรงหรือการลงโทษได้ตามหลักการคือ ถ้าต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ใช้การเสริมแรง ถ้าไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ใช้วิธีลงโทษ

2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมีหลักสำคัญ คือ เน้นที่ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ที่เกิดจากการเรียนรู้สำหรับการประเมินความผิดถูกของพฤติกรรม ทฤษฎีนี้เชื่อว่า มนุษย์เรียนรู้โดยการสังเกตสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากประสบการณ์ จากคำบอกเล่า และข้อบ่งชี้จากเอกสารความรู้ที่มนุษย์ได้เรียนรู้เหล่านี้ สามารถใช้เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของตนได้ การที่มนุษย์ได้มีโอกาสสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลของพฤติกรรมนั้น เขาสามารถคาดหมายเหตุการณ์อื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นใหม่ได้ ฉะนั้นอิทธิพลสำคัญต่อการเรียนรู้ของบุคคล ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง คำบอกเล่า และสื่อมวลชนอื่น ๆ ซึ่งต้นฉบับที่ดี จะช่วยให้บุคคลเลียนแบบพฤติกรรมที่ดีได้ โดยทฤษฎีนี้ สามารถนำไปประยุกต์ได้เป็นอย่างดีกับเยาวชนไทย ซึ่งมีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับพ่อแม่ ญาติ สมาชิกในครอบครัว หากบุคคลดังกล่าวทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เยาวชนสามารถเกิดการเรียนรู้ และปรับพฤติกรรมของตนไปในทางที่ดีได้จากการเลียนแบบอย่างที่ดี

2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

ทฤษฎีนี้มีหลักสำคัญว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม ดังนั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ๆ และได้แบ่งขั้นของพัฒนาการจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

2.4.1 ขั้นก่อนจริยธรรม ได้แก่ พัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ขวบ ความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดของเด็กในวัยนี้ยังไม่มี แต่มีความต้องการทางร่างกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการตอบสนองโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเด็กเริ่มมีความสามารถก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

2.4.2 ขั้นยึดคำสั่ง ได้แก่ การพัฒนาการของเด็กอยู่ในช่วง 2-8 ปี เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่ตนเองต้องกระทำตาม

2.4.3 **ขั้นยึดหลักแห่งตน** ได้แก่พัฒนาการของเด็กอยู่ในช่วง 8-10 ปี เพียเจท์ เชื่อว่า เด็กการพัฒนาการของเด็กวัยนี้เกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสังคมและจากประสบการณ์ในการ มีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เป็นต้น

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก โคลเบอร์กพบว่า พัฒนาการทาง จริยธรรมของมนุษย์ มิได้บรรลุจุดสมบูรณ์เมื่ออายุได้ 10 ปี แต่พัฒนาการยังดำเนินต่อไปอีกหลาย ขั้นตอน จากอายุ 11 - 25 ปี และเขาเชื่อว่า ในการจัดชั้นพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น จะต้องใช้การ ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียวกันนั้น โคลเบอร์กได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ และพบความจริงว่า พัฒนาการทางจริยธรรมนั้นมีถึง 6 ขั้นตอน โดยเชื่อว่ามนุษย์สามารถบรรลุ จริยธรรมขั้นสูงสุดได้เมื่อมีเหตุผลและความคิดในวัยผู้ใหญ่จะมีลักษณะเป็นเหตุผลสากล เป็นอุดมคติ ไม่เข้าข้างตน ซึ่งเขาได้แบ่งชั้นทางจริยธรรมเป็น 6 ชั้น และจัดเป็นระดับไว้ 3 ระดับดังนี้

3.1 **ระดับก่อนเกณฑ์ (Preconventional Level)** ระดับนี้บุคคลจะสนองตอบ ต่อกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ บุคคลจะเลือกทำพฤติกรรมเฉพาะที่จะเป็นประโยชน์ ต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น ในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 หลักการหลบหนีการถูกลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) บุคคลผู้มีจริยธรรมในขั้นนี้ จะเลือกหรืองดกระทำสิ่งใดเพราะกลัวถูกลงโทษ และยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน การตัดสินใจดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมนั้น ๆ ว่าทำไปแล้วโดนลงโทษหรือไม่

ชั้นที่ 2 การแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) บุคคลผู้มี จริยธรรมในขั้นนี้ จะเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น ตัดสินการกระทำตามใจ ตนเองมักเป็นไปในรูปที่ต้องการรางวัลจากผู้อื่น การที่ทุกคนทำในสิ่งที่เขาต้องการเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าการกระทำนั้นจะขัดกับผู้อื่น หรือความไม่ถูกต้องของสังคมขอการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน เช่นหนูจะขยันเรียนให้สอบได้ที่ 1 ถ้าแม่ซื้อจักรยานให้หนู

3.2 **ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level)** ระดับนี้ บุคคลกระทำไปตาม ความคาดหวังของบุคคลอื่น การตำหนิและยกย่อง ชมเชยจากสังคมเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติ มีการกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน ระดับนี้ยังมีการควบคุมจากภายนอก แต่ยังมี ความสามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทั้งสามารถแสดงบทบาทที่สังคมต้องการได้ ระดับนี้ แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance Orientation) ผู้มีจริยธรรมขั้นนี้มุ่งที่จะทำให้ผู้อื่นพอใจ เพื่อให้เขายอมรับเข้าเป็นพวกชอบคล้อยตาม คนอื่นโดยเฉพาะเพื่อน ทำตามแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ยึดถือ

ชั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่สังคม (The Law and order Orientation) บุคคลจะรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ตนจะต้องทำหน้าที่ตาม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมตั้งไว้ ความถูกต้องขึ้นอยู่กับสังคม สังคมจะเป็นตัวกำหนดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง

3.3 ระดับเหนือเกณฑ์ (Postconventional Level) ระดับนี้เป็นระดับที่มีจริยธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งอยู่ในวัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อย และมักจะมีในอายุ 20 ปีขึ้นไป ระดับนี้มีการตัดสินใจขัดแย้งด้วยการนำความคิดตรรกะตรงด้วยตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน การยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมสากลที่กำหนดขึ้นอย่างเป็นที่ยอมรับของทุกสังคม ระดับนี้ แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 5 หลักการทำตามค่านิยมสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) ผู้มีจริยธรรมชั้นนี้ยังยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ยังเห็นว่า การแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎเป็นสิ่งทำได้ เมื่อได้ใช้วิจารณ์ด้วยเหตุผลที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

ชั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) ผู้มีจริยธรรมในชั้นนี้ถือว่า ความถูกต้องตัดสินด้วยจิตสำนึกที่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมที่ตนเลือกแล้ว และมีความสมเหตุสมผลที่เป็นสากล โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมของสิทธิมนุษยชน เคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของแต่ละคน

การพัฒนาทางจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นตอนของโคลเบอร์ก สามารถสรุปเป็นตารางการแสดงผลเชิงจริยธรรม 6 ชั้น 3 ระดับจริยธรรม ดังตาราง 1-1

ตารางที่ 2 – 1 ทฤษฎีพัฒนาการเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก

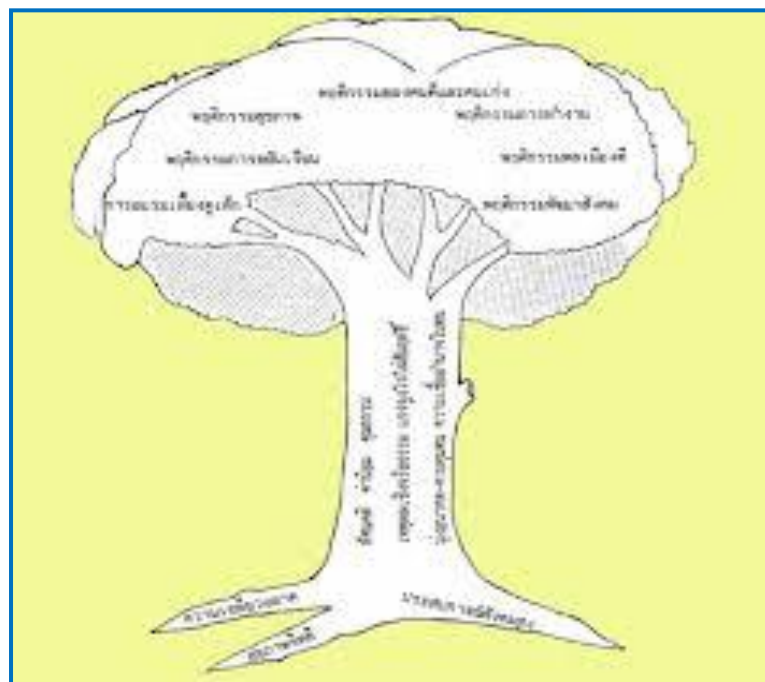
ชั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ชั้นที่ 1 บุคคลใช้เกณฑ์ทางจริยธรรมโดยยึดหลักการหลบหลีก การลงโทษ การเชื่อฟังเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ (2-7 ปี)	(1) ระดับก่อนเกณฑ์ (2-10 ปี)
ชั้นที่ 2 บุคคลใช้หลักเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของคนหรือการแสวงหารางวัล เป็นระดับจริยธรรมตามเกณฑ์ของสังคม (7-10 ปี)	
ชั้นที่ 3 บุคคลทำตามความคาดหวังและการยอมรับในสังคม ยึดหลักทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (10-12 ปี)	(2) ระดับทางกฎเกณฑ์ (2-10 ปี)
ชั้นที่ 4 บุคคลยึดกฎและระเบียบ การทำตามหน้าที่เป็นหลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม เป็นระดับจริยธรรมตามวิจารณ์ญาณหรือระดับเหนือกฎเกณฑ์ของสังคม (13-16 ปี)	
ชั้นที่ 5 บุคคลยึดหลักสัญญาประชาคม หรือหลักการทำตามค่านิยมสัญญา (16 ปีขึ้นไป)	
ชั้นที่ 6 บุคคลยึดหลักการคุณธรรม อุดมคติสากล	(3) ระดับเหนือกฎเกณฑ์

ที่มา : Lawrence Kohlberg.

4. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีแรกของนักการศึกษาไทยที่สร้างขึ้น รวบรวมเขียนเป็นทฤษฎีโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน กรอบแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของทฤษฎีนี้คือ ลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดีคนเก่ง ได้มีการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6-60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง และได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังภาพที่ 2-1

แผนภาพที่ 2 - 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ที่มา : ดวงเดือน พันธุมนาวิน.

4.1 ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้บนต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อเพื่อต่อการพัฒนาประเทศ

4.2 ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

- 4.2.1 เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 4.2.2 มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
- 4.2.3 ความเชื่ออำนาจในตน

4.2.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

4.2.5 ทักษะ คุณธรรมและค่านิยม

4.3 ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่าง ยั่งยืนแข็งแรงซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ

4.3.1 สติปัญญา

4.3.2 ประสบการณ์ทางสังคม

4.3.3 สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะ กับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่ จิตลักษณะทั้ง 5 นี้ จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่บ้าน ทางโรงเรียนและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อม ที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้าน จิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่าพัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือ ผู้ใหญ่จำนวนหนึ่ง ซึ่งสมควรพัฒนาการใช้เหตุผลไปถึงขั้นสูงแล้ว แต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแลกเปลี่ยน ผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวกพ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงใจดังกล่าวจึงยังไม่สามารถคิดประโยชน์ เพื่อสังคมได้ ดังนั้นหากหมั่นตรวจสอบจริยธรรมของตนเองอยู่ตลอดเวลา การบันทึกกิจกรรมที่ได้ กระทำแต่ละวันทำให้ได้ข้อมูล เพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น ซึ่งการ บันทึกข้อมูลการปฏิบัติหรือกิจกรรมที่ได้กระทำเสมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่ จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำเสมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่ จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิ และเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้วก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยน พฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย โดยเมื่อสร้างขึ้นแล้วทฤษฎีนี้ได้ชี้แนวทางการตั้งสมมติฐานการวิจัยเพื่อหาหลักฐานใหม่ ๆ มาเพื่อ เติมในทฤษฎีนี้อีก เช่น การวิจัยที่เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ ที่สามารถจำแนกคนเป็น 4 ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่า กับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล โดยพบว่าคนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ด้านนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่ จะสามารถรับการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุ

หลักการของประชาธิปไตย

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นการปกครองที่มีเจตนารมณ์สำคัญ เพื่อการให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือพลเมืองในสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิและเสรีภาพ ตามธรรมชาติและตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม บ้านเมืองมีความสุข มีเกียรติมีศักดิ์ศรีมีความเคารพซึ่งกันและกัน มีการยอมรับในความแตกต่างทางความคิดเห็น โดยยึดหลักการสันติวิธีและสังคมประชาธิปไตย แนวความคิดหรือทฤษฎีว่าด้วยหลักประชาธิปไตยของสังคมโลกใบนี้มีความเป็นมาและพัฒนาการที่ค่อนข้างจะยาวนาน ดังจะพิจารณาเห็นได้จากวิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในภาคพื้นยุโรปนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักคิดและนักปรัชญาทางการเมือง ทั้งจากยุคเก่าที่มีต้นกำเนิดมาจากกรีกโบราณ และยุคใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 17 - 20 รวมทั้งอิทธิพลทางศาสนาการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ได้ส่งผลทำให้ระบอบประชาธิปไตยในภาคพื้นยุโรป มีความเข้มแข็งและได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับจนกลายเป็นกระแสโลก ซึ่งประเทศมหาอำนาจเรียกขานให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในบางประเทศอาจจะมีการชะงักงัน หรืออาจเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบอบเผด็จการในภายหลังก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งมั่นคงและยั่งยืนได้นั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถกระทำได้ง่าย ซึ่งนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องประชาธิปไตยในยุคใหม่ เช่น อาดัม เปรซอส์ก็ได้กล่าวไว้ว่า ระบอบประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่ว่ารัฐให้ประชาธิปไตยและประชาชนต้องการแล้วประชาธิปไตยก็เกิดขึ้นได้ แต่ระบอบประชาธิปไตยต้องมีพลเมืองที่มีความสามารถในการใช้สิทธิและการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับประเทศไทยนั้น หากจะพิจารณาพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยแล้ว จะเห็นว่านับแต่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมาจนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ตลอดระยะเวลา 88 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้มีโอกาสเรียนรู้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองในหลายครั้งหลายคราด้วยกัน ในบางครั้งก็ได้ก่อให้เกิดความรุนแรงและเกิดความสูญเสีย อันส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสายตาของนานาชาติ อารยะประเทศ ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า สังคมแบบวิถีประชาธิปไตย ที่ถูกต้องตามแบบนานอารยประเทศนั้น ยังมีได้ฝงหรือหยั่งลึกในสังคมไทยเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุทำให้ในหลายครั้งบ้านเมืองต้องเกิดภาวะวิกฤติ สังคมมีความแตกแยกและมีอาจที่จะนำหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นเครื่องมือ สำหรับแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติหรือบ้านเมืองได้

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงประชาธิปไตยว่า หลักประชาธิปไตยในระบอบประชาธิปไตยอยู่บนรากฐานหลักการที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชนแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของ โดยใช้อำนาจที่มีตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระและทั่วถึงในการให้ได้มาซึ่งตัวผู้ปกครอง และ

ผู้แทนของชนรวมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่ามิได้บริหารประเทศ ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

2. หลักเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำของเขานั้นไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นหรือ ละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

3. หลักความเสมอภาค การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมที่มีอยู่จำกัดอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกกีดกันด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชั้นวรรณะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือด้วยสาเหตุอื่น

4. หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม การให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน การแสดงออก การดำรงชีพ เป็นต้น อย่างเสมอหน้ากัน โดยผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใด ๆ ลิดรอนเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้และไม่สามารถใช้อำนาจที่อยู่เหนือกฎหมายหรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่นได้

5. หลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) ควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) การตัดสินใจใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหมู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการย่อมต้องถือเอาเสียง ข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อน ความต้องการ/ข้อเรียกร้องของประชาชนหมู่มาก หลักการนี้ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ ความเห็นหรือกระแส ความนิยมของพวกเขาอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อยรวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติสุข โดยไม่มีการเอาเปรียบกัน และสร้างความขัดแย้งในสังคม

Rodee (1976 : 36-38) กล่าวถึงหลักการของประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อประชาชนถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น เป็นผลมาจากสมมติฐานหรืออุดมการณ์หลายประการ คือ

1. ความมีเหตุผล หลักการสำคัญเบื้องต้นของประชาธิปไตยถือว่ามนุษย์เป็นบุคคลที่มีเหตุผลและสามารถนำเหตุผลมาใช้แก้ไขปัญหาและปรับปรุงให้ดีขึ้น

2. คุณธรรมถือว่ามนุษย์เป็นผู้มีคุณธรรม มีศีลธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวอย่างเดียว แต่ทว่าให้ความสำคัญในสิทธิของบุคคลอื่นและยอมรับความเท่าเทียมกันโดยปราศจากความรู้สึกเห็นแก่ตัว คุณธรรมนี้จะช่วยให้มนุษย์ตัดสินใจปัญหาอย่างมีเหตุผลและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม

3. ความเท่าเทียมกัน คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงความเท่าเทียมกันไว้ว่า แม้ว่ามนุษย์จะมีความฉลาด ความสามารถ ความแข็งแรง ต่างกันแต่มนุษย์ควรมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง มีความเสมอภาคในการเลือกตั้งในโอกาสที่จะก้าวหน้า มีความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และความมีเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์ความเสมอภาคนี้ยังรวมถึงความเสมอภาคในการศึกษา การโฆษณา การเข้ารับราชการ และการได้รับความคุ้มครองจากระบวนการยุติธรรม

4. ความสามารถของมนุษย์ในการที่จะก้าวหน้า มีความเชื่อกันว่ามนุษย์มีโอกาสมีความสามารถที่จะปรับปรุงตนเองให้มีความดีงาม มีความก้าวหน้าด้วยวิธีการอันสงบและมีกฎเกณฑ์

5. ความปรารถนาในการปกครองเมื่อมีปัญหาใด ๆ เกี่ยวข้องกับประชาชนเกิดขึ้น จะต้องนำปัญหานั้นให้ประชาชนพิจารณาตัดสินใจโดยตรง หรือผ่านผู้แทนที่มาจาก การเลือกตั้ง

6. เสรีภาพ ความปรารถนาเสรีภาพของบุคคลในสังคมเป็นสิ่งสำคัญมาก เสรีภาพจะ เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้มีโอกาสพัฒนาตัวเอง ดังนั้น เสรีภาพส่วนบุคคลจึงเป็นสิ่งที่อาจตัดทอนลงไปได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543) ได้กล่าวถึงหลักการของประชาธิปไตยเพื่อให้ มีประสิทธิภาพในการใช้โอกาส ทั้ง โอกาสที่จะพัฒนาตนเองและโอกาสที่จะให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัว ของแต่ละคนออกไปเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมว่าต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ข้อ คือ

1. มีเสรีภาพ เพราะเสรีภาพเป็นเครื่องมือเพื่อจะสร้างและใช้โอกาสคนที่มีโอกาสคือคนที่ ไม่ถูกปิดกั้นเสรีภาพเป็นตัวช่วยเปิดโอกาสให้ศักยภาพของเรามีช่องทางออกไปเป็นประโยชน์ได้จริง

2. มีความเสมอภาค เพราะความเสมอภาคเป็นขอบเขต และเป็นเครื่องสมานฉันท์ การที่จะใช้เสรีภาพต้องมีขอบเขต คือความเสมอภาคที่จะไม่ล่วงล้ำก้ำเกิน ไม่ละเมิดต่อผู้อื่นและมีโอกาสที่จะใช้เสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน

3. มีภราดรภาพ คือความเป็นพี่เป็นน้องกัน ภราดรภาพเป็นฐานและเป็นสภาพแวดล้อม ที่เอื้อให้การใช้เสรีภาพและความเสมอภาคเกิดผลออกมาและสัมฤทธิ์ผลได้จริง นอกจากนี้ ภราดรภาพ จะเป็นตัวเพิ่มพลังด้วยคือทำให้เกิดกำลังมากขึ้น

สมบัติ ธาเรญวงศ์ (2540) ได้แบ่งหลักการของประชาธิปไตยออกเป็น 5 ประการคือ

1. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) หลักการข้อนี้ จะให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยที่จะต้องเป็นของประชาชน เพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชน อย่างแท้จริง โดยประชาชนมีอำนาจในการเลือกผู้แทนที่จะเข้าไปปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง และรวมไปถึงอำนาจในการถอดถอนผู้แทนที่ตนเองเลือกเข้าไปอีกด้วย

2. หลักเสรีภาพ (Liberty) ระบอบประชาธิปไตยถือว่าประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพ ทั้งในการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเสรีภาพเหล่านี้จะต้องมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน เพื่อป้องกัน ไม่ให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่ความเสมอภาคของประชาชน

3. หลักความเสมอภาค (Equality) ถึงแม้ว่ามนุษย์เราจะเกิดมามีความแตกต่างกัน แต่ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างกันทางกายภาพ มนุษย์เกิดมาควรมีความเสมอภาค เท่าเทียมกันในเรื่องโอกาสในการพัฒนาคุณภาพและความรู้ความสามารถเพื่อให้ประชาชนสามารถ ปกป้องประโยชน์ของตนได้ สำหรับความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะให้ความสำคัญกับ ความเสมอภาคทางโอกาส ซึ่งหมายถึงประชาชนจะมีโอกาสที่เท่ากันในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

4. หลักกฎหมาย (Rule of Law) ปรัชญาสำคัญของกฎหมายคือชนชั้นใดเป็นผู้บัญญัติ กฎหมายย่อมเพื่อประโยชน์ของชนชั้นนั้น ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยที่ยึดถือประโยชน์ของประชาชน เป็นที่ตั้งจึงกำหนดให้ประชาชนมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายสะท้อนถึงความต้องการ ที่แท้จริงของประชาชน

5. หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule, Minority Right) ยึดหลักที่ว่า การตัดสินใจใด ๆ ทางการเมืองต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ จึงกำหนดให้เสียงข้างมากเป็นการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามหลักการเสียงข้างมากนั้นก็ไม่อาจจะละเลยสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights)

อมร รักษาสัตย์ และคนอื่น ๆ (2543) ได้กล่าวถึงหลักการประชาธิปไตยบางประการไว้ ดังนี้

1. การเคารพต่อความเป็นคน เพราะทุกคนเกิดมาต่างกันแต่เท่าเทียมกัน ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน ทุกคนมีความสามารถตามบทบาทตน ทุกคนมีสิทธิหน้าที่และเสรีภาพทุกคนมีศักดิ์ศรีจะดูหมิ่นข่มเหงกันไม่ได้
2. การมีส่วนร่วม โดยทุกคนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบถ้าส่วนรวมเสียหาย ส่วนตัวก็สลายเห็นแก่ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว คนที่ให้คือคนที่ได้ร่วมด้วย ช่วยกัน งานเสร็จ
3. การเคารพในเหตุผล คือ การคิด ทำตามเหตุผลที่ชอบธรรม การไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ ความถูกต้องสำคัญกว่าพวกพ้อง
4. การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี โดยรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ประนีประนอมดีกว่าก้าวร้าวรุนแรง รู้รักสามัคคี

คำนิ้ง ชัยสุวรรณรักษ์ และธีระพล บุญสร้าง (2549) ได้กล่าวถึง หลักการที่สำคัญของประชาธิปไตยดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศซึ่งเรียกกันว่าอำนาจอธิปไตย มาจากปวงชนมี 3 อย่าง คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ
 2. ประชาชนอาจใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงหรือผ่านทางผู้แทนที่เขาเลือกตั้งก็ได้ ซึ่งจะต้องไปตามรัฐธรรมนูญ
 3. มีพระมหากษัตริย์หรือประธานาธิบดีเป็นประมุขของประเทศ
 4. ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคตามกฎหมาย ซึ่งประชาชนทุกคนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเท่าเทียมกัน
- 4.1 สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลพึงมีในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศภายใต้กฎหมาย เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการประกอบอาชีพสิทธิในการอยู่อาศัย สิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น

4.2 เสรีภาพ หมายถึง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลตามสิทธิที่มีอยู่โดยไม่ถูกล้ำสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น แต่เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม ความมั่นคงและความสงบสุขของประเทศ การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย

4.3 ความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันของบุคคลอันพึงประสงค์ ภายใต้กฎหมายเดียวกัน

4.4 หน้าที่ หมายถึง ภารกิจที่ต้องทำในฐานะที่เป็นคนไทยซึ่งจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น การเสียภาษีอากร การป้องกันประเทศการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น

ลิขิต ธีรเวคิน (2556) ได้กล่าวถึงหลักการประชาธิปไตย มีมากมายแต่ถือว่าสำคัญและนักการเมืองต้องยึดถือเป็นสัจธรรมมีดังต่อไปนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือระบบที่ประชาชนมีอำนาจอธิปไตย และมอบหมายให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแทนตน การเลือกตั้งจึงเป็นการแสดงออกถึงสิทธิ และอำนาจของประชาชน จนมีคำกล่าวว่า เสียงของประชาชนคือเสียงของสวรรค์

2. สิทธิเสรีภาพ (Right and Freedom) เป็นหัวใจสำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิดังกล่าวต้องกำหนดในรัฐธรรมนูญและการบังคับกฎหมายเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารและข้าราชการประจำที่มีอำนาจตามกฎหมายจะต้องยึดถือเป็นตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพราะถ้ามีการกระทำดังกล่าวก็เท่ากับละเมิดเจ้าของอำนาจอธิปไตย

3. ความเสมอภาค (Equality) ความเสมอภาคภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ถือว่าทุกคนเสมอภาคเท่ากันหมด หนึ่งในนั้นมีสิทธิลงคะแนนเสียงได้หนึ่งเสียง (One Man One Vote) ความเสมอภาคดังกล่าวนี้ หมายถึง ความเสมอภาคทางการเมืองและความเสมอภาคต่อกฎหมาย (Equality Before the Law) การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลอันใดก็ตามถือว่าขัดต่อหลักการประชาธิปไตย

4. หลักนิติธรรม (The Rule of Law) ได้แก่ การใช้กฎหมายในการบริหารประเทศโดยกฎหมายดังกล่าวนั้น ต้องผ่านกระบวนการร่างกฎหมายอย่างถูกต้อง และหลักของกฎหมายนั้นต้องเป็นกฎหมายที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและอำนาจอธิปไตยของประชาชน โดยกระบวนการยุติธรรม (Due Process of Law) จะต้องเป็นไปตามครรลองหลักนิติธรรม (The Rule of Law) จึงต่างจาก The Rule by Law ซึ่งหมายถึง การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศโดยไม่คำนึงถึงหลักการประชาธิปไตย และบ่อยครั้งก็กลายเป็นการบริหารงานโดยตัวบุคคล (The Rule by Men) มากกว่าหลักการ

5. ค่านิยมและจิตวิญญาณความเป็นประชาธิปไตย (The Democratic Ethos) ซึ่งหมายถึงค่านิยมที่ได้รับการอบรมตั้งแต่ครอบครัว สถาบันการศึกษาและทางสังคมให้มีความเชื่อและศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยมองคนอื่นด้วยสายตาที่เสมอภาค ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นการพัฒนาจิตวิญญาณประชาธิปไตยซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาและธำรงไว้ซึ่งระบบประชาธิปไตย

6. ความอดทนอดกลั้น (Tolerance) ความใจกว้าง (Open Mindedness) และความมีน้ำใจนักกีฬา (Sporting Spirit) ทั้งหมดนี้เป็นหัวใจสำคัญของสังคมประชาธิปไตยเพราะในสังคมประชาธิปไตยนั้นจะต้องยอมรับความแตกต่างทั้งในเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี จุดยืน และความคิดเห็นทางการเมืองของคนในสังคม การรู้แพ้ รู้ชนะ เปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักปราชญ์ราชบัณฑิต และผู้ที่มีประสบการณ์เพื่อนำมาประมวลใช้ให้เป็นประโยชน์ในการทำงาน ที่สำคัญอะไรที่ตนเองไม่ชอบและไม่พอใจแต่ทราบเท่าที่ไม่กระทบต่อสิทธิของตนก็ต้องยอมให้สิ่งนั้นปรากฏอยู่เพราะเป็นสิทธิส่วนบุคคลภายใต้ระบบที่มีความเสมอภาค

7. ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือกรรมวิธี (Means) เพื่อเป้าหมายทางการเมือง แต่ขณะเดียวกันระบอบประชาธิปไตยก็เป็นเป้าหมายอันสูงส่ง (Noble End) ในตัวของมันเอง การมองว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นเฉพาะกรรมวิธีหรือ (Means) จึงไม่ถูกต้องถึงแม้ว่า End คือผลประโยชน์จะตกต่อสังคมก็ตาม เพราะถ้าทำลายกระบวนการของความถูกต้อง เมื่อจะส่งผลให้ในทางบวกต่อสังคม แต่ถ้ามีผลกระทบในทางลบต่อระบบก็จะเป็นการทำลายเป้าหมายอันสูงส่งของระบบประชาธิปไตย อันเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่งประชาธิปไตยจึงเป็นทั้งกรรมวิธี (Means) และเป้าหมาย (End) ในตัวของมันเองทั้งสองส่วนนี้ต้องไปด้วยกัน

8. ผู้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงทั้งในนิติบัญญัติ บริหาร และศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องตระหนักว่าตนเป็นผู้ซึ่งได้รับอาณัติจากประชาชน ดังนั้น ผลสูงสุดจะต้องเป็นผลประโยชน์ เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ การกระทำอันใดขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การนั้นย่อมไม่ถูกต้อง นอกจากนั้นยังต้องมีความรู้สึกกว่าสิ่งที่ตนทำอยู่นั้นเป็นการประกอบภารกิจศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Mission) หรือหน้าที่อันสูงส่ง (Noblesse Oblige)

9. ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงทั้งในนิติบัญญัติบริหารตุลาการจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องยึดถือหลักจริยธรรมทางการเมือง รวมตลอดทั้งมารยาททางการเมือง โดยจะต้องกระทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์สุจริต คำนึงถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน ชาติ และบ้านเมือง เสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เพราะงานการเมืองเป็นงานอาสาสมัครที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน

10. ภายใต้อำนาจการปกครองแบบประชาธิปไตย การกระทำอันใดก็ตามต้องคำนึงถึงหลักการใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้คือ ความถูกต้องตามกฎหมาย (Legality) ความชอบธรรมทางการเมือง (Legitimacy) ความถูกต้องเหมาะสม (Decency) ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวจะทำให้งานที่รับผิดชอบอยู่นั้นประสบความสำเร็จ การมุ่งเน้นไปที่ตัวบทกฎหมายตามลายลักษณ์อักษรแต่เพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ไม่พอเพียง การกระทำอันใดที่ไม่เหมาะสมแม้จะถูกต้องตามกฎหมายก็จะขาดความชอบธรรมทางการเมือง อันจะส่งผลถึงความน่าเชื่อถือของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในที่สุด

11. การบริหารบ้านเมืองจะต้องอิงหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ได้แก่ ความชอบธรรมทางการเมือง (Legitimacy) ความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) ความรับผิดชอบเปิดให้ไต่เบียด (Accountability) และความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) ซึ่งหมายถึงการกระทำนั้นต้องส่งผลในทางบวก ทั้งในแง่ผลได้ (Output) และผลลัพธ์ (Outcome)

12. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารระดับสูงซึ่งสามารถนำประเทศชาติและสังคมไปสู่ความเจริญ หรือไปสู่ความเสียหายในด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่การเมือง สังคม เศรษฐกิจ ศรัทธาและความเชื่อในระบบ เป็นต้น ต้องเป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยคุณสมบัติ อันได้แก่ การมีอุดมการณ์ทางการเมือง (Political Ideology) การมีจริยธรรมทางการเมือง (Political Ethics) การมีความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge) การมีประสาทสัมผัสทางการเมือง (Political Sense) และการเข้าใจอารมณ์ทางการเมือง (Political Mood) ของประชาชนอย่างถูกต้อง นอกจากนั้น ยังต้องบริหารประเทศโดยคำนึงถึงหลัก นิติธรรมและคุณสมบัติอื่น ๆ ที่กล่าวมา 11 ข้อเบื้องต้น เพื่อจะธำรงไว้ซึ่งความชอบธรรมที่จะดำรงตำแหน่งบริหารและการใช้อำนาจอธิรัฐ (Moral Authority) ผู้ใดก็ตามที่ขาดหลักการข้อที่ 12 ดังกล่าวมานี้ ย่อมจะเสียความชอบธรรมทางการเมืองในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สมชาย แสวงการ (2557 : 16-18) ได้กล่าวถึงหลักการประชาธิปไตย การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่เป็นของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ได้นั้นต้องอยู่บนรากฐานหลักการของประชาธิปไตยที่สำคัญใน 5 ประการ คือ

1. หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน คือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองหรือกำหนดผู้ปกครองของตนเอง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม หรือวิธีการอื่น โดยชอบธรรมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่ามิได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เช่น มีพฤติกรรมร่ำรวยผิดปกติ

2. หลักสิทธิและเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำนั้น ไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศไทย

3. หลักความเสมอภาค ในสังคมประชาธิปไตยแม้คนจะแตกต่างกันเรื่อง เพศ ศาสนา ฐานะชนชั้น ถิ่นที่อยู่อาศัย ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันโดยได้รับความคุ้มครองการบริการจากรัฐการเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งอื่น ๆ ของสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

4. หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม กล่าวคือ สังคมประชาธิปไตยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อให้สังคมได้อยู่กันอย่างสงบสุขจึงจำเป็นต้องมีการร่วมมือกัน โดยทุกคนต้องอยู่ภายใต้กติกาหรือกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน

5. หลักการเสียงข้างมาก (Majority Rule) ควบคู่ไปกับการเคารพในสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) การตัดสินใจใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหมู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจทางเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการ หรือข้อเรียกร้องของประชาชนหมู่มาก แต่อย่างไรก็ตาม หลักการนี้ ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็น หลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ความเห็นหรือกระแส ความนิยมของพวกเขาตนอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้าง สังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่มีการเอาเปรียบกันและสร้างความขัดแย้งในสังคมมากเกินไป

สรุปหลักการสำคัญของประชาธิปไตยของประเทศไทย คือ หลักมีเสรีภาพที่สามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำนั้น ไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศไทย เสรีภาพเป็นตัวช่วยเปิดโอกาสให้ศักยภาพของเรามีช่องทาง หลักความเสมอภาคที่ทุกคนมีความเสมอภาคทางการเมืองและความเสมอภาคต่อกฎหมาย (Equality Before the Law) การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลอันใดก็ตามถือว่าขัดต่อหลักการประชาธิปไตย หลักการธรรมาภิบาลคือความเป็นพี่เป็นน้องกัน ธรรมาภิบาลเป็นฐานและเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้การใช้เสรีภาพและความเสมอภาคเกิดผลงอกงาม และสัมฤทธิ์ผลได้จริงและเป็นตัวทำให้เกิดกำลังมากขึ้น

เยาวชนกับระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนไทยทุกคน เพราะการดำรงชีวิตตามวิถีทางของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยเหมาะสมสำหรับประเทศไทย เป็นรูปแบบการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วม ในการปกครองประเทศ ประเทศไทยใช้รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาเป็นระยะเวลากว่า 88 ปีแล้ว ประชาธิปไตยได้พัฒนาไปได้ระดับหนึ่ง เนื่องจากความเข้าใจในหลักการของประชาธิปไตยยังมีไม่ทั่วถึงในหมู่ประชาชนชาวไทย จนอาจทำให้ขาดความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย การจะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น ต้องปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และค่านิยมประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศ

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 และพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการพัฒนาเด็ก และเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ให้ความหมายของเด็กไว้ตรงกันว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ส่วนเยาวชน ความหมายอันเป็นสากลซึ่งกำหนดโดยสหประชาชาติ คือ ผู้มีอายุ ระหว่าง 15 - 25 ปี ขณะที่พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็ก และเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ให้ความหมายของเยาวชนว่า คือ บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ถึง 25 ปีบริบูรณ์ ดังนั้น เยาวชนจึงหมายถึง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปี ซึ่งกลุ่มเยาวชน ดังกล่าวมีส่วนร่วมสำคัญอย่างยิ่งในการร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย เนื่องจากเยาวชนคนหนุ่มสาวเหล่านี้จะเติบโตเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต่อไป และประเทศไทยได้กำหนดให้วันที่ 20 กันยายนของทุกปี เป็นวันเยาวชนแห่งชาติ เยาวชนของชาติได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาประเทศชาติได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการที่เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศชาติและต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาชุมชนและ สังคม เนื่องจากประชาธิปไตยมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกบริบทในสังคม และการดำเนินชีวิต การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชนนั้น เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้และการทำความเข้าใจในหลักการและแนวคิด การปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้ถ่องแท้และตระหนักในคุณค่าจนเกิดศรัทธา รักและหวงแหนระบอบประชาธิปไตย พร้อมทั้งปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย โดยมีจิตสาธารณะ ยึดหลักคุณธรรม และจริยธรรมในการดำรงชีวิตจนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยในสังคม รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในลักษณะต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยเยาวชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย ดังที่กล่าวมา ได้ดังนี้

1. เยาวชนกับการเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาประชาธิปไตย สิ่งสำคัญคือการศึกษารู้อย่างลึกซึ้งถึงหลักการและแนวคิดพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลักอำนาจอธิปไตย เป็นของประชาชน หลักความเสมอภาค สิทธิเสรีภาพ หลักนิติธรรม หลักเหตุผล หลักการถือเสีย ข้างมาก หลักประนีประนอม ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานทางประชาธิปไตยที่สำคัญ โดยต้องศึกษา

ทำความเข้าใจ เข้าถึงอย่างลึกซึ้งละเอียดครบถ้วนถูกต้องอย่างถ่องแท้ รวมทั้งการใส่ใจกระตือรือร้น ตั้งใจ ขวนขวายศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้การ เข้าใจระบอบประชาธิปไตย อย่างถ่องแท้จะส่งผลให้เยาวชนเข้าใจถึงสิทธิ เสรีภาพ บทบาทของตน ในฐานะเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การศึกษาเรียนรู้เป็นสิ่งที่เยาวชนควรทำอย่างมีจิตสำนึก ซึ่งถือเป็นบันไดขั้นแรกของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็งตลอดไป ทั้งนี้ การเรียนรู้เรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตยไม่จำเป็นต้องศึกษาเฉพาะในตำราหรือในห้องเรียน เท่านั้น เยาวชนสามารถหาความรู้ภายนอก ด้วยการเข้าร่วมในโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ซึ่งปัจจุบันมีหลากหลายโครงการที่หน่วยงานจัดทำขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้สร้างเสริมประสบการณ์ และสร้างความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น นอกจากการเรียนรู้เรื่องการปกครองระบอบ ประชาธิปไตยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว ความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย ละตระหนักถึงคุณค่า ของระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ความหมายของศรัทธาคือพลังแห่งความเชื่อมั่น ศรัทธา เป็นพลังช่วยให้ความอยาก ความปรารถนาประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น “ศรัทธา” เป็นความ เชื่อมั่นที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ที่แท้จริง หมายถึงในแต่ละความเชื่อศรัทธาต้องผ่านการวิเคราะห์ มีการพิสูจน์อย่างมีเหตุผลให้เป็นไปตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งทางจิตและกายภาพ เรียกว่า ความศรัทธาที่แท้จริง เป็นศรัทธาในองค์ความรู้ ดังนั้นการศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่อง สำคัญเพราะศรัทธาจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นว่าแม้จะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยจะเป็น ระบบการเมืองที่ต้องจรรโลงไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นระบบที่มีการประชุมต่อรองหาข้อยุติและเคารพ ในหลักการแห่งสิทธิเสรีภาพ ด้วยเหตุนี้จิตสำนึกและศรัทธาในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะเยาวชน คนรุ่นใหม่ ต้องมีความศรัทธาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง หากขาดความศรัทธา หรือขาดความเชื่อมั่นว่าระบบดังกล่าวไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศชาติ หรือสร้างความเจริญรุ่งเรือง ให้แก่ประเทศชาติได้แล้วจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ประชาธิปไตยให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน นอกจากนี้ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อย่างถ่องแท้และศรัทธาในระบอบ ประชาธิปไตย จะสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยภายในประเทศที่มีลักษณะของสังคมประชาธิปไตย ได้แก่ สังคมที่มีกติกาที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม คนในสังคมเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย มีวินัยและความรับผิดชอบ เคารพความแตกต่างและใช้เหตุผล ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร ประเทศและตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ สังคมใดจะเป็นสังคมประชาธิปไตยหรือไม่ดูได้จากพฤติกรรม ของคนในสังคมว่า มีการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย มีวินัยและความรับผิดชอบ เคารพความ แตกต่างและใช้เหตุผล ประชาชนมีส่วนร่วมและมีการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐทุกรูปแบบอย่างจริงจัง และเหมาะสมหรือไม่

2. เยาวชนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

เยาวชนควรปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง สมาชิกของ สังคม มีอิสรภาพและพึ่งตนเอง ได้ใช้สิทธิเสรีภาพควบคู่กับความรับผิดชอบต่อ เคารพสิทธิเสรีภาพ ของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาคด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้น

ที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2557 : 35-36) ได้อธิบาย คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

2.1 รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครอง ที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดของประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับ เจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ ประชาชนมีอิสรภาพ พลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยจึงเป็นไท คือเป็น อิสระชน ที่รับผิดชอบตนเอง และพึ่งตนเองได้ ไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด เด็กจะกลายเป็น ผู้ใหญ่และเป็นพลเมือง หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริงเมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

2.2 เคารพสิทธิผู้อื่นในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมีสิทธิ เสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิ เสรีภาพโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเอง เป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้ เกิดการใช้ สิทธิเสรีภาพที่กระทบกระทั่งกันจนกระทั่งไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นอนาธิปไตย คือเป็นภาวะที่บ้านเมืองไม่มีรัฐบาลไม่มีกฎหมาย และระเบียบ ทำให้เกิดความวุ่นวายทางการเมือง เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิเสรีภาพของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้าย ประเทศชาติย่อมจะไปไม่รอด การใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องมีขอบเขต คือใช้สิทธิเสรีภาพได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตน ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

2.3 เคารพความแตกต่าง เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมีเสรีภาพ ในประเทศของตนเองดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความ หลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่างนำมาซึ่งความ แตกแยก พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่าง ไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยแต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็น ที่แตกต่างไปจากเราได้ และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อ หรือเห็นแตกต่าง ไปจากเรา และไม่ต้องพยายามไปบังคับให้คนอื่นมาคิดเหมือนเรา พลเมืองจึงคุยเรื่องการเมืองกัน ในบ้านได้ ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกันก็ตาม

2.4 เคารพหลักความเสมอภาค อำนาจสูงสุดของประเทศเป็นของประชาชนทุกคน ประชาชนทุกคนจึงเป็นเจ้าของประเทศร่วมกัน เมื่อเป็นเจ้าของร่วมกันทุกคนจึงมีส่วนร่วมในประเทศ อย่างเท่า ๆ กัน ดังนั้นประชาชนทุกคนไม่ว่าจะเป็นใคร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน ไม่ว่าจะจบการศึกษา ระดับใดไม่ควรมีอาชีพอะไร ไม่ควรมีฐานะเป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้อง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงความ แตกต่าง โดยทุกคนล้วนแต่เท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ ดังนั้นพลเมืองจึงต้องเคารพ หลักความเสมอภาคและจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนเป็นแนวระนาบ (Horizontal) เห็นตน

เท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่างเท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบอำนาจนิยม หรือสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งโครงสร้างสังคมจะเป็นแนวตั้ง (Vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่าและมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอมคนที่อยู่สูงกว่าแต่จะเหยียดคนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

2.5 เคารพกติกา ประชาธิปไตยต้องใช้กติกาหรือกฎหมายในการปกครอง ไม่ใช่อำเภอใจหรือใช้กำลัง โดยทุกคนต้องเสมอภาคกันภายใต้กติกานั้น แต่ถึงแม้จะมีกฎหมายหรือมติดีกา แต่หากว่าประชาชนไม่เคารพหรือไม่ปฏิบัติตามกติกาก็หาประโยชน์อันใดไม่ ระบบประชาธิปไตยจึงจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อมีพลเมืองที่เคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกติกา พลเมืองจึงต้องเคารพกติกา ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตย และใช้กติกาในการแก้ไข ไม่เล่นนอกกติกา และไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

2.6 รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม สังคมหรือประเทศชาติ มีได้ดีขึ้นหรือแย่ลงโดยตัวของมันเอง ที่สังคมแย่ลงไปทุกวันนี้เป็นเพราะการกระทำของคน ในทางกลับกันสังคมก็ย่อมจะดีขึ้นได้ด้วยการกระทำของคนในสังคมเช่นกัน พลเมืองในระบบประชาธิปไตย จึงเป็นผู้ที่ตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน พลเมืองจึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองจึงต้องรับผิดชอบต่อสังคม และมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเอง คือร่วมแก้ปัญหา ด้วยการไม่ก่อปัญหา และลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่น หรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหา แล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป

คุณสมบัติของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ทั้งหกประการนี้ สามารถสรุปให้สั้นลงได้เหลือสามประการคือ หนึ่งเคารพผู้อื่น เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลัก ความเสมอภาค สองเคารพกติกา สามมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและพึ่งตนเอง เมื่อประชาชนเป็นพลเมืองก็จะเปลี่ยนจากภระหรือปัญหากลายเป็นผลของเมือง หรือกำลังของเมือง ปัญหาทุกอย่างของสังคมก็จะแก้ไขได้ สังคมก็จะเข้มแข็งและประชาธิปไตยก็จะประสบความสำเร็จ

3. เยาวชนพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

การเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ ที่ต้องปฏิบัติควบคู่ไปกับการเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย พลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยจรรโลง รักษาวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามไว้ ยึดมั่นในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองในท้องถิ่นและประเทศชาติ ซึ่งความเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยดังที่กล่าวมา จะส่งผลทำให้สังคมและประเทศชาติ มีความสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย ประเทศชาติพัฒนาก้าวหน้าอย่างมั่นคง สมาชิกในสังคมใช้ชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข ทำให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดการพัฒนาสังคมและ

ประเทศชาติให้เป็นสังคม และประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยของเยาวชนด้านสังคม การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับเมื่อผู้อื่นมีเหตุผลที่ดีกว่าการตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ การเคารพระเบียบของสังคม การกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ การมีจิตสาธารณะ คือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและรักษาสาธารณสมบัติของชาติ ด้านเศรษฐกิจ การประหยัดและอดออมในครอบครัว การซื้อสัตย์สุจริตต่ออาชีพที่ทำการพัฒนางานอาชีพให้ก้าวหน้า การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การสร้างงานและสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทยและสังคมโลก การเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ดีของชาติเป็นสำคัญ ด้านการเมืองการปกครอง การเคารพกฎหมาย การรับฟังข้อคิดเห็นของทุกคน โดยอดทนต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การยอมรับในเหตุผลที่ดีกว่าการซื้อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน การกล้าเสนอความคิดเห็นต่อส่วนรวม การทำงานอย่างเต็มความสามารถ เต็มเวลา นอกจากนี้เยาวชนยังสามารถสนับสนุนส่งเสริมบุคคลอื่น ให้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตยได้ โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัว เพื่อนฝูงและบุคคลทั่วไป ด้วยวิธีการดังนี้

ส่งเสริมความสามัคคี สังคมใดหากขาดซึ่งความสมัคร สمانสามัคคีสังคมนั้นก็จะเป็นที่ประสบกับมหันตภัย ความรักใคร่ สามัคคีทำให้ประเทศชาติสามารถตั้งอยู่ได้ตราบนานเท่านานนี้ ดังคำสุภาษิตที่ว่า สามัคคีคือพลัง โดยเฉพาะในสภาพปัจจุบันของสังคมไทยความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญที่จะไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกทางสังคมแม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันทางการเมือง ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีพื้นฐานของความจริงใจต่อกัน เพราะหากคนในสังคมขาดความจริงใจต่อกัน การทำงานหรือการติดต่อสมาคมระหว่างกันจะติดขัดไม่ราบรื่น เนื่องจากแต่ละฝ่ายจะไม่ไว้วางใจกัน ซึ่งนอกจากความจริงใจต่อกันแล้ว จะต้องปราศจากอคติต่อกันด้วย มิเช่นนั้นจะมีการนำความรู้สึกส่วนตัว ความชอบ ความโกรธ ความเกลียดมาใช้ในการประจบ กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน หากเป็นเช่นนั้นแล้วความสามัคคีย่อมไม่อาจเกิดขึ้น สังคมนั้นจะอุดมไปด้วยความหวาดระแวง ไม่มีพลังเชิงสร้างสรรค์ที่จะผลักดันสังคมให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมความสามัคคีสามารถทำได้หลายประการ เช่น การจัดให้มีการประชุมหารือ ปรึกษากิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และลงมือทำกิจกรรมนั้นอย่างพร้อมเพียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจนกระทั่งสำเร็จลุล่วง เป็นต้น

ส่งเสริมสันติวิธี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กันโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน เยาวชนจะใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา จะเห็นได้จากข่าวสารที่เผยแพร่ตามช่องทางต่าง ๆ การใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาไม่ใช่แนวทางของระบอบประชาธิปไตยที่ต้องใช้เหตุผล เคารพซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หลักความ สันติสุขเป็นแนวทางสำคัญในการจัดความขัดแย้งทั้งความรุนแรง และเรื่องทั่วไปได้เป็นอย่างดี การส่งเสริมสันติสุขสามารถกระทำได้ด้วยการยึดหลักเหตุผล การเปิดใจให้กว้างยอมรับความแตกต่างที่มีในสังคม สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่สันติวิธีอันเป็นหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ส่งเสริมให้รักความยุติธรรม คือส่งเสริมให้ยึดมั่นในความดี ความถูกต้องไม่ลำเอียง กระทำการทั้งปวงโดยปราศจากอคติ ใช้ปัญญาไตร่ตรองวิเคราะห์เหตุผล อันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และตระหนักรู้ว่าพึงปฏิบัติอย่างไร จึงจะพอเหมาะพอควรแก่เหตุ นั้น ๆ

การส่งเสริมความยุติธรรม สามารถทำได้โดยรู้จักจำแนกผลประโยชน์ส่วนตนออกจากผลประโยชน์สาธารณะ ยึดถือหลักเหตุผลและความสมเหตุสมผล โดยไม่เลือกปฏิบัติและไม่ปกป้องสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ส่งเสริมการสร้างมิตรภาพ การสร้างมิตรภาพเป็นสิ่ง สำคัญมากสำหรับเยาวชนเพราะมิตรภาพที่ดีสามารถลดความขัดแย้งหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดี ในการเป็นมิตรที่ดีต่อกันนั้น เราต้องพยายามที่จะเข้าใจผู้อื่นก่อนที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นมาเข้าใจเรา นอกจากนี้ความเข้าใจระหว่าง “เรา” และ “เขา” จะต้องเป็นความเข้าใจร่วมกันโดยมุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และในการทำงานร่วมกันนั้นทั้ง “เรา” และ “เขา” จะต้องทำแบบสนับสนุน และส่งเสริม ไม่ขัดแย้งกันและไม่มุ่งทำลายกัน การแสดงความไม่ลำเอียง ความลำเอียงที่สำคัญมี ๔ ประการคือ ความลำเอียงเพราะรักใคร่ ความลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน ความลำเอียงเพราะง้อเขลา ความลำเอียงเพราะกลัวหรือเกรงใจกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดปัญหา มาก เพราะถ้าเห็นว่าการปฏิบัติแบบนี้ ทำให้ได้ดี คนจะปฏิบัติตามและจะนำไปสู่ความวุ่นวายในสังคมได้ ดังนั้นการแสดงความไม่ลำเอียง จึงมีความสำคัญ การไม่ลำเอียง หมายถึง การกระทำด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติทั้งปวง กระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติปัญญา คือ พิจารณาเหตุผล อันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ รู้ว่าพึงปฏิบัติอย่างไรจึงเหมาะสมกับเหตุผลนั้น รู้ว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก ผู้ใดที่กระทำผิดก็ไม่ปกป้องบุคคลที่กระทำได้ ยอมได้รับการยอมรับการยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความ ยุติธรรม และยังเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคคลอื่นถือปฏิบัติต่อไป

การไม่ชักนำเพื่อนไปในทางที่ผิด สังคมไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญกับความเจริญทางด้านวัตถุ มากกว่าคุณค่าทางจิตใจ สังคมวัตถุนิยม สังคมบริโภคนิยม นิยม สังคมที่บริโภคนิยม และบริโภคนิยมกลายเป็นเครื่องชี้วัดคุณค่าของคน โดยไม่คำนึงด้านคุณธรรมจริยธรรม คนมีเงินได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี ความมีหน้ามีตามีเกียรติของบุคคลวัดด้วยจำนวนเงิน ด้วยเหตุนี้คนจึงแสวงหาเงินให้มากที่สุดโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นวิธีการที่ถูกต้องหรือไม่ หรือไม่ชอบต่อคุณธรรมและจริยธรรม กฎหมายและสังคมจะเสียหายหรือไม่ พฤติกรรมดังกล่าวจะทำให้ผู้ปฏิบัติเสื่อมเสีย แล้วยังทำให้สังคมเสื่อมทรามด้วย เช่น การเล่นการพนันและอบายมุขการเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและไม่ถูกต้อง ประเทศชาติจึงขาดแรงงานสำคัญในการพัฒนาประเทศ เยาวชนจึงควรชี้ชวนให้คนในสังคม เช่น เพื่อนฝูง คนในครอบครัว เกิดมโนสำนึกต่อความถูกต้องดีงาม คำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวม และสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลอื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

4. เยาวชนกับคุณธรรมจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตย

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากหลักการอิสราภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาค ตามหลักการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย มีความเสี่ยงต่อการทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ถ้าสมาชิกในสังคมขาดคุณธรรมและจริยธรรม อีกทั้งคุณธรรมและจริยธรรมยังเป็นพื้นฐานสำคัญของบุคคลทั่วไปที่ควรยึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หากเยาวชนนำหลักคุณธรรมจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยก็จะพัฒนายั่งยืนสืบไป ความหมายและความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

ผู้วิจัยได้กล่าวแล้วข้างต้น ว่าคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อสังคมอย่างมาก เพราะหากคนในสังคมไม่มีคุณธรรม จริยธรรม ก็จะเป็นสังคมไร้ระเบียบ มีการเบียดเบียนละเมิดและขัดแย้งกัน ดังนั้น หากบุคคลในสังคมคำนึงถึงแต่สิทธิเสรีภาพของตนเอง โดยไม่สนใจสิทธิเสรีภาพของคนอื่นก็จะเป็นความเห็นแก่ตัวยิ่งถ้ามีการพัฒนาการขึ้นเป็นผู้ปกครองก็จะกลายเป็นผู้ปกครองที่เผด็จการ การมีคุณสมบัติของมนุษย์ที่ดีเป็นคุณสมบัติร่วมของทุกศาสนา ที่กล่าวถึงความดีที่พึงมีในตัวบุคคล หากจะอธิบายถึงคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่พึงมีในสังคมประชาธิปไตย หมายถึง การมีคุณงามความดีในการทำหน้าที่พลเมืองของสังคมประชาธิปไตย ความสำคัญของประเด็นนี้อยู่ที่ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี มิใช่ขึ้นอยู่กับการมีผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรมหรือ การทำหน้าที่ให้บริการประชาชน บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ต้องขึ้นอยู่กับ การทำหน้าที่ต่อประเทศชาติของประชาชนด้วย ดังนั้นคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลที่มีต่อสังคมประชาธิปไตยจึงต้องประกอบด้วย การมีรูปแบบความคิดสร้างสรรค์ทางบวกในการแสดงบทบาทอย่างแข็งขันในการร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาของสังคมด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจประเด็นสาธารณะ การมีส่วนร่วมในการกระทำเพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ การสนับสนุน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง เคารพในกฎกติกาของสังคม การติดตามตรวจสอบ การทำงานของผู้บริหารและหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นหัวใจสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบอบประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจต่อการเมืองการปกครองของประเทศ และที่สำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็นการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐและควบคุมการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการทางการเมือง คือเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบการเมืองประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย สังคมใดจะมีระดับความเป็นประชาธิปไตยสูงหรือต่ำ พิจารณาได้จากระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยที่สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ แสดงว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยต่ำ ถ้ามีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงแสดงว่าสังคมนั้นมีการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสูง อีกทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวบ่งบอกถึงอุดมการณ์เจตคติทางการเมืองของประชาชนในชาติได้อีกด้วย

สำหรับเยาวชนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ทั้งระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น เมื่ออายุครบ 18 ปี บริบูรณ์ในวันออกเสียงเลือกตั้ง การใช้สิทธิดังกล่าวเป็นการแสดงออกทางการเมือง และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ง่ายที่สุด เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงเจตนาารมณ์ของประชาชน ต่อการตัดสินใจเลือกตัวแทนเข้าสภาโดยการลงคะแนนเสียงตามความเห็นชอบของตนว่าจะเลือกผู้ใดเข้าไปทำหน้าที่ในการตรากฎหมายและบริหารประเทศ การเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งระดับประเทศ หรือการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

หากเยาวชนคนรุ่นใหม่ใส่ใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เลือกคนที่ชอบ และคนที่ใช่ เข้าไปทำหน้าที่แทนตนในการบริหารประเทศ เยาวชน คนรุ่นใหม่ก็จะเป็นพลังขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้ามั่นคงต่อไป การออกเสียงประชามติ เยาวชนที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ในวันออกเสียงประชามติสามารถใช้สิทธิในการออกเสียงประชามติได้ การออกเสียงประชามติเป็นกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่ใช้สิทธิแก่ประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ของประเทศที่มีผลกระทบต่อประชาชนทั่วประเทศ และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความต้องการที่แท้จริงของตนให้รัฐบาลทราบ

นอกจากนี้การเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมือง หรือการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง ในสถานศึกษา เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สร้างสรรค์สังคม ก็เป็นส่วนหนึ่งในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบกับประเทศไทยมีพระราชบัญญัติ ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีการพัฒนาเด็กและเยาวชนในวิถีทางประชาธิปไตย รู้จักเคารพสิทธิผู้อื่น รวมทั้งเคารพกฎกติกาของสังคม รู้จักคิด อย่างมีเหตุผลและมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีจิตสำนึกในการให้และการอาสาสมัคร มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ โดยคำนึงถึงหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนและประชาคมท้องถิ่น รวมทั้งยังส่งเสริมให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด กรุงเทพฯ และระดับประเทศ ซึ่งการส่งเสริมการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งที่เยาวชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผ่านโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ของสภาเด็กและเยาวชนตามกรอบและภารกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว นอกจากนี้สภาเด็กและเยาวชนยังเป็นหน่วยงานกลางทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างรัฐกับเยาวชน โดยจะเป็นศูนย์กลางรับข้อมูลจากจังหวัดต่าง ๆ นำมาสะท้อนไปสู่ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในระดับนโยบายแล้วขยายผลต่อไป รวมทั้งยังทำงานร่วมกันกับหลาย ๆ องค์กร เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กรมอนามัย คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือแม้กระทั่งองค์กรเอกชน เพื่อสาธารณประโยชน์

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย นอกจากที่กล่าวมา เยาวชนยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยการติดตามข้อมูลข่าวสารด้านการเมือง ตรวจสอบการทำงานและพฤติกรรมของนักการเมือง สนับสนุนผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ดี ต่อต้านนักการเมืองที่ไม่ดี รวมทั้งให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาประเทศ เช่น ปฏิบัติตามกฎหมาย ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี คัดค้านนโยบายที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม โดยศึกษาข้อเท็จจริงให้ถี่ถ้วน นำเสนอปัญหาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ร่วมกันปกป้องสิทธิของตนไม่ให้ถูกละเมิดโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องทางการเมืองให้กับประชาชน ทัวไปหรือเยาวชนในท้องถิ่นของตน

5. ความสำคัญของเยาวชนกับการพัฒนาประชาธิปไตย

การมีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชน โดยการเรียนรู้การปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย มีคุณธรรมและจริยธรรม ในระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักในการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้เป็นการ

ปลูกฝังให้เยาวชนมีวิถีคิดและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งวัฒนธรรมประชาธิปไตยในที่นี้ หมายถึงวิถีชีวิต หรือแนวทางการดำรงตนในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมของประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย โดยการที่ประชาชนนำเอาหลักการและความเชื่อของระบอบประชาธิปไตย มาประพุดติ ปฏิบัติตน ทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ตลอดจนการประกอบอาชีพและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งนี้การประพุดติตนจะต้องสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ตามที่กฎหมายกำหนด และเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองระดับต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่ละเมิดร่างกาย ชีวิต สิ่งของของผู้อื่น ให้ความเคารพกฎเกณฑ์ของสังคมทุกระดับ รู้ถูก รู้ผิด รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย มีจิตใจเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียงต่อผู้อื่น และมีจิตสำนึกในกิจกรรมของส่วนรวม ช่วยกันพัฒนาครอบครัว ชุมชน หมู่บ้านของตนให้น่าอยู่และช่วยกันทำสิ่งเจริญให้เกิดขึ้นในประเทศและท้องถิ่นของตน เป็นต้น และหากเยาวชนได้มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในสังคมหรือชุมชน นำเอาหลักการของประชาธิปไตย มาประพุดติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นเรื่องปกติหรือความเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน จะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เข้มแข็งมากขึ้น วัฒนธรรมประชาธิปไตยยังช่วยส่งเสริมการสร้างสังคมประชาธิปไตย เป็นสังคมที่ปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตย และเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ประชาชนรู้จักคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ มีความเต็มใจที่จะประนีประนอมผ่อนปรนให้กันและกัน มีน้ำใจเป็นนักกีฬา และพร้อมที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเสมอ ซึ่งสังคมประชาธิปไตย จะมีขึ้นหลายระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับสถานศึกษา ระดับหน่วยงานหรือองค์กร ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับ ประเทศชาติ

การดำเนินชีวิตให้สอดคล้องตามหลักการประชาธิปไตย ยังทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่หมายถึงอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและ ชุมชน สังคม ที่ตนอาศัยอยู่ด้วยความรับผิดชอบ ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารดูแลประเทศได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความเข้มแข็งเป็นจริงมากขึ้น เพราะเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ ความเสมอภาคของตน และของผู้อื่นอย่างสมดุล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งยังทำให้เยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจว่า ประชาธิปไตย คือชีวิตประจำวันเป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่ใช่เรื่องของการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญ รัฐสภาและพรรคการเมืองเท่านั้น ประชาธิปไตย คือ การที่คนในสังคมอยู่รวมกันอย่างมีความสุข ภายใต้สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎกติกาของสังคม มีความสามัคคีเอื้ออาทร และมีน้ำใจต่อกัน มีการประนีประนอม พึ่งพาอาศัย เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ตัดสินใจภายใต้กรอบความคิดที่มีหลักการและเหตุผล มีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความพอเพียงไม่เอาर्डเอาเปรียบ เคารพในสิทธิเสรีภาพยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนและผู้อื่น

ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชนเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีวิถีคิด และการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งจะสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย พร้อมทั้งสังคมประชาธิปไตย และยังทำให้อำนาจอธิปไตยของประชาชนมีความเข้มแข็งเป็นจริงมากขึ้น

สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ให้เข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

บทสรุป

เยาวชนเป็นรากฐานสำคัญของประเทศในอนาคตและเป็น เหมือนคลื่นลูกใหม่ที่มีไฟพลังขับเคลื่อนประชาธิปไตย มีพลังความมุ่งมั่นสร้างสรรค์ มีดวงจิตที่สะอาดบริสุทธิ์ งดงาม ปราศจากเลศนัย และผลประโยชน์ที่แฝงเร้นอยู่เบื้องหลัง ดังนั้นเยาวชนจึงเป็นต้นกล้าประชาธิปไตย ที่สำคัญยิ่งที่จะงอกงามขึ้นมาอย่างอุดมสมบูรณ์ ด้วยความเป็นประชาธิปไตย

ด้วยสภาพการณ์ปัจจุบัน เป็นยุคแห่งความขัดแย้งทางการเมือง ส่งผลให้การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยไม่พัฒนาก้าวหน้าเท่าที่ควร และในบางครั้งก็ถดถอยลง หากเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย ด้วยการศึกษาเรียนรู้และตระหนักในคุณค่าระบอบประชาธิปไตย รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ดำเนินชีวิตตามหลักประชาธิปไตย โดยยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ การปฏิบัติตนตามแนวทางดังกล่าว จะสามารถแก้ไขปัญหาของประเทศ พร้อมทั้งส่งผลให้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเกิดการพัฒนา

อย่างไรก็ตามการที่จะให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตย หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องส่งเสริมสนับสนุนทั้งเรื่องการศึกษา การมีพื้นที่ให้กลุ่มเยาวชนได้แสดงออกทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ โดยการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย และการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนโดยการประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมการพัฒนาการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้อย่างยั่งยืนสืบไป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. การวิจัยข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาร่วมมือกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ผลการศึกษาพบว่า

1.1 การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทย แม้ว่าจะมีการกำหนดหลักสูตรชัดเจนในแต่ละระดับการศึกษา แต่ก็ยังไม่สามารถทำให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงเท่าที่ควร โดยเฉพาะความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย การเคารพสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น และการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและสังคม โดยเฉพาะปัญหาการเผชิญหน้าของกลุ่มสนับสนุนทางการเมืองต่างสีต่างขั้ว จุดเด่น มีการกำหนดหลักสูตรและวิชาเรียนไว้ชัดเจนที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ข้อจำกัด ยังขาดการติดตามประเมินผลความเป็นพลเมืองของผู้เรียนชัดเจน โดยเฉพาะการประพฤติปฏิบัติตนในฐานะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยฯ เป็นการเฉพาะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ตลอดจนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของต่างประเทศการพัฒนาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของต่างประเทศผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยตลอดจนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านกิจกรรมประชาธิปไตยและการฝึกปฏิบัติเป็นไปตามบริบทและสถานการณ์ของแต่ละประเทศ มีหลักสูตรด้านความเป็นพลเมืองเป็นการเฉพาะ ที่ต่างมุ่งให้พลเมืองของตนมีความรอบรู้และตื่นรู้ในระบอบประชาธิปไตย เคารพกฎหมายและนิติรัฐ สันติวิธี รู้จักสิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความเป็นชาติและคำนึงถึงอัตลักษณ์ของประเทศของตน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีจิตอาสา และค่านิยมร่วม มีความสามารถในการจัดการการเงินและวางแผนชีวิตในการดำรงตนในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรจึงมุ่งให้พลเมืองเป็นพลเมืองภายใต้รัฐบาลของประเทศนั้น ๆ โดยเฉพาะการให้หลักสูตรพลเมืองเป็นแกนกลางของการเรียนรู้วิชาอื่น ๆ ที่ต่างต้องมุ่งสู่ความเป็นพลเมืองของชาตินั้น ๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในวิถีการสร้างความเป็นพลเมืองจากทุกภาคส่วนวิธีการสำคัญคือการฝึกการโต้แย้งทั้งประเด็นสังคมและการเมืองอย่างมีเหตุผล รวมทั้งการฝึกปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตย

1.3 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

- 1.3.1 ประเมินผลหลักสูตรด้านความเป็นพลเมืองทุกระดับ
- 1.3.2 ส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา
- 1.3.3 จัดให้มีการเทียบโอนผลการเรียน ความรู้ และประสบการณ์ที่ผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์ และกิจกรรมการสร้างความเป็นพลเมือง
- 1.3.4 ส่งเสริมให้เกิดการผลิต พัฒนา และประเมินครู
- 1.3.5 ส่งเสริม และพัฒนาผู้บริหารให้มีภาวะผู้นำ
- 1.3.6 ส่งเสริมกิจกรรมและให้ความรู้แก่ครอบครัว/พ่อแม่ผู้ปกครอง
- 1.3.7 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมและรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน
- 1.3.8 ส่งเสริมให้บุคลากรและหน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยเต็มตามศักยภาพ
- 1.3.9 ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมือง
- 1.3.10 ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ปฏิบัติภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อประชาชน
- 1.3.11 ส่งเสริมสนับสนุนองค์กร/สถาบันสังคมอื่น ๆ ให้ดำรงบทบาทหน้าที่โดยการให้ความรู้ความเข้าใจ
- 1.3.12 สนับสนุนส่งเสริมให้สื่อมวลชนผู้เปรียบเสมือนครูผู้ให้ความรู้แก่ประชาชน
- 1.3.13 ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการเรียนรู้ในสังคมประชาธิปไตย
- 1.3.14 จัดให้มีองค์กร/สนับสนุนองค์กรเพื่อส่งเสริม ยกย่อง และเชิดชูเกียรติผู้ประพฤติตนเป็นพลเมืองดี
- 1.3.15 จัดให้มีกองทุนสร้างเสริมความเป็นพลเมืองของประชาชน

1.3.16 จัดให้มีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ด้านพลเมืองอย่างต่อเนื่อง

2. การวิจัยแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางสังคมด้วยกิจกรรม

จิตสาธารณะ

ศึกษาเฉพาะกรณีตำรวจภูธรภาค 6 โดยกรณีพิเศษ กิตติพิบูลย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตสาธารณะ แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมทางสังคม และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้วยกิจกรรมจิตสาธารณะ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนถึงวัยรุ่น และจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องคอยแนะนำส่งเสริมในสิ่งที่ถูกที่ควร คอยชี้แนะและปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่เด็กเป็นคุณธรรมของพลเมือง ทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้มีความรับผิดชอบในตนเอง ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้มาตั้งแต่วัยต้นของชีวิตโดยอาจเป็นในวิถีทางที่ต่างกัน ซึ่งเป็นผลให้บุคคลมีพัฒนาการทางจริยธรรมต่างกัน จากกฎเกณฑ์การตัดสินที่ต่างกัน ความไม่ธรรม รู้จักตนเองของบุคคลนั้น คือสร้างความสามารถในการพิจารณาให้รู้อิทธิพลของความดีและความไม่ดีของตนให้ชัดเจน มีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรมีการประชาสัมพันธ์ในสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ผู้ที่ทำงานด้านจิตสาธารณะ ควรได้รับความคุ้มครองด้านสุขภาพมีกฎหมายคุ้มครองจะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในสังคมให้เป็นคนดี เป็นเรื่องที่น่าเป็นเพราะคนในสังคมต่างเรียกร้องในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

3. การศึกษาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

คณะกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีสันติวิธี ได้รายงานผลการศึกษาได้โมเดลการพัฒนา 3 โมเดล คือ โมเดลแนวคิดการพัฒนาการเป็นพลเมือง/การมีส่วนร่วมทางการเมือง โมเดลแนวคิดการเสริมสร้างพลเมือง และมาตรวัดความเป็นพลเมือง แต่ละโมเดลมีรายละเอียดดังนี้

3.1 โมเดลแนวคิดการพัฒนาการเป็นพลเมือง/การมีส่วนร่วมทางการเมือง
โมเดลดังกล่าว เป็นกรอบแนวคิดของคณะกรรมการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีสันติวิธี ได้ประชุมหารือเพื่อพิจารณาว่า การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทยควรมีองค์ประกอบสำคัญใดบ้าง เนื่องจากพลเมืองของระบอบประชาธิปไตย จะแตกต่างกับพลเมืองของการปกครองระบอบอื่น พลเมืองของการปกครองระบอบอื่นจะมีคุณสมบัติอย่างไรจะ
ชื่ น อ ยู กั บ
ผู้เป็นเจ้าของอำนาจของประเทศจะกำหนดให้เป็นขณะที่พลเมืองของระบอบประชาธิปไตยจะเป็น
เจ้าของประเทศ ดังแผนภาพที่ 2 - 2

แผนภาพที่ 2 – 2 โมเดลแนวคิดการพัฒนาการเป็นพลเมือง/การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ที่มา : รัฐสภาไทย www.parliament.go.th

การขยายความดังกล่าว สามารถพิจารณาได้จากทุกระบบการปกครอง จะมีการสร้างประชาชนให้มีคุณลักษณะของความพลเมืองตามระบอบของตน ประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยและประเทศที่ใช้หรือเคยใช้ระบอบเผด็จการมาแล้วในอดีต มีการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของพลเมืองที่แตกต่างกันมาก และประการสำคัญการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะทำได้ยากกว่า และใช้เวลายาวนานกว่าเพราะมีคุณลักษณะหลายประการที่เป็นการฝืนธรรมชาติ เช่น ความรับผิดชอบ การยอมรับในความแตกต่าง การอดทนอดกลั้น แม้แต่การยอมรับในความยากดีมีจน การเห็นมนุษย์เท่าเทียมกัน หรือเสมอภาคกัน ดังนั้นการอบรมหรือการให้ศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องดำเนินการอย่างจริงจังและครอบคลุมในภูมิภาค

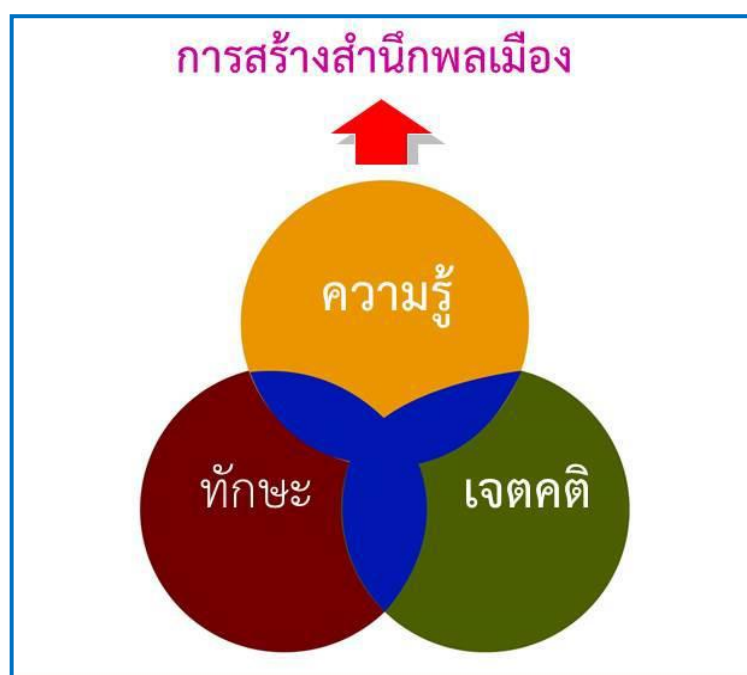
สังคมไทยเป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลาย เนื่องจากการมีวัฒนธรรมพื้นฐานทางพุทธศาสนาที่ชนส่วนใหญ่ในประเทศนับถือ ซึ่งแก่นของศาสนาพุทธไม่ใช่ศาสนาของการบังคับ

ทำให้คนไทยสามารถที่จะอยู่ร่วมกันกับศาสนาและความเชื่ออื่น อย่างไรก็ตามในทางการเมือง การปกครองและการบริหารยังเป็นสังคมปิด ที่เน้นการรวมอำนาจการตัดสินใจในการบริหาร การจัดการ และงบประมาณไว้ในส่วนกลางทั้งสิ้น แม้จะมีการกระจายอำนาจบางส่วน เช่น การมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว แต่ก็ยังต้องขึ้นกับการตัดสินใจจากอำนาจส่วนกลาง ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการอันเป็นบริการสาธารณะมีน้อยลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของความเป็นปัจเจกบุคคลและชุมชนที่เป็นอยู่ของความหลากหลาย โดยเฉพาะของรัฐที่มีความหมายอยู่ที่เอกภาพขององค์กรรวม ซึ่งความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกชนและกลุ่มชนได้หลอมละลายกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้ความเป็นรัฐ

คณะกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองฯ มีข้อสรุปร่วมกันว่า แนวคิดการพัฒนาการเป็นพลเมือง จะต้องเป็นการพัฒนาตลอดช่วงชีวิตมนุษย์ นั้นหมายความว่า การเสริมสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองนั้นไม่สามารถกระทำได้ในเวลาอันสั้น โดยการอบรมสัมมนา การถ่ายทอดโดยวิทยากรบรรยาย หรือการสอนในชั้นเรียนแต่กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ ร่วมกันหล่อหลอมสร้างประชาชนให้เป็นพลเมือง ทั้งองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม การพัฒนาทักษะ ความรู้ เจตคติ และใช้เครื่องมือในการพัฒนาผ่านทางกิจกรรมบริการสังคม กิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อการเป็นพลเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสำคัญ ขณะเดียวกัน สิ่งที่จะลืมนไม่ได้ในการพัฒนาที่สำคัญ คือ แนวทางการพัฒนาเชิงจิตวิทยาแนวทางการพัฒนาเชิงสังคม ทั้งการกล่อมเกลามากจากครอบครัว โรงเรียน/สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และการพัฒนาจากวัฒนธรรมของไทย

3.2 โมเดลแนวคิดการเสริมสร้างพลเมือง เป็นส่วนประกอบการพัฒนาการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยการสร้างสำนึกพลเมือง คือมุ่งสร้างให้ผู้ศึกษามีความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) มีทักษะ (Skill) ในการแสดงออก และมีเจตคติ (Disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ดังนั้น “ความรู้” “ทักษะ” และ “เจตคติ” จึงมีความสำคัญเชื่อมโยงกันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ “พลเมือง” ดังภาพที่ 2-3

แผนภาพที่ 2 – 3 โมเดลแนวคิดการเสริมสร้างพลเมือง

ที่มา : รัฐสภาไทย www.parliament.go.th

ความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผ่านการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยใช้กระบวนการฉันทามติหรือความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กลุ่มสนใจ เป็นต้น

ทักษะ (Skill) หมายถึง ความชำนาญการทำงานได้อย่างคล่องแคล่ว ทักษะเป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติและการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งทักษะที่พลเมืองพึงมี อาทิ ทักษะในการคิดการเขียนเชิงวิเคราะห์ การพูดในที่สาธารณะ การประยุกต์ใช้การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การฟังและการยอมรับความเห็นที่แตกต่าง

เจตคติ (Disposition) หมายถึง ภาษาท่าทาง ท่าที หรือความรู้สึกของบุคคลใดต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันจะส่งผลต่อแนวโน้มการแสดงออกของผู้นั้น ทางกาย วาจา ใจ เจตคติมีทั้งด้านบวกและด้านลบ อาทิ การแสดงออกถึงความชอบ ความพอใจ ความสนใจ และในทางกลับกัน เจตคติด้านลบ โดยการแสดงออกถึงความเกลียดชัง ไม่พอใจไม่สนใจ อย่างไรก็ตาม เจตคติอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามข้อมูลที่ได้รับหรือความเชื่อที่เปลี่ยนไป เจตคติที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยพึงมี เช่น การยอมรับความหลากหลาย การยึดหลักสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา ความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย

และอำนาจของประชาชนการสร้างสำนึกพลเมือง จึงต้องให้ความสำคัญกับแนวคิดข้างต้น โดยทำให้เป็นรูปธรรม เนื่องจากมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน หากปราศจากส่วนใดส่วนหนึ่งจะไม่สามารถสร้างสำนึกพลเมืองให้เกิดขึ้นได้

3.3 มาตรการวัดความเป็นพลเมือง การพัฒนาสังคมหนึ่ง ๆ ให้มีคุณภาพจึงจำเป็นต้องยกระดับความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติของผู้คนในสังคมจากราษฎรที่เป็นภาระให้กับคนอื่น และสังคมไปสู่ประชาชนที่เป็นเพียงผู้เฝ้ามองเฉย ๆ ให้กลายเป็นพลเมืองที่มีความรู้ ความสามารถ ตระหนักในศักยภาพของตนมีความกระตือรือร้นที่จะให้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมายนั้นอย่างเหมาะสมตามลำดับ เห็นกับประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่และทำให้บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า มีความเป็นอยู่ที่ดี การยกระดับความรู้ความเข้าใจของคนในชาติ จากการเป็นผู้รับนโยบาย ไม่ว่าจะป็นฐานะราษฎรหรือประชาชนสู่การเป็นพลเมืองที่มีความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของตน คือ หัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ดังแผนภาพที่ 2 – 4

แผนภาพที่ 2 – 4 มาตรการวัดความเป็นพลเมือง

มาตรการวัดความเป็นพลเมือง (Citizenship Measure)			
ความรู้ Knowledge	สำนึก Conscious	การกระทำ Action	ผลลัพธ์ Result
😊	😊	😊	เป็นพลเมือง
😊		😊	หากขาดสำนึก จะมีความเป็นพลเมืองที่ไม่ต่อเนื่อง สม่่าเสมอ
😊	😊		เป็นผู้เฝ้ามอง,เฉื่อยชา
😊			เป็นผู้เฝ้ามอง,เฉื่อยชา
	😊	😊	ไม่เข้าใจความเป็นพลเมืองอย่างแท้จริง
	😊		มีเพียงความรู้สึ้อยากเป็นพลเมือง
		😊	เป็นเพียงผู้ตาม

ที่ ม า :

รัฐสภาไทย

www.parliament.go.th

เครื่องมือในการพัฒนาเพื่อสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นตามแนวคิดนักวิชาการข้างต้น และตามแนวคิดในโมเดลที่ 3 แนวคิดการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยตระหนักดีว่าการให้ความรู้ การสร้างสำนึกและการพัฒนาทักษะ ต้องเน้นการสร้าง เนื้อหาสาระตลอดจนคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายต่าง ๆ จึงเป็นที่มาของการกำหนดกรอบเครือข่ายของความเป็นพลเมือง

ทั้งเครือข่ายผู้นำชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย เครือข่ายอาจารย์ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และยุวชนประชาธิปไตยที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรทางการ

เมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวเป็นผู้นำทางความคิด และผู้มีศักยภาพในการเป็นสื่อบุคคลสามารถขยายผลไปสู่ชุมชน จังหวัดของตนเองได้

คณะกรรมการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีรัฐธรรมนูญ ได้ออกแบบกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายได้แสดงความรู้ เจตคติ และบทบาทของความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมสมอง เรื่องแนวทางการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองจากจังหวัดสู่ภูมิภาค ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเห็นว่า วิธีการในการขับเคลื่อนปณิธานร่วมสร้างและขับเคลื่อนพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามวิถีไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ จะต้องตอบสนองยุทธศาสตร์ของจังหวัด/กลุ่มจังหวัด โดยได้นำบทบาทของความเป็นพลเมืองมาใช้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยสรุป 2 ด้านคือด้านการเสริมสร้างและด้านการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองจากจังหวัดไปสู่ภูมิภาคและเชื่อมโยงอาเซียน ดังนี้

3.3.1 แบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองมิติในประเทศและของอาเซียน ด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองโดยการขับเคลื่อนปณิธานสู่การปฏิบัติ มีดังนี้

3.3.1.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญเพื่อยกระดับความเป็นพลเมืองผ่านสถานีการเรียนรู้ การรณรงค์ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมรณรงค์เผยแพร่ความรู้ผ่านรายวิชาหน้าที่พลเมือง

3.3.1.2 มีส่วนร่วมกับภาครัฐจัดกิจกรรมสัมมนาเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในชุมชน/จังหวัดของตนเอง เช่น กิจกรรม “สร้างเสริมความสมานฉันท์และส่งเสริมความเป็นพลเมือง”

3.3.1.3 การจัดกิจกรรม “สร้างเสริมจิตสาธารณะสู่ชุมชน” และการพัฒนาแหล่งศึกษาเรียนรู้วิถีวัฒนธรรม

3.3.1.4 การใช้กระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการส่งเสริมกิจกรรมในโรงเรียน เน้นที่ตนเองครอบครัว และชุมชน

3.3.1.5 การสร้างศูนย์เครือข่ายประสานงาน โดยให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง เช่น ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำศาสนา การปลูกฝังค่านิยม ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา รวมถึงการยกย่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3.1.6 จัดตั้งองค์กรแห่งการเรียนรู้ในทุกรูปแบบของการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัย บนหลักการเรียนรู้อดีต เข้าใจปัจจุบันเพื่อเท่าทันอนาคต สามารถปรับตัวให้เท่าทันในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและพร้อมสู่การเป็นพลเมืองอาเซียนในอนาคต

3.3.1.7 จัดตั้งภาคีเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ ร่วมกับสถาบันนิติบัญญัติ

3.3.1.8 การจัดกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบและทางสื่อที่หลากหลาย

3.3.1.9 จัดทาหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตร
การเรียนการสอนโรงเรียน

3.3.1.10 การส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรส่วนราชการต่าง ๆ ในพื้นที่ได้มี
ส่วนร่วมโดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประชุมหัวหน้าส่วนราชการให้มีการทำ MOU เพื่อขับเคลื่อน
การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

3.3.2 แบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองมิติในประเทศและของ
อาเซียน ด้านการขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองจากจังหวัดไปสู่ภูมิภาคและเชื่อมโยงอาเซียน มีดังนี้

3.3.2.1 การร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ในจังหวัดที่อยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดเดียวกัน โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการศึกษาดูงาน
การสัมมนา เวทีชาวบ้าน เพื่อให้ตอบสนองยุทธศาสตร์ของภูมิภาคและยุทธศาสตร์การเข้าสู่ประชาคม
อาเซียน

3.3.2.2 เรียนรู้และทำความเข้าใจกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดและยุทธศาสตร์
กลุ่มจังหวัดของตนเองให้มากขึ้น เพื่อให้การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาในเวทีต่าง ๆ เหมาะสม
สอดคล้องกับชุมชน/จังหวัดมากขึ้น

3.3.2.3 จัดกิจกรรมเครือข่ายชุมชนประชาธิปไตยทุกจังหวัด และกิจกรรม
การสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนปณิธานการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

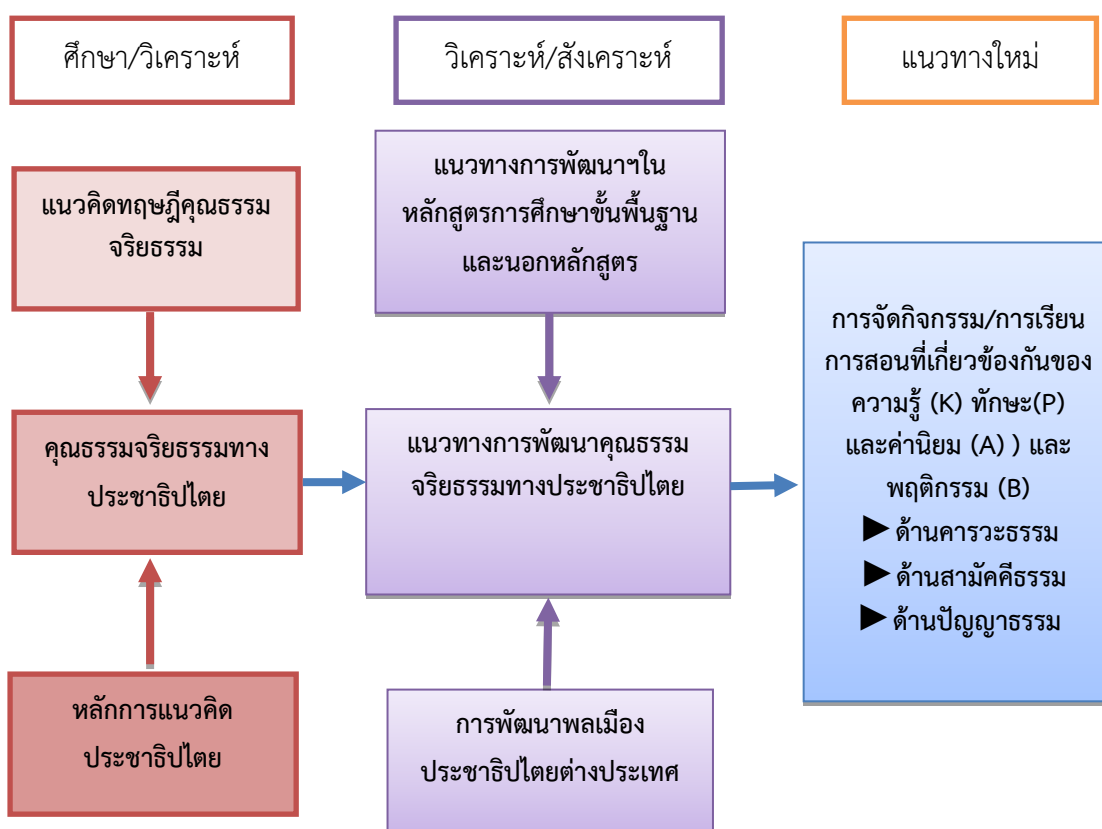
3.3.2.4 การจัดให้มีกลไกการขับเคลื่อนพลเมือง เพื่อบรรจุไว้ใน
ยุทธศาสตร์จังหวัด หรือกลุ่มจังหวัด

3.3.2.5 กิจกรรมค้นหาแบบอย่างที่ดีในการสร้างความเป็นพลเมือง
(Best Practice) ในระดับจังหวัดและระดับกลุ่มจังหวัด และนำมาถ่ายทอด เผยแพร่สู่สาธารณะ
จากการถอดบทเรียนดังกล่าว

กรอบแนวคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 2 – 5 กรอบแนวคิดของการวิจัย

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, 2563.

สรุป

หลักการสำคัญของประชาธิปไตยของประเทศไทยคือหลักมีเสรีภาพ ที่สามารถในการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคง

ของประเทศชาติ เสรีภาพเป็นตัวช่วยเปิดโอกาสให้ศักยภาพของเรามีช่องทาง หลักความเสมอภาคที่ทุกคนมีความเสมอภาคทางการเมืองและความเสมอภาคต่อกฎหมาย (Equality Before the Law) การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลอันใดก็ตามถือว่าขัดต่อหลักการประชาธิปไตย หลักภราดรภาพ คือความเป็นพี่เป็นน้องกัน ภราดรภาพเป็นฐานและเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้การใช้เสรีภาพและความเสมอภาคเกิดผลลงอกงามและสัมฤทธิ์ผลได้จริง และเป็นตัวทำให้เกิดกำลังมากขึ้น การเสริมสร้างพลเมืองเป็นส่วนประกอบการพัฒนาการสร้างสรรค์สำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การสร้างสำนึกพลเมือง คือมุ่งสร้างให้ผู้ศึกษา มีความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) มีทักษะ (Skill) ในการแสดงออก และมีเจตคติ (Disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านการลงมือปฏิบัติ กิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อยกระดับความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและกิจกรรมนอกหลักสูตร ที่เปรียบเสมือนเวทีสำหรับฝึกให้นักเรียนเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ได้เรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมเกิดพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย อันได้แก่

คารวะธรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมการเคารพในสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ การเคารพและแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคลอย่างสุภาพ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งทางกายหรือวาจา การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยใคร่ครวญด้วยวิจาร์ญาณ การใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

สามัคคีธรรม ประกอบด้วย พฤติกรรมการประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง การตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคม การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่มและสังคม

ปัญญาธรรม ประกอบด้วย การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ ปัญหา การร่วมคิดและร่วมตัดสินใจโดยใช้เหตุผล การพยายามอภิปรายปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะจนทำให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม การใช้วิธีการออกเสียงแนวทางการพัฒนาเมื่อเกิดกรณีเห็นต่างที่มีเหตุผลที่ดีด้วยกันจนไม่อาจให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้

บทที่ 3

สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กล่าวนำ

การวิจัยแนวทางทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคง มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ในบทนี้เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยคือวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เกี่ยวกับผลการประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ 8 ประการที่สะท้อนถึงจากการจัดการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และกิจกรรมนอกหลักสูตร ประกอบด้วยโครงการสถานักเรียน และโครงการโรงเรียนคุณธรรม

และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยนำผลจากการศึกษาที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพลเมืองที่ส่งผลลัพธ์ที่ดีต่อประชาธิปไตยของต่างประเทศ ประกอบด้วย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา ประเทศเยอรมัน ประเทศสวีเดน ประเทศนอร์เวย์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลีใต้ และสังเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกันของความรู้ (K) ทักษะ(S) และค่านิยม (A) และการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านสามัคคีธรรมร่วมกับผลนำผลการศึกษาที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 มีลำดับการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

ความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียน

1. การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา จากเอกสารหลักสูตรและสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูและนักเรียน เกี่ยวกับตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาสรุปแนวทางการวัดและตัวบ่งชี้ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา มีดังนี้ ดังนี้

1.1 ตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ของกระทรวงศึกษาธิการ มีความเหมาะสมกับยุคปัจจุบันหรือไม่ ควรมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ นับเป็นคุณลักษณะที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของประเทศเพราะนอกจากการสร้างเสริมทักษะทางด้านวิชาการแล้ว เราต้องสร้างเสริมทักษะชีวิต พร้อมทั้งคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้คำนึงถึงตนเองและสังคมต่อไป ในยุคปัจจุบันจะเห็นว่ามีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นทางด้านวัตถุ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับด้านจิตใจคุณธรรมมากนัก ส่งผลให้เกิดค่านิยมทางวัตถุกับคนในสังคม ฉะนั้นการนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการมาใช้กับนักเรียน จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม แต่ควรมีการปรับเปลี่ยนในบางประการ เช่น ส่งเสริมความมีศีลธรรม รู้จักเผื่อแผ่ แบ่งปัน และส่งเสริมความสามัคคีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและอาจต้องมีการรณรงค์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้ง 8 ประการ ให้มากขึ้น เช่น เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ เป็นต้น

1.2 การนำผลการวัดประเมินตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ไปใช้พัฒนาส่งเสริมทั้งทักษะการเรียน การอยู่ในสังคม รวมถึงการดำรงชีวิตของนักเรียน สามารถนำไปใช้ได้อย่างไร

ควรนำตัวชี้วัดหรือเทคนิคใดเข้ามามีส่วนช่วยส่งเสริมอีกบ้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ ตั้งแต่การรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ไปจนถึงการให้ผู้เรียนมีจิตสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ในสังคม เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักศาสนา เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ประพฤติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน สังคม รักความเป็นไทย มีความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม มีความกตัญญูกตเวทีย เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทย ในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ด้านการเรียน ตามคุณลักษณะข้อ 4 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เน้นให้นักเรียนมีความตั้งใจเพียรพยายามในการเรียน รู้จักแสวงหาความรู้ จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนตลอดจนการดำรงชีวิต ดำเนินอย่างพอเพียง มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรมปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขมีจิตสาธารณะ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโรงเรียนเปรียบเสมือนสังคมจำลองที่ฝึกให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีก่อนออกไปสู่สังคมภายนอก โดยมีแนวทางหรือกรอบให้กับผู้เรียนได้พัฒนาและฝึกฝนต่อไป ผู้เรียนในยุคนี้ต้องการหาคำตอบของพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ตนเองได้ถูกวางไว้ ฉะนั้นการกำหนดตัวชี้วัดหรือพฤติกรรมบ่งชี้ในการวัดประเมิน จะทำให้

ผู้เรียนได้รับคำตอบและปฏิบัติตนได้อย่างเต็มใจ ซึ่งผลจากการประเมิน สามารถนำมาใช้ได้ โดยอาจมีการจัดทำโครงการหรือเป็นกิจกรรมแทรกในวิชาที่เรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนวิชาทักษะชีวิต เช่น อาจทำสมุดจิตอาสาให้นักเรียนได้บำเพ็ญประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมของนักเรียนในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไปขณะที่ครูผู้ให้ข้อมูลบางคน มองต่างมุม และให้สัมภาษณ์ว่า ยังเห็นภาพไม่ชัดเจนในการนำผลของการวัดประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อใช้ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ การอยู่ร่วมในสังคม การดำรงชีวิตของนักเรียน มีแต่การนำผลไปใช้ตัดสินการผ่านชั้นเรียน

1.3 ปัจจัยใดบ้าง (ทั้งปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยขัดขวาง) ที่มีบทบาทสำคัญต่อการวัดประเมินตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ผู้ใดที่ควรมีบทบาทมาบริหารจัดการกับปัจจัยนั้น และจะมีแนวทางในการทำได้อย่างไร

สถานศึกษานับเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนต่อการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เนื่องจากหากสถานศึกษามีการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จะทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดีด้วย ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการ คือ ครู ในฐานะผู้ปฏิบัติ ต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ คิดโครงการสนับสนุนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผู้บริหารมีหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมต้องส่งเสริมเข้มงวดให้จริงจังจึงจะทำให้สำเร็จ ล่วงไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตามยังมีการประเมินไม่หลากหลายและไม่ครอบคลุม เพราะควรมีการประเมินทั้งในด้านตัวนักเรียนเอง รวมไปถึงผู้ปกครอง เนื่องจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เป็นลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกให้กับผู้เรียน ผู้ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ซึ่งในการวัดประเมินนั้น หากสามารถทำได้ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน จะทำให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมทั้งยั่งยืนและถาวร

1.4 ในปัจจุบัน มีการนำนโยบายค่านิยม 12 ประการ มาอยู่ในหลักสูตรเพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ท่านมีวิธีดำเนินการในการใช้รวมถึงการวัดประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ร่วมกันกับค่านิยม 12 ประการ ในรูปแบบและวิธีการอย่างไรบ้าง

ทั้งค่านิยม 12 ประการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ มีความใกล้เคียงและสอดคล้องกัน จึงสามารถนำมาประสานกันในการใช้กับผู้เรียน สอดแทรกในการเรียนการสอน โดยสอดแทรกในหลักสูตรและแผนการสอนในทุกกลุ่มสาระ ซึ่งทุกกลุ่มสาระในทุกระดับชั้นมีการวัดและประเมินผลนอกจากนี้ อาจมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมค่านิยม 12 ประการ ซึ่งมีความสอดคล้องกันกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จัดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และวิชาทักษะชีวิต การจัดกิจกรรมทางศาสนา โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่าน สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในบทเรียน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแต่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยม 12 ประการทั้งสิ้น

1.5 ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ

ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ทำให้มีวินัยและรักความเป็นไทยทำให้เรามีนิสัยดีขึ้น เป็นเด็กดีของสังคม เข้าใจในสิ่งที่แตกต่างในการเรียนรู้ คนในชาติรักกันมากขึ้น รู้ว่าเราต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่ดี ได้มีความรู้เกี่ยวกับการตั้งใจ และรับผิดชอบหน้าที่การทำงานส่งผลต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม สามารถทำให้ทุกคนในประเทศไทย

เป็นคนดีของสังคม ถ้าใช้ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา สื่อสารในแต่ละข้อได้ชัดเจน จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสุข ความสงบในสังคม และสามารถนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ปลุกฝังให้มีจิตใต้สำนึก แต่ในความเป็นจริงคนที่เข้าใจแต่ไม่ทำก็มีเยอะ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เฉยเมยไม่สนใจ บางที่ได้รับความรู้ในด้านนี้น้อยเกินควร มีความเข้าใจแต่ยังไม่เข้าใจทั้งหมด ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จึงควรมีบอกกล่าวโดยโฆษณา

1.6 มุมมองทัศนคติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ

ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เป็นสิ่งที่ทำให้คนคิดดีสามารถนำไปใช้พัฒนาทำให้คนไทยมีวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่มากขึ้น สามารถพัฒนามาใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ มองผู้อื่นในแง่ดีและไม่ทำร้ายผู้อื่น คิดแง่บวกว่าเราต้องรักประเทศชาติของเราและคนในสังคม เห็นใจ เข้าใจเรา ทำให้เราและผู้อื่นอยู่ร่วมกันได้และอยู่อย่างมีความสุข เป็นคนที่มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมที่ดี เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการดำเนินชีวิต เป็นข้อช่วยเหลืออบรมเด็ก ๆ และเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพ การส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีความรักชาติ ไม่ติดสารเสพติด แม้ว่าจากที่กล่าวมาจะเป็นสิ่งที่ดีแต่ไม่สามารถทำให้เป็นจริงได้ คนเรามากไม่ค่อยจะพัฒนาตาม ทุกวันนี้มีโครงการเยอะแต่ไม่ค่อยได้ผลตอบรับ จึงควรมีวิชาที่ปรับทัศนคติด้านนี้

1.7 พฤติกรรมการปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ

พฤติกรรมการปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ การทำตนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ทำตัวให้เป็นประโยชน์ คนรู้จักการออมมากขึ้น ภาคภูมิใจในความเป็นไทย กตัญญูทศเวทที่ซื่อสัตย์ ทำตามพระราชดำรัส เป็นคนดีต่อสังคมและผู้อื่น คิดและปฏิบัติตามที่เราวางแผน รักษาระเบียบโรงเรียน มีความรักสามัคคีให้มาก พึงระลึกคิดทำแต่สิ่งดีงาม ทำอะไรให้ถูกกาลเทศะ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีขึ้น แต่คนส่วนใหญ่จะรู้แต่ไม่ทำ น่าจะได้ 4-5 ประการ ควรปฏิบัติตามให้ได้อย่างน้อย 5 ประการ เพราะการปฏิบัติจริงอาจทำได้แค่บางข้อ ทำได้แค่เปลือกนอก

ตารางที่ 3-1 ผลการคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาพรวมของ
ประเทศ

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์		
1. เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ	3.523	มาก
2. อารงไว้ซึ่งความเป็นไทย	3.496	มาก
3. ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักศาสนา	3.752	มาก
4. เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	4.385	มาก
ซื่อสัตย์สุจริต		
5. ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองทั้งกาย และวาจา ใจ	3.587	มาก
6. ประพฤติตรงตามเป็นจริงต่อผู้อื่นทั้ง กาย วาจา ใจ	3.559	มาก
มีวินัย		
7. ประพฤติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม	3.579	มาก
ใฝ่เรียนรู้		
8. ตั้งใจเพียงพยายามในการเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้	3.658	มาก
9. แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก โรงเรียนด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม สรุปเป็นองค์ความรู้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	3.357	ปานกลาง
อยู่อย่างพอเพียง		
10. ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม	.527	มาก
11. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	3.745	มาก
มุ่งมั่นในการทำงาน		
12. ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การงาน	3.590	มาก
13. ทำงานด้วยเพียงพยายามและอดทนเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย	3.571	มาก
รักความเป็นไทย		
16. อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาไทย 3.543 1.021 -0.163 -0.698 มา		
14. ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทยและ มีความมกตัญญูกตเวที	3.897	มาก
15. เห็นคุณค่าและใช้ภาษาไทยในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	3.651	มาก
มีจิตสาธารณะ		
17. ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลตอบแทน	3.799	มาก
18. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม	3.554	มาก

ตารางที่ 3-1 ผลการคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาพรวมของประเทศไทย (ต่อ)

ด้าน	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
จุดมุ่งหมายทางการศึกษา		
19. มีความรู้ความเข้าใจ ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ	3.428	ปานกลาง
20. มีมุมมองทัศนคติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ	3.487	ปานกลาง
21. มีพฤติกรรมการปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ	3.545	มาก

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ.

สภาพการจัดการการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อพัฒนาสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย และข้อมูลที่ได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละระดับดังนี้

1.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

1.2 หลักการหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1.2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

1.2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ

1.2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

1.2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

1.3 เป้าหมายหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1.3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

1.3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

1.3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

1.4.1 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1.4.1.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสาร

ด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

1.4.1.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.4.1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4.1.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำ กระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการ ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

1.4.1.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมี คุณธรรม

1.4.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1.4.2.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

1.4.2.2 ซื่อสัตย์สุจริต

1.4.2.3 มีวินัย

1.4.2.4 ใฝ่เรียนรู้

1.4.2.5 อยู่อย่างพอเพียง

1.4.2.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

1.4.2.7 รักความเป็นไทย

1.4.2.8 มีจิตสาธารณะ

1.4.3 สารการเรียนรู้ตามหลักสูตร สารการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มสารการเรียนรู้ ดังแผนภาพที่ 3 – 1

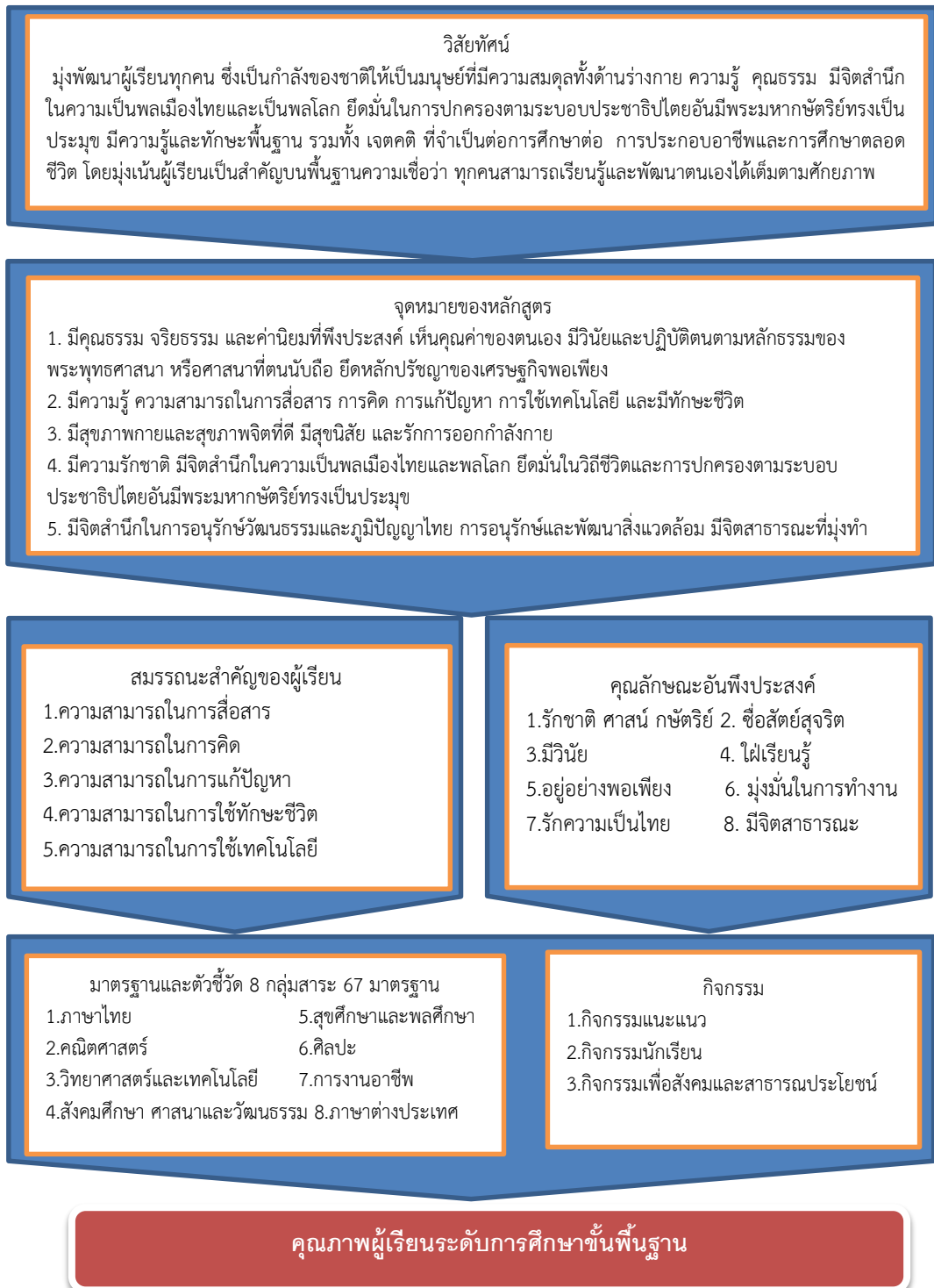
แผนภาพที่ 3 – 1 องค์ความรู้ทักษะและคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

กล่าวโดยสรุปหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และพึงปฏิบัติได้ ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าผู้เรียนต้องการอะไร ครูจะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา โดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด ดังแผนภาพที่ 3 – 2

แผนภาพที่ 3 – 2 ความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน 2551

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

รายละเอียดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 67 มาตรฐาน ดังตารางที่ 3 – 2

ตารางที่ 3 – 2 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ

กลุ่มสาระ การเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
ภาษาไทย	สาระที่ 1 การอ่าน	มาตรฐาน ท 1.1 ใ้ไขกระบวนการอ่านสร้างความรู้และ ความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน
		มาตรฐาน ท 2.1 ใ้ไขกระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียน เรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูล สารสนเทศและรายงานการศึกษา คนควาอย่างมีประสิทธิภาพ
	สาระที่ 2 การเขียน	
	สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด	มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่าง มีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิดความรูสึก ในโอกาสต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์
	สาระที่ 4 หลักการใช้ ภาษาไทย	มาตรฐาน ท 4.1 เขาใจธรรมชาติของภาษาและหลัก ภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษา ภาษาไทยไว้เป็นสมบัติ ของชาติ
สาระที่ 5 วรรณคดีและ วรรณกรรม	มาตรฐาน ท 5.1 เขาใจและแสดงความคิดเห็น วิจาร์ณ วรรณคดี และวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมา ประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง	
คณิตศาสตร์	สาระที่ 1 จำนวน และการดำเนินการ	มาตรฐาน ค 1.1 เขาใจถึงความหลากหลายของการแสดง จำนวนและการใช้จำนวนในชีวิตจริง
		มาตรฐาน ค 1.2 เขาใจถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ ของจำนวนและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการต่าง ๆ และใช้การดำเนินการในการแก้ปัญหา
		มาตรฐาน ค 1.3 ใช้การประมาณค่าในการคำนวณและแก้ปัญหา
		มาตรฐาน ค 1.4 เขาใจระบบจำนวนและนำเสนอบัติเกี่ยวกับ จำนวนไปใช้
	สาระที่ 2 การวัด	มาตรฐาน ค 2.1 เขาใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวัด วัดและ คาดคะเนขนาดของสิ่งที่ต้องการวัด มาตรฐาน ค 2.2 แก้ปัญหาเกี่ยวกับการวัด

ตารางที่ 3 – 2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
คณิตศาสตร์ (ต่อ)	สาระที่ 3 เรขาคณิต	มาตรฐาน ค 3.1 อธิบายและวิเคราะห์รูปเรขาคณิตสองมิติและสามมิติ
		มาตรฐาน ค 3.2 ใช้การนึ่งภาพ (Visualization) ใช้เหตุผลเกี่ยวกับปริภูมิ (Spatial Reasoning) และใช้แบบจำลองทางเรขาคณิต (Geometric Model) ในการแก้ปัญหา
	สาระที่ 4 พีชคณิต	มาตรฐาน ค 4.1 เข้าใจและวิเคราะห์แบบรูป (Pattern) ความสัมพันธ์ และฟังก์ชัน
		มาตรฐาน ค 4.2 ใช้นิพจน์ สมการ อสมการ กราฟและตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ (mathematical model) อื่น ๆ แทนสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนแปลความหมาย และนำไปใช้แก้ปัญหา
	สาระที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น	มาตรฐาน ค 5.1 เข้าใจและใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล
		มาตรฐาน ค 5.2 ใช้วิธีการทางสถิติและความรู้เกี่ยวกับความน่าจะเป็นในการคาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผล
		มาตรฐาน ค 5.3 ใช้ความรู้เกี่ยวกับสถิติและความน่าจะเป็นช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
สาระที่ 6 ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์	มาตรฐาน ค 6.1 มีความสามารถในการแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร การสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ และการนำเสนอ การเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	
วิทยาศาสตร์	สาระที่ 1 สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต	มาตรฐาน ว 1.1 เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ของโครงสร้าง และหน้าที่ของระบบต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองและดูแลสิ่งมีชีวิต
		มาตรฐาน ว 1.2 เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้เทคโนโลยีชีวภาพที่มีผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสาร สิ่งที่ได้รับ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

ตารางที่ 3 – 2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
วิทยาศาสตร์ (ต่อ)	สาระที่ 2 ชีวิตกับ สิ่งแวดล้อม	มาตรฐาน ว 2.1 เขาใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
		มาตรฐาน ว 2.2 เขาใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศ และ โลกนำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
	สาระที่ 3 สารและสมบัติ ของสาร	มาตรฐาน ว 3.1 เขาใจสมบัติของสาร ความสัมพันธ์ ระหว่างสมบัติของสารกับโครงสร้างและแรงยึดเหนี่ยว ระหว่างอนุภาค มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิต วิทยาศาสตร์สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์
		มาตรฐาน ว 3.2 เขาใจหลักการและธรรมชาติของการ เปลี่ยนแปลงสถานะของสาร การเกิดสารละลาย การเกิดปฏิกิริยา มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิต วิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
	สาระที่ 4 แรง และการเคลื่อนที่	มาตรฐาน ว 4.1 เขาใจธรรมชาติของแรงแม่เหล็กไฟฟ้า แรงโน้มถ่วง และแรงนิวเคลียร์ มีกระบวนการสืบเสาะ หาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ อย่างถูกต้องและมีคุณธรรม
		มาตรฐาน ว 4.2 เขาใจลักษณะการเคลื่อนที่แบบต่าง ๆ ของวัตถุในธรรมชาติมีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และ จิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
	สาระที่ 5 พลังงาน	มาตรฐาน ว 5.1 เขาใจความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับ การดำรงชีวิต การเปลี่ยนรูปพลังงานปฏิสัมพันธ์ ระหว่างสารและพลังงาน ผลของการใช้พลังงานต่อชีวิต และสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการ สืบเสาะหาความรู้ สื่อสาร สิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

ตารางที่ 3 – 2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
วิทยาศาสตร์ (ต่อ)	สาระที่ 6 กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก	มาตรฐาน ว 6.1 เขาใจกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนผิวโลกและภายในโลก ความสัมพันธ์ของกระบวนการต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสิ่งแวดล้อมของโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
	สาระที่ 7 ดาราศาสตร์และอวกาศ	มาตรฐาน ว 7.1 เขาใจวิวัฒนาการของระบบสุริยะ กาแล็กซีและเอกภพการปฏิสัมพันธ์ภายในระบบสุริยะและผลต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ การสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์
		มาตรฐาน ว 7.2 เขาใจความสำคัญของเทคโนโลยีอวกาศ ที่นำมาใช้ในการสำรวจอวกาศและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตรและการสื่อสาร มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างมีคุณธรรมต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม
สาระที่ 8 ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	มาตรฐาน ว 8.1 ใ้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาศาสตร์ในการสืบเสาะหาความรู้การแก้ปัญหา รวบรวมการค้นพบทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีรูปแบบที่แน่นอน สามารถอธิบายและตรวจสอบได้ ภายใต้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีอยู่ในเวลานั้น ๆ เขาใจว่าวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์กัน	
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเขาใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
		มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจและตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษา พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ
	สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	มาตรฐาน ส 2.1 เขาใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

ตารางที่ 3 – 2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม (ต่อ)	สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม (ต่อ)	มาตรฐาน ส 2.2 เขาใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรง รักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
	สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	มาตรฐาน ส 3.1 เขาใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเขาใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ
		มาตรฐาน ส 3.2 เขาใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก
	สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	มาตรฐาน ส 4.1 เขาใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ
		มาตรฐาน ส 4.2 เขาใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น
		มาตรฐาน ส 4.3 เขาใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย
	สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	มาตรฐาน ส 5.1 เขาใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใฝ่ฝันที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ
		มาตรฐาน ส 5.2 เขาใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตารางที่ 3 – 2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
สุขศึกษาและพลศึกษา	สาระที่ 1 การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์	มาตรฐาน พ 1.1 เขาใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์
	สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว	มาตรฐาน พ 2.1 เขาใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัวเพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต
	สาระที่ 3 การเคลื่อนไหวการออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล	มาตรฐาน พ 3.1 เขาใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา
		มาตรฐาน พ 3.2 รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำ สม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา
	สาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค	มาตรฐาน พ 4.1 เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรคและการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ
สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต	มาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การเฝ้าระวัง สารเสพติด และความรุนแรง	
ศิลปะ	สาระที่ 1 ทัศนศิลป์	มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่า งานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะ อย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
		มาตรฐาน ศ 3.2 เขาใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล
	สาระที่ 2 ดนตรี	มาตรฐาน ศ 2.1 เขาใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดตอดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 3 – 2 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
ศิลปะ (ต่อ)	สาระที่ 2 ดนตรี (ต่อ)	มาตรฐาน ศ 2.2 เขาใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล
	สาระที่ 3 นาฏศิลป์	มาตรฐาน ศ 3.1 เขาใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจรณคุณคานาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
		มาตรฐาน ศ 3.2 เขาใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล
การงานอาชีพ	สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว	มาตรฐาน ง 1.1 เขาใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว
	สาระที่ 2 การออกแบบและเทคโนโลยี	มาตรฐาน ง 2.1 เขาใจเทคโนโลยีและกระบวนการเทคโนโลยี ออกแบบและสร้างสิ่งของเครื่องใช้ หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการจัดการเทคโนโลยีที่ยั่งยืน
	สาระที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	มาตรฐาน ง 3.1 เขาใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลการเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงาน และอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม
	สาระที่ 4 การอาชีพ	มาตรฐาน ง 4.1 เขาใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงานอาชีพใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

ตารางที่ 3 – 2 สารและมาตรฐานการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้	สาระ	มาตรฐาน
ภาษาต่างประเทศ	สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร	มาตรฐาน ต 1.1 เข้าใจและตีความเรื่องที่ฟังและอ่านจากสื่อประเภทต่าง ๆ และแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล
		มาตรฐาน ต 1.2 มีทักษะการสื่อสารทางภาษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ
		มาตรฐาน ต 1.3 นำเสนอข้อมูลข่าวสาร ความคิดรวบยอด และความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยการพูดและการเขียน
	สาระที่ 2 ภาษาและวัฒนธรรม	มาตรฐาน ต 2.1 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ
		มาตรฐาน ต 2.2 เข้าใจความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา กับภาษาและวัฒนธรรมไทย และนำมาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
	สาระที่ 3 ภาษา กับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น	มาตรฐาน ต 3.1 ใช้ภาษาต่างประเทศในการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และเป็นพื้นฐานในการพัฒนา แสวงหาความรู้ และเปิดโลกทัศน์ของตน
	สาระที่ 4 ภาษา กับความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก	มาตรฐาน ต 4.1 ใช้ภาษาต่างประเทศในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในสถานศึกษา ชุมชน และสังคม
		มาตรฐาน ต 4.2 ใช้ภาษาต่างประเทศเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมโลก

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ.

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ใช้องค์ความรู้ ทักษะและเจตคติ จากการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนมาปฏิบัติกิจกรรมเพื่อช่วยให้ ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ได้แก่ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้ เทคโนโลยี ซึ่งจะส่งผลในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ เกิดทักษะการทำงาน และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

1.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ลักษณะ ดังนี้

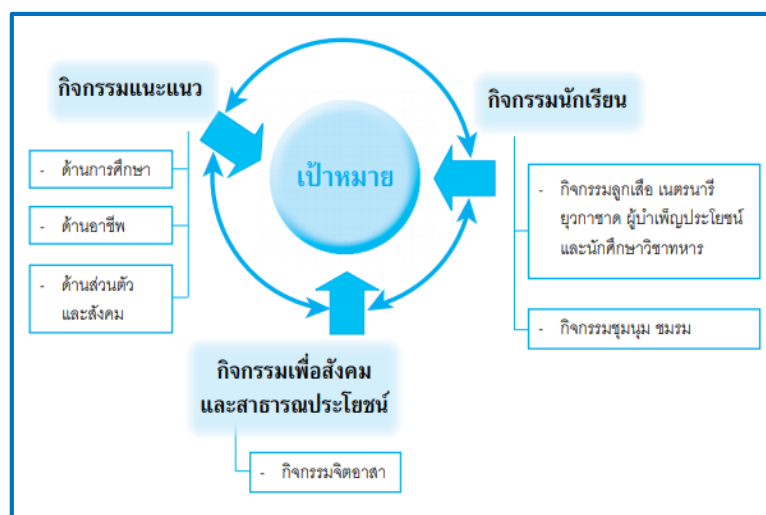
1.1.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตัว ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

1.1.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปัน เอื้ออาทรและสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติ ตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับบุคลิกภาวะของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร และกิจกรรมชุมนุม ชมรม

1.1.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรักความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละ ต่อสังคม และการมีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทั้ง 3 ลักษณะ เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมแล้วนำไปสู่เป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ดังแผนภาพที่ 3 – 3

แผนภาพที่ 3 – 3 เป้าหมายการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

1.2 ขอบข่ายการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมให้ครบทั้ง 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โดยสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้หลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยมีขอบข่าย ดังนี้

1.2.1 เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการโดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสามารถบูรณาการระหว่างกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

1.2.2 เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาความรู้ อาชีพ และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนเห็นแนวทางในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ

1.2.3 เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและส่งเสริมจิตสำนึกการทำประโยชน์ต่อสังคม ในลักษณะต่าง ๆ สนับสนุนค่านิยมที่ดีงามและเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

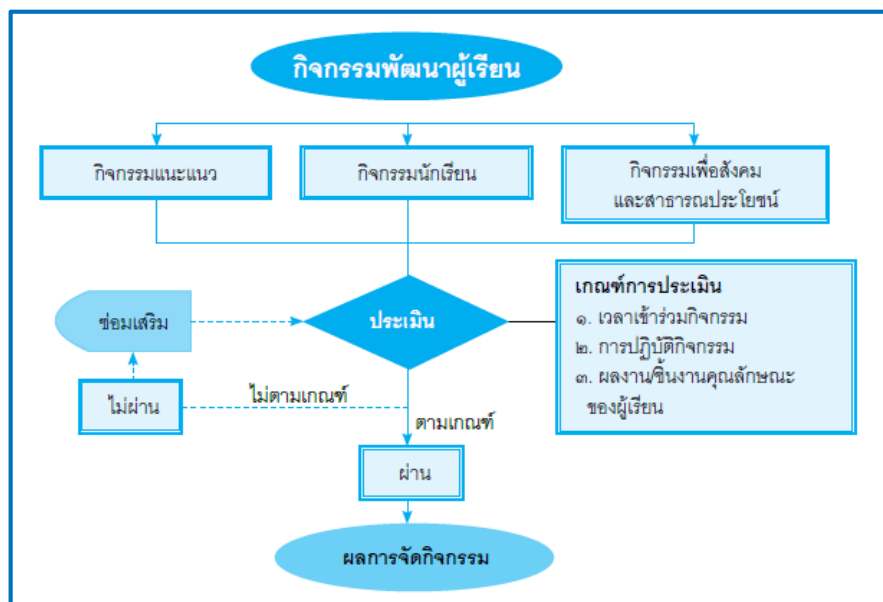
1.2.4 เป็นกิจกรรมที่ฝึกการทำงานและการให้บริการด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวม เพื่อเสริมสร้างความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความเป็นพลเมืองดี และความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

1.3 การประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักการของหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดโครงสร้างเวลาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 45 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 60 ชั่วโมง การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551 เป็นการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมหรือผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะของผู้เรียน เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนค้นหาศักยภาพของตน สะท้อนแนวคิดจากการปฏิบัติกิจกรรม การทำงานกลุ่ม และการมีจิตสาธารณะ โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน

กรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านกิจกรรมให้เป็นหน้าที่ของครูหรือผู้รับผิดชอบกิจกรรมนั้น ๆ ที่จะต้องซ่อมเสริมโดยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมจนครบตามเวลาที่ขาดหรือปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น แล้วจึงประเมินให้ผ่านกิจกรรมเพื่อบันทึกในระเบียบแสดงผลการเรียน กรณีมีเหตุสุดวิสัยมีการรายงานผู้บริหารสถานศึกษาทราบเพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเหมาะสมเป็นรายกรณี ดังแผนภาพที่ 3 – 4

แผนภาพที่ 3 – 4 การประเมินผลกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

2. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกหลักสูตรแกนกลาง

2.1 โครงการสถานักเรียนและคณะกรรมการนักเรียน

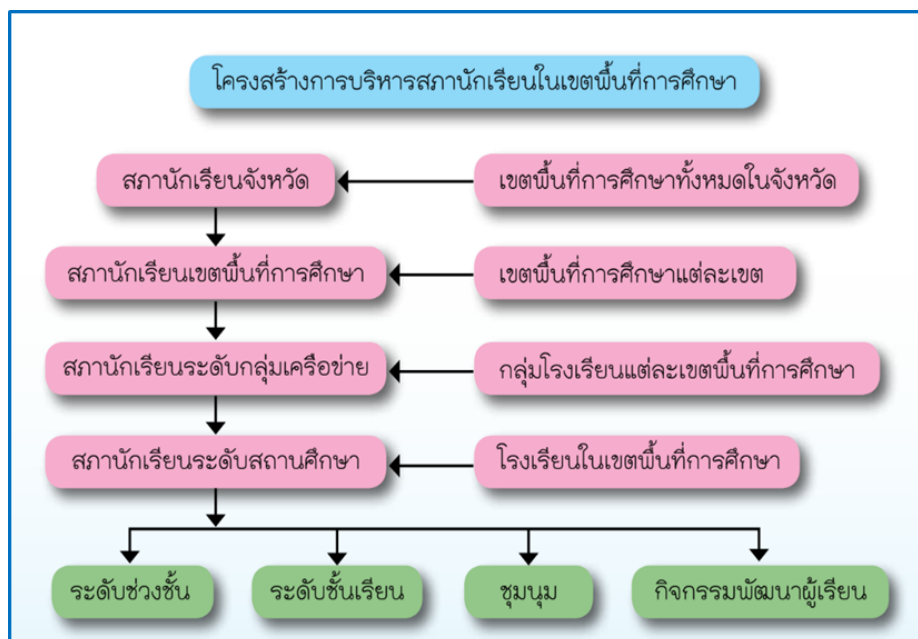
2.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของสถานักเรียน (Student Council) เป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร ในโรงเรียนระดับมัธยมทั่วโลก อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เป็นต้น มีการเรียกชื่อสถานักเรียนหลายชื่อ เช่น รัฐบาลนักเรียน (Student Government) สภากิจกรรมนักเรียน (Student Activity Council) สหพันธ์สถานักเรียน (Student Council Association or S.C.A) คณะกรรมการนักเรียน (Student Committee) เป็นต้น วัตถุประสงค์ที่จัดตั้งสถานักเรียนขึ้นมาเพื่อให้รู้จักการมีส่วนร่วม เรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและเรียนรู้การเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นแนวคิดเดิมของจอห์น ดิวอี้ นักปรัชญาทางการศึกษา โรงเรียนที่ใช้ระบบสถานักเรียนเป็นแห่งแรกคือ โรงเรียนลูมิส

ชาร์เพย์ ในเมืองวินซอร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้เป็นกิจกรรมในหลักสูตร ส่วนประเทศไทย โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เป็นโรงเรียนแห่งแรกที่ใช้ระบบสภานักเรียน เรียกว่า คณะกรรมการนักเรียน โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พ.ศ. 2463

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง สภานักเรียนในแต่ละโรงเรียนตามความพร้อมของแต่ละแห่ง โดยการจำลองเสมือนระบบนิติบัญญัติ และระบบบริหารของระบอบประชาธิปไตย โดยให้สภานักเรียนเปรียบเสมือนฝ่ายนิติบัญญัติและ คณะกรรมการนักเรียนเสมือนเป็นฝ่ายบริหาร บางโรงเรียนยังใช้ระบบคณะกรรมการนักเรียน อย่างเดียว สภานักเรียนเป็นกิจกรรมหนึ่งของนักเรียน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยพัฒนาโรงเรียน ตามกระบวนการนิติธรรม และเป็นกิจกรรมที่จะปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมความเป็นประชาธิปไตย มีจิตวิญญาณในการใช้ธรรมาภิบาล เพื่อให้นักเรียนเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ เป็นต้นกล้าประชาธิปไตยที่มั่นคง เข้มแข็งของสังคมไทย การพัฒนานักเรียนให้สามารถนำหลัก ธรรมาภิบาลไปพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ การมีวินัย เคารพกติกา มีจิตอาสาเพื่อสังคม รู้จักใช้กระบวนการประชาธิปไตยและแนวทางสันติวิธี

โรงเรียนมีภารกิจในการปลูกฝังวิถีประชาธิปไตยให้กับนักเรียน โดยการ สนับสนุนให้นักเรียนได้มีกิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยที่ได้ปฏิบัติจริงในรูปแบบการ เลือกตั้งผู้แทนนักเรียน เริ่มจากการเลือกหัวหน้าห้อง หัวหน้าระดับชั้น ประธานชุมนุม ประธานชมรม คณะกรรมการนักเรียน และสภานักเรียน มีโครงสร้างการจัดองค์กรบริหารงานสภานักเรียนปรากฏ ดังแสดงในแผนภาพที่ 3 – 5

แผนภาพที่ 3 – 5 โครงสร้างการบริหารสภานักเรียน

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ.

- 2.1.2 หน้าที่ของสถานักเรียน
- 2.1.2.1 ดูแลทุกข์ สุข ของนักเรียน และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
ในโรงเรียน
- 2.1.2.2 ประสานงานกับบุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ
เพื่อประโยชน์และความก้าวหน้าที่นักเรียนควรได้รับ
- 2.1.2.3 รับผิดชอบงานและกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจาก
โรงเรียน
- 2.1.2.4 คิตรีเริ่มโครงการที่เป็นประโยชน์ สามารถปฏิบัติได้จริงและ
ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียน
- 2.1.2.5 ดูแลสอดส่อง และบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียนให้
เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
- 2.1.2.6 ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ทันต่อเหตุการณ์
และตรงไปตรงมา
- 2.1.2.7 เสนอความคิดเห็นต่อโรงเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
และเพื่อพัฒนาโรงเรียนในด้านต่าง ๆ
- 2.1.2.8 วางแผนดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับครูที่ปรึกษา
- 2.1.2.9 ปฏิบัติงานโดยไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบ หรือข้อบังคับอื่นใดของ
ทางราชการ พร้อมทั้งต้องรักษาไว้ซึ่งศีลธรรมวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม
- 2.1.3 คุณค่าและความสำคัญของสถานักเรียน
- 2.1.3.1 เป็นกลไกสำคัญให้นักเรียนเห็นคุณค่าของระบอบการปกครอง
แบบประชาธิปไตย และเพื่อการพัฒนาสังคมในโรงเรียนให้เป็นสังคมประชาธิปไตย
- 2.1.3.2 เป็นกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- 2.1.3.3 เป็นเวทีให้นักเรียนได้ฝึกทักษะและประสบการณ์ตามวิถีชีวิต
ประชาธิปไตยและการใช้หลักธรรมาภิบาล
- 2.1.3.4 สร้างโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย
อย่างสงบสุข
- 2.1.3.5 เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการปลูกฝังจิตวิญญาณประชาธิปไตย
และการใช้หลักธรรมาภิบาลให้แก่นักเรียน
- 2.1.3.6 เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
- 2.1.3.7 ส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและรู้จัก
เคารพสิทธิ และความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2.1.3.8 ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และรู้จักคิดอย่างมี
วิจารณญาณ
- 2.1.3.9 ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อตนเองและสังคม
- 2.1.3.10 ส่งเสริมความสามัคคีและให้เกิดความมีน้ำใจต่อหมู่คณะ
- 2.1.3.11 ส่งเสริมนักเรียนให้เป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย

2.1.4 การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานักเรียน

การดำเนินงานกิจกรรมสถานักเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานักเรียนด้วยการนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติ การใช้หลักความสมานฉันท์ การใช้แนวทางสันติวิธีในการดำเนินงาน อีกทั้งยังต้องมีการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การสร้างและพัฒนาเครือข่าย การสร้างลักษณะนิสัยให้นักเรียนเป็นผู้มีจิตอาสาและมีจิตสำนึกสาธารณะซึ่งองค์ความรู้แต่ละเรื่องมีสาระสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล หมายถึง การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคม อันได้แก่ ภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชนที่จะช่วยให้เกิดความถูกต้อง ความชอบธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบและมีความเห็นร่วมกันในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ หลักการสำคัญของธรรมาภิบาล ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ได้ระบุหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลไว้ 6 หลักการ คือ

2.1.4.1 หลักนิติธรรม คือการปกครองภายใต้ขอบเขตของระเบียบแบบแผน โดยใช้กฎหมายเป็นหลักในการดำเนินงาน

2.1.4.2 หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามเป็นสำคัญ

2.1.4.3 หลักความโปร่งใส คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก สามารถตรวจสอบได้

2.1.4.4 หลักการมีส่วนร่วม คือการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจในการดำเนินงาน

2.1.4.5 หลักความรับผิดชอบต่อความตระหนักในสิทธิหน้าที่มีสำนึกในความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ สถานักเรียนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1.4.6 หลักความคุ้มค่า คือการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม การนำหลักธรรมาภิบาล

ทั้ง 6 หลักการดังกล่าวไปสู่การปฏิบัตินั้น ต้องมีลักษณะและเงื่อนไข คือ มีความชอบธรรม มีความโปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสามารถตรวจสอบได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลรวมทั้งการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและประชาชน

2.1.5 แนวทางการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการคิด การพูด การวางแผน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในบทบาทต่าง ๆ เช่น เป็นประธาน เป็นสมาชิก เป็นผู้นำหรือผู้ตามที่ดียอมส่งผลให้นักเรียน มีความรู้ ความคิด มีความเข้าใจและการได้เผชิญประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง จะช่วยให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมที่จะนำไปสู่การพัฒนาสถานักเรียนให้มีความเข้มแข็งอาจดำเนินการได้หลายแนวทางดังต่อไปนี้

2.1.5.1 กิจกรรมพัฒนาทักษะผู้นำ กิจกรรมพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจใน สภาวะการณ์เป็นผู้นำ และมีทักษะความเป็นผู้นำ สามารถนำความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสถานักเรียนให้เข้มแข็ง เช่น แบ่งกลุ่มให้ผู้เรียน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะผู้นำที่กลุ่มต้องการหรือการเป็น

ผู้นำที่ดี หรือจัดกลุ่ม Walk Rally เรียนรู้ตามฐานการเรียนรู้ แล้วจึงนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง

2.1.5.2 กิจกรรมการสร้างเครือข่าย กิจกรรมการสร้างเครือข่ายเป้าหมายของการสร้างเครือข่าย คือ การประสานความร่วมมือเพื่อการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างเป็นระบบ มีการติดต่อและเปลี่ยนข้อมูลแสดงความคิดเห็น ทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย โรงเรียนสามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดผลดังกล่าว เช่น 1. กำหนดแผนการดำเนินงานในการสร้างเครือข่ายอย่างชัดเจน 2. จัดกิจกรรมการทำงานระหว่างโรงเรียน/ชุมชน/องค์กรภาครัฐและเอกชน โดยกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เช่น กิจกรรมสภานักเรียนไทยหัวใจ 3D กิจกรรมรณรงค์และให้ความรู้การเลือกตั้ง กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายสภานักเรียนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น 3. จัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยระหว่างโรงเรียน/ชุมชน/องค์กรภาครัฐและเอกชน ทั้งบทบาทการเป็นผู้ให้และผู้รับ เช่น การรณรงค์ให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งและการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 4. จัดกิจกรรมที่ประสานความร่วมมือในด้านการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ จากชุมชน/องค์กรภาครัฐและเอกชน เช่น ขอรับการสนับสนุนวิทยากร งบประมาณ จากองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น 5. จัดกิจกรรมเผยแพร่และประชาสัมพันธ์กิจกรรมสภานักเรียนให้ชุมชน/องค์กรภาครัฐและเอกชน ที่เป็นเครือข่ายรับทราบ เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียนจดหมายข่าว เสียงตามสาย เป็นต้น

2.1.5.3 กิจกรรมพัฒนาทักษะการประชุม การประชุมเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์กรเกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ได้รวบรวมความคิดเห็น วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ จากสมาชิกอย่างทั่วถึง สมาชิกผู้ร่วมประชุมต้องรู้บทบาทหน้าที่ของตน ทั้งผู้ทำหน้าที่ประธานต้องสามารถใช้เทคนิคในการนำ และควบคุมการประชุมเพื่อให้ผู้ร่วมประชุมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการเสนอความคิดที่ทำให้เกิดการยอมรับและเป็นประโยชน์ต่อองค์กรในสถานการณ์จริง อาจจัดกิจกรรมโดยนำนักเรียนไปสังเกตการณ์หรือเข้าร่วมประชุมกับองค์กรต่าง ๆ การจัดสถานการณ์จำลองการประชุม โดยกำหนดองค์ประกอบการประชุม ดังนี้ 1. ประธานทำหน้าที่ผู้ดำเนินการประชุมให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ควบคุมประเด็น การรักษาเวลา การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็น ขยายความคิดเห็นให้ที่ประชุมได้รับรู้ 2. เลขานุการ บันทึกประเด็นสำคัญในการประชุมอำนวยความสะดวก และประสานงาน 3. องค์ประชุมร่วมกันแสดงความคิดเห็น 4. วาระการประชุม เรื่องที่ต้องพิจารณาในการประชุม 5. รายงานการประชุม บทสรุปเนื้อหาในการประชุม 6. วิธีประชุม ประธานจะเป็นผู้ดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระการประชุม เช่น เรื่องแจ้งให้ทราบ รับรองรายงานประชุมครั้งที่แล้ว เรื่องสืบเนื่อง เรื่องที่พิจารณา เรื่องอื่น ๆ

2.2 โครงการสร้างจิตอาสาโรงเรียนคุณธรรม

2.2.1 ความเป็นมา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงห่วงใยและทรงคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชน พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคง และประชาชนมีชีวิตรความเป็นอยู่ดีขึ้น ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะสืบสานรักษาและต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และแนวพระราชดำริต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้ประชาชน และ

พัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้น ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2560 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หน่วยราชการในพระองค์ร่วมกับหน่วยราชการต่าง ๆ และประชาชนที่มีจิตอาสา ได้บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนภายใต้โครงการจิตอาสา เราทำความดีด้วยหัวใจ ซึ่งโรงเรียนคุณธรรมในความดูแลนเทศติดตามของศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มุลินีวิทยุสภานุคุณกว่า 600 แห่งทั่วประเทศ ได้ตระหนักถึงพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจิตอาสาให้แก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน จึงได้จัดทำโครงการคุณธรรมจิตอาสาขึ้น บางแห่งบูรณาการกิจกรรมด้านจิตอาสาไว้ในการเรียนการสอนหรือกิจกรรมอื่น ๆ ในโรงเรียน

2.2.2 หลักการของจิตอาสา

คำว่าจิตอาสา หมายถึง ผู้ที่มีจิตใจที่เป็นผู้ให้ เช่น ให้สิ่งของ ให้เงิน ให้ความช่วยเหลือด้วย กำลังร่างกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งที่ตนเองมีแม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยลดอัตราหรือความเป็นตัวเป็นตนของตนเองลงได้บ้าง เป็นการให้โดยเต็มใจ สมครใจ อิ่มใจ ซาบซึ้งใจ ปิติสุขที่พร้อมจะเสียสละเวลา แรงกาย และสติปัญญา เพื่อสาธารณประโยชน์ในการทำกิจกรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทนและรู้สึกมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่นิ่งดูตายเมื่อพบเห็นปัญหาหรือความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น และมีความสุขเมื่อได้ทำความดี อาสาสมัครเป็นงานที่เกิดจากผู้ที่มีจิตอาสาที่สมัครใจและอาสาเข้ามาช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือส่วนรวม บางครั้ง จึงเรียกอาสาสมัครว่าจิตอาสา คนที่จะเป็นอาสาสมัครไม่ได้จำกัดที่วัย การศึกษา เพศ อาชีพ ฐานะ หรือข้อจำกัดใด ๆ งานอาสาสมัครไม่ใช่เป็นอาชีพ หากคือจิตสำนึก ที่สมควรมีอยู่ในความเป็นมนุษย์ทุกคนที่ต้องมีจิตใจเป็นจิตอาสา ที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่นหรือสังคม ไม่ว่าจะป็นงานใด ๆ ที่ทำให้เกิดประโยชน์ในทางบวก สิ่งที่ดีว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ล้วนแต่เป็นสิ่งที่อาสาสมัครควรทำทั้งสิ้น ผลตอบแทนที่อาสาสมัครจะได้รับ คือ ความสุข ความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ส่วนจิตสาธารณะ หมายถึง สำนึกหรือความคิดที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่สังคม หรือคนทั่วไป คนที่มีจิตสาธารณะมักจะเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมกิจกรรมของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ต่อประเทศชาติ มีสำนึกและยึดมั่นในระบบคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม ไม่ทำอะไรที่เป็นโทษต่อคนหมู่มาก ไม่นิ่งดูตาย หากเห็นว่าตนทำสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้แม้เพียง เล็กน้อยก็จะทำ โรงเรียนต้องปลูกฝังให้นักเรียนมีจิตสาธารณะ โตขึ้นจะได้เป็นคนไม่เห็นแก่ตัวเป็นคนที่มีน้ำใจ คอยช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อมีโอกาสคนที่ชอบทำลายของสาธารณะ เช่น ป้ายรถโดยสาร ขโมยฝาที่ระบายน้ำ เป็นคนไม่มีจิตสาธารณะ

จะเห็นว่าคำว่าจิตอาสาและจิตสาธารณะ คือ จิตของคนที่มีใจเสียสละ และคิดที่จะทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ไม่สร้างปัญหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขในการทำคุณงามความดีเพื่อส่วนรวม

2.2.3 รูปแบบของพฤติกรรมจิตอาสา พฤติกรรมจิตอาสาในโรงเรียนคุณธรรมมีรูปแบบของพฤติกรรม จิตอาสา อยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่

2.2.3.1 กลุ่มพฤติกรรมจิตอาสาที่ช่วยพัฒนาจิตสำนึกของนักเรียนเอง ได้แก่ พฤติกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง เพื่อน ครู โรงเรียน ครอบครัว ฝึกการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ รับฟังปัญหาของผู้อื่น ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ แบ่งปันสิ่งของเครื่องใช้ และยินดีให้บริการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ต่อผู้อื่น

2.2.3.2 กลุ่มพฤติกรรมจิตอาสาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน สังคม และประเทศให้มองเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเวลา แรงกาย ทุนทรัพย์ ความร่วมมือร่วมใจ ช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีความสุข โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในชุมชนและสังคม ช่วยแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากและอุปสรรคต่าง ๆ เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อโรงเรียน ชุมชน และสังคมส่วนรวม

2.2.3.3 กลุ่มพฤติกรรมจิตอาสาเพื่อสร้างสังคมจิตสาธารณะ เป็นการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ดีของประเทศ เป็นพฤติกรรมจิตอาสาที่ประชาชนทุกคนควรระลึกอยู่เสมอ และปฏิบัติเป็นนิสัย เพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศ เช่น การมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม การใช้ น้ำ ใช้ไฟฟ้า และทรัพยากรของประเทศอย่างประหยัดและคุ้มค่า การไม่ทำลายทรัพย์สินของทางราชการ การดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวม และเคารพสิทธิของผู้อื่น ในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวม ไม่ทิ้งขยะลงบนถนน ไม่ขีดเขียนเสาคอนกรีตรถไฟฟ้าให้สกปรก ดูแลรักษาป่าและวนอุทยาน ไม่เผาขยะ ไม่สร้างมลพิษทางอากาศ และการร่วมทำจิตอาสาเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นในประเทศ เป็นต้น

2.2.4 กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมจิตอาสา

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตาม แนวทาง มยส. มาใช้พัฒนาพฤติกรรมจิตอาสาในโรงเรียน มีหลักการพัฒนาคุณธรรมจิตอาสา 4 ประการ ได้แก่

1. ส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมจิตอาสาทั้งโรงเรียน
2. ให้ร่วมมือกันทำจิตอาสา ทุกคนทำอย่างมีส่วนร่วม
3. ทำจากล่างขึ้นบน โดยให้ความสำคัญกับความต้องการ ความสนใจ

และการสมัครใจของนักเรียนเป็นหลัก และ

4. ต้องทำกิจกรรมจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจิตอาสาในโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างการรับรู้และการยอมรับ โรงเรียนเริ่มต้นด้วยการสร้างความตระหนัก ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ในการทำกิจกรรมจิตอาสา ผลดีที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับนักเรียน ครู บุคลากร ผู้บริหาร และครอบครัว ชุมชนได้ โดยน้อมนำพระบรมราโชบายของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านการศึกษาที่ต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนที่ว่าการเป็นพลเมืองดี เป็นหน้าที่ของทุกคน ครอบครัว สถานศึกษา และ สถานประกอบการ ต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสทำหน้าที่พลเมืองดี พลเมืองดีเห็นอะไรที่จะทำเพื่อบ้านเมืองได้ก็ต้องทำ เช่น งานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์ งานสาธารณกุศล ให้ทำด้วยความมีน้ำใจและความเอื้ออาทรต่อกันและกัน เป็นต้น โดยการประชุมชี้แจงกิจกรรมหน้าเสาธง ปลูกฝังจิตสำนึก ด้านจิตอาสาในกระบวนการเรียนการสอน กระตุ้นสร้างการรับรู้ตลอดเวลา ทั้งการสื่อสารอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งภายในโรงเรียนและในชุมชน หมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแกนนำโรงเรียนให้มีความสำคัญกับการคัดเลือกครูและนักเรียนแกนนำ โดยพิจารณาผู้ที่มีภาวะผู้นำ มีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมจิตอาสา มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งการกระทำและวาจา เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในโรงเรียน สนับสนุนให้มีทีมงานจิตอาสาของโรงเรียน ร่วมกันวางแผนงาน แบ่งงานความรับผิดชอบ ร่วมลงมือปฏิบัติตามแผนประเมินความก้าวหน้าและปรับปรุงงานร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดเป้าหมายด้านจิตอาสาของโรงเรียน โรงเรียนที่มีคุณธรรมอัตลักษณ์ด้านจิตอาสาแล้ว หรือมีกิจกรรมจิตอาสาที่ผนวกไว้ในกิจกรรมใด ๆ ของโรงเรียน ได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการทำกิจกรรมจิตอาสาให้ชัดเจน เช่น ช่วยทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน ช่วยดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เป็นต้น โดยมุ่งให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น มีจิตอาสา คิดและร่วมมือเสียสละเวลาช่วยเหลือผู้อื่นทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดวิธีบรรลุเป้าหมายด้านจิตอาสา โรงเรียนมีวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านจิตอาสา ดังนี้ 1. ทำเป็นโครงการคุณธรรมที่นักเรียนคิด เลือก และลงมือปฏิบัติ 2. ร่วมกันเป็นแบบอย่างที่ดีในการช่วยเหลือผู้อื่นหรือทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม 3. จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจิตอาสา 4. บูรณาการคุณธรรมจิตอาสาในการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 5 ลงมือปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด โดยทุกโรงเรียนได้นำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร มาใช้ เช่น “ทำตามลำดับ ขั้นตอน” “ทำอย่างมีความสุข” เพื่อเป็นหลักคิดในการปฏิบัติ นอกจากนี้ได้นำหลักการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมาใช้ ได้แก่ ทำทั้งโรงเรียน ทุกคนทำอย่างมีส่วนร่วม ทำจากล่างขึ้นบน โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของนักเรียนเป็นหลัก และต้องทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

ขั้นตอนที่ 6 สร้างกลไกการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ ทุกโรงเรียนได้สร้างกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง มยส. มาใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจิตอาสา ได้แก่ 1. การวางแผนการทำกิจกรรมจิตอาสา ประกาศให้ทุกคนที่สนใจทราบแนวทางการดำเนินกิจกรรม เพื่อตัดสินใจสมัครเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะมีหลากหลายให้เลือกกิจกรรมทำได้ทุกคน 2. สร้างการมีส่วนร่วม โดยให้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงงาน ร่วมประเมินผลสำเร็จ 3. ส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรงทางบวก ชมเชย ยกย่อง ให้เกียรติ เพื่อเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงาน 4. มีการติดตามนิเทศ เยี่ยมชม รับฟังความก้าวหน้า การพัฒนางานจิตอาสา 5. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการปฏิบัติงานจิตอาสา 6. ประเมินผลตามสภาพจริง ประเมินพฤติกรรมกรรมการแสดงออกด้วยวิธีง่าย ๆ เช่น สังเกต สอบถาม สนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ เป็นต้น เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม มีการถอดบทเรียนถอดบทเรียนสิ่งที่ปฏิบัติ เพื่อสรุปองค์ความรู้ด้านจิตอาสาของโรงเรียน

สรุป

ผลการศึกษาในบทที่ 3 มุ่งตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 และข้อ 2 (ศึกษา-วิเคราะห์ ความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย, วิเคราะห์-สังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย) ได้แก่ ศึกษาผลการประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2551 สภาพการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 และกิจกรรมนอกหลักสูตร โดยมีผลการศึกษารูปได้เป็น 2 ส่วนดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยที่ยั่งยืนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ความรู้ความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

ผู้วิจัยได้สรุปข้อคิดเห็นต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และวิเคราะห์หลักสูตร รายงานผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเกี่ยวกับความเข้าใจต่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สรุปได้ดังนี้

ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ทำให้มีวินัยและรักความเป็นไทยทำให้เรามีนิสัยดีขึ้น เป็นเด็กดีของสังคม เข้าใจในสิ่งที่แตกต่างในการเรียนรู้ คนในชาติรักกันมากขึ้น รู้ว่าเราต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่ดี ได้มีความรู้เกี่ยวกับการตั้งใจและรับผิดชอบหน้าที่ การงานส่งผลต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม สามารถทำให้ทุกคนในประเทศไทยเป็นคนดีของสังคม ถ้าใช้ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา สื่อสารในแต่ละข้อได้ชัดเจน จะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสุข ความสงบในสังคม และสามารถนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ปลูกฝังให้มีจิตใต้สำนึก แต่ในความเป็นจริงคนที่เข้าใจแต่ไม่ทำก็มีเยอะ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เฉยเมยไม่สนใจ บางที่ได้รับความรู้ในด้านนี้น้อยเกินควร มีความเข้าใจแต่ยังไม่เข้าใจทั้งหมด ยังไม่ค่อยมีความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จึงควรมีบอกกล่าวโดยโฆษณา

มุมมองทัศนคติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เป็นสิ่งที่ทำให้คนคิดดีสามารถนำไปใช้พัฒนา ทำให้คนไทยมีวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่มากขึ้น สามารถพัฒนา มาใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ มองผู้อื่นในแง่ดีและไม่ทำร้ายผู้อื่น คิดแง่บวกว่าเราต้องรักประเทศชาติของเราและคนในสังคม เห็นใจเข้าใจเรา ทำให้เราและผู้อื่นอยู่ร่วมกันได้และอยู่อย่างมีความสุข เป็นคนที่มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมที่ดี เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการดำเนินชีวิต เป็นข้อช่วยเหลือ อบรมเด็ก ๆ และเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพ การส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ ให้มีความรักชาติ ไม่ติดสารเสพติด แม้ว่าจากที่กล่าวมาจะเป็นสิ่งที่ดี แต่ไม่สามารถทำให้เป็นจริงได้ คนเรามักไม่ค่อยจะพัฒนาตาม ทุกวันนี้มีโครงการเยอะแต่ไม่ค่อยได้ผลตอบรับ จึงควรมีวิชาที่ปรับทัศนคติด้านนี้

พฤติกรรมปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ การทำตนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ทำตัวให้เป็นประโยชน์ คนรู้จักการออมมากขึ้น ภาควินิจฉัยในความเป็นไทย กตัญญูทศกวีที่ซื่อสัตย์ ทำตามพระราชดำรัส เป็นคนดีต่อสังคมและผู้อื่น คิดและปฏิบัติตามที่เราวางแผน รักษาระเบียบโรงเรียน มีความรักสามัคคีให้มาก พึงระลึกคิดทำแต่สิ่งดีงาม ทำอะไรให้ถูกกาลเทศะ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ดีขึ้น แต่คนส่วนใหญ่จะรู้แต่ไม่ทำ น่าจะได้ 4-5 ประการ ควรปฏิบัติตามให้ได้ดีอย่างน้อย 5 ประการ เพราะการปฏิบัติจริงอาจทำได้แค่บางข้อ ทำได้แค่เปลือกนอก

สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ และวิธีการพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการสนับสนุน และกิจกรรมประจำวัน ดังแสดงในตารางที่ 3 - 3

ตารางที่ 3 - 3 สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

คุณธรรม จริยธรรม/ ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้	วิธีการพัฒนา			
		กลุ่ม สาระ	กิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน	โครงการ	กิจวัตร ประจำวัน
1. รักชาติศาสน์กษัตริย์					
1.1 เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ	1.1.1 ยืนเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง	✓	✓		✓
	1.1.2 ปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่พลเมืองดีของชาติ	✓	✓		✓
	1.1.3 มีความสามัคคี ประองดอง	✓	✓	✓	✓
1.2 ดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย	1.2.1 เข้าร่วม ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ประองดอง ที่เป็นประโยชน์ ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม	✓	✓	✓	✓
	1.2.2 หวงแหน ปกป้อง ยกย่องความเป็นชาติไทย	✓	✓	✓	✓
1.3 ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักของศาสนา	1.3.1 เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ	✓	✓	✓	✓
	1.3.2 ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ	✓	✓	✓	✓
	1.3.3 เป็นแบบอย่างที่ดีของศาสนิกชน	✓	✓	✓	✓
1.4 เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	1.4.1 มีส่วนร่วมหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์	✓	✓	✓	✓
	1.4.2 แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์	✓	✓	✓	✓
	1.4.3 แสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์	✓	✓	✓	✓
2. ซื่อสัตย์สุจริต					
2.1 ประพฤติตรงตามความเป็นจริงต่อตนเองทั้งทางกายวาจาใจ	2.1.1 ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นจริงปราศจากความลำเอียง	✓	✓	✓	✓
	2.1.2 ปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงความถูกต้อง ละอาย และเกรงกลัวต่อการกระทำผิด	✓	✓		✓
	2.1.3 ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา	✓	✓		✓

ตารางที่ 3 – 3 สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรม/ ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้	วิธีการพัฒนา			
		กลุ่ม สาระ	กิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน	โครงการ	กิจวัตร ประจำวัน
2.2 ประพฤติ ความเป็นจริง ผู้อื่น ทั้งทางกายวาจาใจ	2.2.1 ไม่นำสิ่งของ หรือผลงานของผู้อื่น มาเป็นของตนเอง	✓	✓	✓	✓
	2.2.2 ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความซื่อตรง	✓	✓		✓
	2.2.3 ไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง	✓	✓		✓
3. มีวินัย					
3.1 ปฏิบัติตาม ข้อตกลง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ของครอบครัว โรงเรียนและสังคม	3.1.1 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น	✓	✓	✓	✓
	3.1.2 เวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และรับผิดชอบในการ ทำงาน	✓	✓	✓	✓
4. ใฝ่เรียนรู้					
4.1 ตั้งใจเพียร พยายามในการ เรียน และเข้าร่วม กิจกรรม	4.1.1 ตั้งใจเรียน	✓	✓		✓
	4.1.2 เอาใจใส่ และมีความเพียรพยายาม ในการเรียนรู้	✓	✓		✓
	4.1.3 มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเข้าร่วม กิจกรรมต่าง ๆ	✓	✓	✓	✓
4.2 แสวงหา ความรู้จากแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ ทั้ง ภายใน และ ภายนอกโรงเรียน ด้วยการเลือกใช้สื่อ อย่างเหมาะสม บันทึกความรู้ วิเคราะห์ สรุปเป็น องค์ความรู้ สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	4.2.1 ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และภายนอก โรงเรียน และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม	✓	✓	✓	✓
	4.2.2 บันทึกความรู้วิเคราะห์ข้อมูลจากสิ่ง ที่เรียนรู้สรุปเป็นองค์ความรู้	✓	✓	✓	✓
	4.2.3 แลกเปลี่ยนความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 3 – 3 สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรม/ ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้	วิธีการพัฒนา			
		กลุ่ม สาระ	กิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน	โครงการ	กิจวัตร ประจำวัน
5. อยู่อย่างพอเพียง					
5.1 ดำเนินชีวิต อย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม	5.1.1 ใช้ทรัพย์สินของตนเอง เช่น เงิน สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ อย่างประหยัด คุ่มค่า และเก็บรักษาดูแลอย่างดีรวมทั้งการใช้ เวลาอย่างเหมาะสม	✓	✓	✓	✓
	5.1.2 ใช้ทรัพยากรของส่วนรวมอย่าง ประหยัด คุ่มค่า และเก็บรักษาดูแลอย่างดี	✓	✓		✓
	5.1.3 ปฏิบัติตนและตัดสินใจด้วย ความรอบคอบมีเหตุผล	✓	✓		✓
	5.1.4 ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่น เดือดร้อนพร้อมให้อภัยเมื่อผู้อื่นกระทำ ผิดพลาด	✓	✓	✓	✓
5.2 มีภูมิคุ้มกัน ในตัวที่ดีปรับตัว เพื่ออยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข	5.2.1 วางแผนการเรียนรู้ การทำงาน และ การใช้ชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ข่าวสาร	✓	✓	✓	✓
	5.2.2 รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม และสภาพแวดล้อมยอมรับและปรับตัวเพื่อ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข	✓	✓	✓	✓
6. มุ่งมั่นในการทำงาน					
6.1 ตั้งใจและ รับผิดชอบในหน้าที่ การทำงาน	6.1.1 เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมาย	✓	✓	✓	✓
	6.1.2 ตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงาน ให้สำเร็จ	✓	✓	✓	✓
	6.1.3 ปรับปรุงและพัฒนาการทำงานด้วย ตนเอง	✓	✓	✓	✓
6.2 ทำงานด้วย ความเพียร พยายามและอดทน เพื่อให้งานสำเร็จ ตามเป้าหมาย	6.2.1 ทุ่มเททำงานอดทนไม่ย่อท้อต่อ ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน	✓	✓	✓	✓
	6.2.2 พยายามแก้ปัญหาและอุปสรรค ในการทำงานให้สำเร็จ	✓	✓	✓	✓
	6.2.3 ซินชมผลงานด้วยความภาคภูมิใจ	✓	✓		✓

ตารางที่ 3 – 3 สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรม/ ตัวชี้วัด	พฤติกรรมบ่งชี้	วิธีการพัฒนา			
		กลุ่ม สาระ	กิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน	โครงการ	กิจวัตร ประจำวัน
7. รักความเป็นไทย					
7.1 ภาคภูมิใจใน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมไทย และมีความกตัญญู กตเวทิต	7.1.1 มีมารยาทงามแบบไทยมีสัมมา คารวะกตัญญูกตเวทิตต่อผู้มีพระคุณ แต่งกายแบบไทย	✓	✓	✓	✓
	7.1.2 ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมไทย	✓	✓	✓	
	7.1.3 เชิญชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปะและ วัฒนธรรมไทย	✓	✓	✓	
7.2 เห็นคุณค่าและ ใช้ภาษาไทยในการ สื่อสารได้อย่าง ถูกต้องเหมาะสม	7.2.1 ใช้ภาษาไทยและเลขไทยในการ สื่อสารได้อย่างถูกต้องเหมาะสม	✓	✓	✓	✓
	7.2.2 ชักชวนแนะนำให้ผู้อื่นเห็นคุณค่า ของการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง	✓	✓	✓	✓
8. มีจิตสาธารณะ					
8.1 ช่วยเหลือ ผู้อื่นด้วยความเต็ม ใจและพึงพอใจ	8.1.1 ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ทำงาน ด้วยความเต็มใจ	✓	✓	✓	✓
	8.1.2 อาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาด้วยความ สมัครใจ	✓	✓	✓	✓
	8.1.3 แบ่งปันสิ่งของทรัพย์สินและอื่น ๆ และช่วยแก้ไขปัญหาหรือสร้างความสุข ให้กับผู้อื่น	✓	✓	✓	✓
8.2 เข้าร่วม กิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อ โรงเรียนชุมชนและ สังคม	8.2.1 ดูแลรักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม ด้วยความเต็มใจ	✓	✓	✓	✓
	8.2.2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ โรงเรียนชุมชนสังคม	✓	✓	✓	
	8.2.3 เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือ ร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวมตาม สถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความ กระตือรือร้น	✓	✓	✓	

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ.

สรุป

ปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ปัจจุบันมีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นทางด้านวัตถุแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับด้านจิตใจคุณธรรมมากนัก ส่งผลให้เกิดค่านิยมทางวัตถุกับคนในสังคม ฉะนั้นการนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการมาใช้กับนักเรียน จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม แต่ควรมีการปรับเพิ่มในบางประการ เช่น ความกตัญญู คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีการทำงานร่วมกับผู้อื่น และอาจต้องมีการรณรงค์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้ง 8 ประการ ให้มากขึ้น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ การรณรงค์ด้วยบุคคลที่มีชื่อเสียง นอกจากนี้ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความเหมาะสมกับชีวิตประจำวันในศตวรรษที่ 21 และควรมีการเทียบเคียงเพื่อปรับปรุงวิธีการพัฒนา เป้าหมายการพัฒนาที่ประเทศไทยได้รับการยอมรับการปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตย

สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันที่สำคัญของชาติไทย และวิธีที่จะรักษาสถาบันนี้ให้มั่นคงได้ คือให้เด็กและเยาวชนเข้าใจถึงธรรมะที่แฝงอยู่ในประวัติศาสตร์ เข้าใจถึงสายใยและจิตใจของชนชาติที่สั่งสมมาหลายร้อยปีที่อยู่ในสถาบันนี้ แต่ยังไม่ถูกทำให้เกิดขึ้น การที่จะรักษาสิ่งหนึ่งสิ่งใดต้องเข้าใจทั้งข้อเด่นข้อด้อยของสิ่งนั้น ในประเทศไทยเด็กและเยาวชนยังไม่ได้รู้สึกว่าจะรักษาสถาบันเหล่านี้ไว้ด้วยความเชื่อมั่นในเหตุผล เพราะฉะนั้นเจตจำนงที่จะปลูกฝังการระบอบธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรมต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ต้องแน่วแน่มั่นคงอย่างแท้จริง

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

การศึกษาในบทที่ 4 นี้ เป็นการต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผู้วิจัยนำแนวทางการพัฒนาพลเมืองที่ส่งผลดีต่อประชาธิปไตยของต่างประเทศ ประกอบด้วย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา ประเทศเยอรมัน ประเทศสวีเดน ประเทศนอร์เวย์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเกาหลีใต้ มาวิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกันของความรู้ (K) ทักษะ (S) และค่านิยม (A) ที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 สู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ด้าน คือด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม ซึ่งมีลำดับการศึกษาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยประเทศแบบอย่างประชาธิปไตย ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา เยอรมัน สวีเดน นอร์เวย์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้
2. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ส่งผลดีต่อประชาธิปไตยของประเทศไทย

การพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยประเทศแบบอย่างประชาธิปไตย

กล่าวนำ

การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจากกรณีศึกษาต่างประเทศ ที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้มาแล้ว จะมีรายละเอียดที่สำคัญ นำไปสู่การตั้งประเด็นเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยอย่างน้อย 3 ประเด็น คือ 1. ชื่อเรื่องที่แต่ละประเทศใช้ในการจัดการศึกษา 2. วิธีการหรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาแต่ละประเทศ และ 3. จำนวนชั่วโมงที่จัดการเรียนรู้แต่ละประเทศ โดยประเทศที่ทำการศึกษาได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา เยอรมัน สวีเดน นอร์เวย์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ตามลำดับดังนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Lary Gerston (2554) ได้นำเสนอว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่มีปัญหาประชาชนเยาวชนไม่สนใจการมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีแนวโน้มที่จะเป็นอุปสรรคต่อระบอบประชาธิปไตยโดยสามารถพิจารณาได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ จำนวนผู้เข้าร่วมการประชุมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทางการเมือง การสนับสนุนการณรงค์ทางการเมือง การเข้าร่วมรณรงค์ทางการเมือง และการเลือกตั้งที่มีจำนวนผู้เข้าร่วมลดลง ซึ่งนักวิชาการได้ศึกษาสาเหตุที่เกิดสถานการณ์ดังกล่าวพบว่าสาเหตุเกิดจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยนักวิชาการได้ทำการศึกษา

กลุ่มคน 2 ช่วงวัย พบว่าช่วงอายุระหว่าง 18-29 มีเพียงร้อยละ 52 ที่ออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง แม้ว่านโยบายของประธานาธิบดีโอบามาเป็นที่ชื่นชอบของเยาวชนก็ตาม ซึ่งพบว่ามีสาเหตุมาจากการขาดการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบทางการเมืองที่พวกเขาต้องทำหน้าที่ ซึ่งสาเหตุของเหตุการณ์ดังกล่าว Lary Gerston พบว่าขาดการเตรียมการให้พลเมืองมีความพร้อมให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบทางการเมือง ที่พวกเขาต้องมีหน้าที่ในอนาคต

ปี พ.ศ. 2553 นักวิจัยได้มีการสำรวจนักเรียนทั้งประเทศเกี่ยวกับ ความรู้ประวัติศาสตร์อเมริกาพบว่าร้อยละ 57 ของนักเรียนเกรด 12 (มัธยมศึกษาตอนปลาย) มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อเมริกาต่ำกว่าที่คาดหวัง เช่นเดียวกับทักษะในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์อเมริกา ซึ่ง Lary Gerston พบว่า สอดคล้องกับการศึกษาของ The National Assessment of Education Progress: NAEP ที่ได้ศึกษากลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายพบว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 67 ไม่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง และเวลาที่ใช้ในการเรียนในชั้นเรียนเรื่องความเป็นพลเมืองลดลงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ได้มีการวิจัยที่พบว่าความเกี่ยวข้องโดยตรงระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการวิจัยของ The National Association of Secretaries of State เมื่อปี พ.ศ. 2542 การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นชาติ (National Study) กับกลุ่มเยาวชนทั้งประเทศอายุระหว่าง 15-24 ปีพบว่าร้อยละ 52 ของผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่า โรงเรียนไม่ได้ทำหน้าที่ดีเพียงพอในการให้ข้อมูลและทักษะในการเลือกตั้งแก่เยาวชนอย่างเพียงพอ และสามารถยืนยันได้ว่าผลต่อเนื่องของการขาดการเตรียมการของความเป็นพลเมือง Lary Gerston ได้สรุปว่าประชาชนจะไม่พึงพอใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องทางการเมืองและเห็นว่าชั้นเรียนคือความหวังสุดท้ายในการเรียนรู้การเมือง (Classroom, the Last Hope for Learning Politics) โดยกล่าวถึงผลการศึกษากลับมาว่า “การศึกษามีผลทำให้ได้มาซึ่งทักษะที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้รับค่าตอบแทนที่สูงขึ้นจาก การประกอบอาชีพ การศึกษาให้บุคคลมีโอกาสได้รับการคัดเลือกไปทำงานในสถานที่ที่มีโอกาสเข้าถึงกิจกรรมทางการเมืองและช่วยสนับสนุนในเชิงจิตวิทยาและการเรียนรู้ถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง”

2. ประเทศแคนาดา

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Laura Edgar (2554) ได้กล่าวว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในแคนาดาเป็นแบบผสมผสานมีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้มีส่วนร่วมของประชาชนรวมถึงการให้มีโอกาสที่ดีต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งในความหมายการมีส่วนร่วมของพลเมืองจะกว้างกว่าการมีส่วนร่วมในทางการเมือง Laura Edgar พบว่าการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ 1. การทำความเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพซึ่งมีสิทธิโดยพื้นฐาน 2. การทำความเข้าใจเรื่องหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของแคนาดา ครอบคลุมประเด็นสำคัญคือการเลือกตั้ง การช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน การให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ให้ดีเพื่อจะได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเคารพกฎหมายและความรับผิดชอบตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการมีความพยายามร่วมมือกับภาครัฐ (เช่นร่วมเป็นคณะลูกขุนในศาล) การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของแคนาดามีระบบพื้นฐานมาจากอังกฤษมีประสบการณ์ที่ผสมผสานกันเป็นระบบการศึกษาที่มองข้ามการศึกษาของพลเมืองแต่ได้สนับสนุนเกี่ยวกับการเลือกตั้งระดับชาติ ซึ่งจากสถิติการไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีผู้มาลงคะแนนเลือกตั้งเพียงร้อยละ 60 เท่านั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการให้

พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้พลเมืองมีความตระหนักในเรื่องที่จำเป็น เช่น ตระหนักต่อกฎหมาย ทั้งนี้แคนาดายังมีสิ่งท้าทายจากการที่มีส่วนประกอบสังคมของพลเมืองที่หลากหลายจากการย้ายถิ่นฐานมาจากส่วนต่าง ๆ ทั่วโลกมาตั้งถิ่นฐานที่แคนาดา ทำให้มีความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองที่แตกต่างกัน ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันคนหนุ่มสาวไม่ได้มีส่วนร่วมในสังคมและการเมืองรัฐบาลจึงได้ดำเนินการ (Laura Edgar, 2554) ดังนี้

1. จัดโครงการ Apathy is Boring รณรงค์ให้เยาวชนเพิ่มการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของรัฐ โดยการเปิดโอกาสให้มีการหารือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและโดยการใช้ศิลปะเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือรณรงค์ เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของเยาวชนคนหนุ่มสาว มีรูปแบบดังนี้ 1. การเปิดเว็บไซต์เพื่อการรณรงค์และใช้วิธีการอื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงเยาวชนคนหนุ่มสาว เชิญชวนให้ไปเลือกตั้ง 2. นำนักดนตรี ศิลปินประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง การรณรงค์การเลือกตั้งในแง่ของความสำคัญของการเลือกตั้ง 3. การรณรงค์เพื่อให้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งซึ่งโครงการนี้ได้รับผลสำเร็จเยาวชนคนหนุ่มสาวออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งเพิ่มขึ้น

2. การส่งเสริมการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในโรงเรียนตัวอย่างของเมืองออนตาริโอ (Ontario) ซึ่งเมืองนี้ได้บรรจุวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองในหลักสูตรการศึกษาแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และให้นักเรียนต้องเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนของตนเองก่อนจบการศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม คติวิเคราะห์ร่วมกับคนในชุมชนของตนซึ่งหลักสูตรได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ 3 ประการดังนี้คือ 1. ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองแนวคิดโครงสร้างและกระบวนการที่เกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง 2. เข้าใจในความเป็นพลเมืองที่มีวัตถุประสงค์ (Purposeful Citizenship) รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองในการเป็นผู้นำและผู้ตาม ทราบว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรและสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างไร 3. ต้องเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจังเรียนรู้และใช้ทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้มาปรับปรุงหน้าที่ของตนเองและมีส่วนร่วมกับสังคม

3. การจัดการศึกษาเรื่องพลเมืองแก่พลเมืองที่อพยพเข้ามาในแคนาดาเพื่อให้มีจิตใจเป็นคนแคนาดา รับผิดชอบต่อประเทศ ซึ่งแคนาดายังไม่มียุทธศาสตร์ในการดำเนินการเรื่องนี้ แต่ได้จัดหลักสูตรโดยให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าไปทำความเข้าใจแก่ พลเมืองกลุ่มนี้มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง 3 ประการคือ 1. บทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำและผู้ตาม 2. รับรู้ว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรและสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างไรและ 3. เป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมได้อย่างไร การดำเนินการของรัฐบาลกลางในการสร้างระบบ การศึกษาด้านการสร้างสำนึกพลเมืองและกระจายออกไปสู่ประชาชน โดยได้มีการจัดทำคู่มือ Discovery Canada Study Guide เพื่อให้ประชาชนเดิมเรียนรู้และทำความเข้าใจบทบาทของตนเองและผู้ที่ย้ายมาใหม่ได้รับการปลูกฝังเพื่อเป็นคนแคนาดา

โดย Laura Edgar ได้สรุปว่าการศึกษาหน้าที่พลเมืองว่า 1. เกิดขึ้นในระดับชุมชนแต่ยังไม่ได้ครอบคลุมทั่วประเทศจึงควรสนับสนุนให้มีการเรียนหน้าที่พลเมืองกันอย่างจริงจัง 2. ประชาธิปไตยเป็นมากกว่าการลงคะแนนเลือกตั้งเพราะการเลือกตั้งนาน ๆ จะมีสักครั้งแต่การเรียนรู้ประชาธิปไตยต้องอย่างต่อเนื่อง จึงควรสอนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในชุมชนการเรียนหน้าที่พลเมืองในระบบการศึกษาไม่เพียงพอต้องเสริมประสบการณ์แก่นักเรียน 3. ต้องให้เยาวชนมีส่วนร่วมจึงต้องเข้าไปหาเยาวชนในพื้นที่ที่เขาอยู่และใช้วิธีการที่จะทำให้เขาเข้าใจว่าความเป็นพลเมืองควรมี

บทบาทอย่างไร อีกทั้ง ศรีณยู หมั่นทรัพย์ (ม.ป.ป. : 6) ได้กล่าวเสริมถึงแนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองในประเทศแคนาดา ประเด็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองต้องมีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมืองจึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ มีการเปิดสอนในภาษาทางการทั้งสองภาษาคืออังกฤษ และฝรั่งเศสและมีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public Participation) มีความเชื่อมั่นว่าประชาชนมีศักยภาพในการใช้อำนาจในการปกครองของตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง (Politics) มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีความรู้ ด้านสังคมและเศรษฐกิจวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และการร่วมมือของชุมชน (Culture and Collaboration) ที่สัมพันธ์กับชีวิตของตนด้วย

3. ประเทศเยอรมัน

ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2555 : 262-263) ได้กล่าวถึง บทเรียนจากประเทศเยอรมัน ใว์น่าสนใจ กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2488 ด้วยความพ่ายแพ้ของประเทศเยอรมัน ประเทศสัมพันธมิตร 4 ประเทศที่ชนะสงครามคือสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ได้แยกประเทศเยอรมันออกเป็น 4 ส่วน และแบ่งกันครอบครอง จนกระทั่ง 4 ปีให้หลังประเทศฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตย 3 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส จึงได้อนุญาตให้ประชาชนชาวเยอรมันในเขตยึดครองของตน มีสิทธิในการปกครองตนเองอีกครั้ง ประเทศเยอรมัน 3 ใน 4 ส่วนจากที่เคยมีจึงฟื้นขึ้นมาใหม่โดยถูกเรียกว่า “เยอรมันตะวันตก” หรือ West Germany ในเวลาต่อมา ในขณะที่กำลังจะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่กันนั้น ผู้นำและนักวิชาการที่รอดชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่สองได้ตั้งคำถามว่าเกิดอะไรขึ้นกับประชาธิปไตยของเยอรมัน เพราะฮิตเลอร์นั้นมาจากการเลือกตั้ง ทำไมประชาธิปไตยของประเทศเยอรมันจึงก่อให้เกิดเผด็จการเบ็ดเสร็จอย่างฮิตเลอร์ขึ้นมาได้ ฮิตเลอร์ซึ่งก่อสงครามโลก ครั้งที่ 2 ที่คร่าชีวิตคนยุโรปไปกว่า 50 ล้านคนและฆ่าคนยิวมากกว่า 6 ล้านคน ด้วยวิธีการอันโหดร้ายทารุณ ทั้งยังฆ่าคนเยอรมันที่ต่อต้านหรือสงสัยว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามไปมากกว่าสองแสนคน และในที่สุดทำให้ประเทศเยอรมันต้องพินาศย่อยยับจนแทบสิ้นชาติเกิดขึ้นมาจากระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไร

เยอรมันได้ข้อสรุปว่าความหายนะของระบอบประชาธิปไตยของเยอรมันนั้นมีที่มาจาก 2 สาเหตุคือ ประการที่หนึ่ง ระบอบประชาธิปไตยของเยอรมันในตอนนั้นมีปัญหาเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ และการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร โดยเหตุที่ประเทศเยอรมันใช้ระบบรัฐสภาซึ่งมีจุดอ่อนคือการที่นายกรัฐมนตรีไม่ได้มาจากการเลือกตั้งโดยตรง แต่มาจากเสียงข้างมากของสภาทำให้นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารสามารถครอบงำสภา ซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติได้ โดยมีเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการครอบงำสภา คือพรรคการเมืองที่นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าพรรคจากจุดอ่อนตรงนี้ฮิตเลอร์ซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคนาซีที่ชนะการเลือกตั้งได้เสียงข้างมากในสภาไรชทาก (Reichstag - สภาผู้แทนราษฎรของประเทศเยอรมันในขณะนั้น) จึงสามารถครอบงำสภาไรชทากและให้สภาไรชทากที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ออกกฎหมายให้อำนาจแก่ตนเองจนสามารถสถาปนาระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จขึ้นมาในที่สุด ประการที่สอง ประเทศเยอรมันเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบไกเซอร์ (Kaiser แปลว่าจักรพรรดิ) มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยที่ไม่ได้สร้างพลเมือง ฮิตเลอร์ที่มาจาก

การเลือกตั้งจึงกลายเป็นผู้ปกครองที่มาแทนที่โกเซอร์ โดยสังคมนิยมยังเป็นสังคมแนวตั้งแบบอำนาจนิยมเหมือนในสมัยโกเซอร์ คนเยอรมันในตอนนั้นจึงยอมรับในอำนาจของฮิตเลอร์และเชื่อฟังฮิตเลอร์จนกระทั่งยอมให้ฮิตเลอร์นำพาตนเองและประเทศชาติไปสู่หายนะในที่สุด ผู้นำและนักวิชาการของเยอรมันตะวันตก จึงได้ใช้บทเรียนในสมัยฮิตเลอร์ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมา โดยตัดสินใจที่จะใช้ระบบรัฐสภาต่อไป แต่ได้แก้ไขจุดอ่อนของระบบรัฐสภาที่เคยมีในสมัยฮิตเลอร์ โดยการทำให้ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นอิสระจากรัฐบาลด้วยการไม่บังคับ ส.ส. ให้สังกัดพรรคการเมือง การประกันเสรีภาพให้กับ ส.ส. ในการทำหน้าที่ผู้แทนปวงชนและการสร้างหลักประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง ทำให้สภาผู้แทนราษฎรสามารถตรวจสอบถ่วงดุลกับรัฐบาลได้ ไม่ถูกรัฐบาลใช้พรรคการเมืองมาครอบงำอีกต่อไป ซึ่งประเทศเยอรมันตะวันตกทำได้สำเร็จ รัฐธรรมนูญนี้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2492 และทำให้ประเทศเยอรมันไม่เกิดเหตุการณ์ที่มาจากเลือกตั้งอีกเลย พร้อมกับมีระบบรัฐสภาที่มีทั้งเสถียรภาพและประสิทธิภาพมาจนกระทั่งทุกวันนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีชื่อว่า Grundgesetz ซึ่งแปลว่ากฎหมายพื้นฐาน เพราะเดิมผู้ร่างรัฐธรรมนูญของเยอรมันตะวันตกตั้งใจจะใช้เป็นการชั่วคราวจนกว่าประเทศเยอรมันจะรวมกันได้อีกครั้งเท่านั้น แต่เมื่อถึงเวลาที่ประเทศเยอรมันกลับมารวมกันอีกครั้งจริง ๆ ในปี พ.ศ. 2533 โดยประเทศเยอรมันตะวันออกหรือ East Germany ซึ่งเป็นเขตยึดครองของรัสเซียได้เข้ามารวมกับประเทศเยอรมันตะวันตก ประเทศเยอรมันตัดสินใจใช้กฎหมายพื้นฐานฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้พร้อม ๆ กับการจัดทำรัฐธรรมนูญที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างอำนาจ

ประเทศเยอรมันตะวันตกได้ดำเนินการให้มีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เพื่อเปลี่ยนเป็นประชาชนเยอรมันให้เป็น พลเมือง โดยปฏิรูประบบการศึกษาให้เป็น “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็นพลเมืองโดยเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นอนุบาลพร้อมกับจัดให้มีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองให้กับผู้ใหญ่ ทั้งยังได้มีการปฏิรูปสื่อมวลชนทั้งโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ให้สามารถเสนอข่าวสารได้โดยเป็นอิสระจากรัฐบาลและส่งเสริมให้พรรคการเมืองรวมถึงองค์กรภาคประชาชนต่าง ๆ ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการเมืองด้วยประเทศเยอรมันทำได้สำเร็จโดยใช้เวลาเพียงประมาณ 15 ปีเท่านั้น คือตั้งแต่เด็กเริ่มเรียนอนุบาลจนจบมัธยมปลาย และทำให้ประเทศเยอรมันมีประชาธิปไตยที่มั่นคงมาจนทุกวันนี้ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล มองว่านี่คือบทเรียนจากประเทศเยอรมันที่เคยล้มเหลวในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยถึงขนาดเกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติสมัยใหม่อย่างฮิตเลอร์ขึ้นมา จนต้องประสบกับความหายนะถึงขนาดเกือบสิ้นประเทศไปแล้ว แต่กลับสามารถแก้ไขและพัฒนาประชาธิปไตยของเขาให้มั่นคงขึ้นมาได้ ประเทศไทยใช้ระบบรัฐสภาเหมือนกับประเทศเยอรมัน และมีปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยไม่ได้สร้างพลเมืองเช่นเดียวกับประเทศเยอรมัน อีกทั้งยังมีลักษณะสังคมเป็นแบบอำนาจนิยม ดังเช่นสังคมนิยมในสมัยฮิตเลอร์ ประสบการณ์ของประเทศเยอรมันที่แก้ปัญหาได้สำเร็จ จึงน่าจะเป็นตัวอย่างและบทเรียนให้กับประเทศไทยในขณะนี้ได้อย่างดี

4. ประเทศสวีเดน

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมืองกระทรวงการต่างประเทศ (2557) ได้กล่าวว่า สวีเดนเป็นประเทศที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรสแกนดิเนเวียทางตอนเหนือของทวีปยุโรป มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขเช่นเดียวกับนอร์เวย์ และไทย เป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดในยุโรปและเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตยสิทธิมนุษยชนและรัฐสวัสดิการ ซึ่งได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) เป็นอันดับ 2 ของโลกในปี 2013 รองจากราชอาณาจักรนอร์เวย์ Campbell และคณะ (2013) กล่าวว่าในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของสวีเดนได้ระบุชัดถึงบทบาทของการศึกษากับความเป็นพลเมืองว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับและพัฒนาความรู้ และค่านิยมอันดี และควรจะสอนให้รู้และปลูกฝังการเคารพในสิทธิมนุษยชน และค่านิยมพื้นฐานของประชาธิปไตยที่เป็นรากฐานของสังคมแบบสวีเดน” (Lindstrom, 2013) แต่ EURYDICE Network ได้มองว่า เรื่องความเป็นพลเมืองไม่ได้ถูกจำแนกเป็นรายวิชาสำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนของสวีเดน แต่ถูกบรรจุเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในรายวิชาต่าง ๆ เช่น วิชาหน้าที่พลเมืองและประวัติศาสตร์ เป็นต้น เป็นการปลูกฝังโดยให้ความเป็นพลเมืองซึมซับเข้าสู่ตัวเยาวชนผ่านกิจกรรมทั้งหลายในโรงเรียน (EURYDICE Network, 2002) ในหลักสูตรอนุบาลศึกษาศึกษาภาคบังคับ ระดับประถม และมัธยมศึกษา จะร่วมมือกับศูนย์การใช้เวลาว่าง (Leisure-time Centers) ซึ่งเป็นกลุ่มที่จัดกิจกรรมวิชาการเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะต่าง ๆ ให้กับเด็กและเยาวชนสวีเดน คุณค่าที่ได้รับจากการเรียนรู้กิจกรรม ได้แก่ เรื่องการละเมิดไม่ได้ซึ่งชีวิตของมนุษย์ ความมีอิสระและความเป็นส่วนตัวของคุณค่าความเป็นคนและความเท่าเทียมทางเพศ ความสามัคคี การยอมรับในจริยธรรมภายใต้กรอบการจัดการตามแบบคริสเตียน และมนุษยนิยมตะวันตก กระบวนการที่ใช้จะเน้นการส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงความยุติธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอดทนอดกลั้นและความสำนึกรับผิดชอบของแต่ละบุคคล บุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนก็จะได้รับการส่งเสริมให้รู้จักการเคารพคุณค่าที่มีอยู่ภายในของแต่ละบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่ใช้ร่วมกัน กระบวนการจัดกิจกรรมและการออกแบบจะอาศัยหลักการพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยเพื่อปลูกฝังให้เกิดการเคารพในสิทธิมนุษยชนและเกิดค่านิยมพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยตามแบบสังคมของสวีเดน (Ekman และ Zetterberg, 2010)

5. ประเทศนอร์เวย์

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง นรนิติ เศรษฐบุตร ได้กล่าวว่า นอร์เวย์เป็นประเทศในกลุ่มยุโรปเหนือที่เรียกว่ากลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยรูปแบบเดียวกับประเทศไทย แม้จะเป็นประเทศที่มีพลเมืองน้อยไม่ถึง 5 ล้านคน แต่ก็ประเทศที่มีการพัฒนาการเมืองเศรษฐกิจและสังคมสูงมาก นอร์เวย์เป็นราชอาณาจักรขนาดเล็กที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) มาเป็นระยะเวลา ยาวนานกว่า 2 ศตวรรษ (นรนิติ เศรษฐบุตร, 2556) และ Campbell และคณะกล่าวว่า นอร์เวย์เป็นประเทศที่มีพัฒนาการของความเป็นประชาธิปไตยสูงมาก โดยสะท้อนจากการได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) เป็นอันดับ 1 ของโลกในปี 2013 (Campbell และคณะ, 2013) ซึ่ง Borhaug มองว่ารากฐานที่เข้มแข็ง

ของระบอบประชาธิปไตยมีส่วนสำคัญ จากการที่ผู้นำของประเทศนอร์เวย์ให้ความสำคัญกับการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ชัดเจนนับแต่ปี 1970 (พ.ศ.2513) การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษามุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนให้เป็นผู้กระตือรือร้น (Activist Citizen) ซึ่งประกอบด้วย คุณลักษณะที่ต้องการ ได้แก่ ความกระตือรือร้น (Active) ความยึดมั่นผูกพัน (Engaged) และการปรับตัวเข้ากับสังคม (Socially Oriented) รวมทั้งในปี 1997 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติของนอร์เวย์ ได้ประกาศหลักการสำคัญไว้หลายส่วนเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านพลเมืองศึกษาความว่า “นักเรียนทุกคน ควรจะต้องยึดโยงอยู่ในประเด็นโต้แย้งทางสังคม และควรนำประเด็นเหล่านั้นมาตั้งคำถามเพื่อตอบว่า เรื่องราวเหล่านั้นควรเป็นอย่างไร (เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองจะแก้ไขได้อย่างไร หรือวิธีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยควรเป็นอย่างไร) นักเรียนจะต้องพัฒนาความสามารถของตนเอง ให้เป็นผู้มีอิสระทางความคิด และคิดวิพากษ์เพื่อจะแสดงทางเลือกอย่างมีเหตุผลในประเด็นพื้นฐานทางสังคม นักเรียนจะต้องตระหนักว่าระบบการเมืองของนอร์เวย์สร้างขึ้นได้อย่างไร และทำงานอย่างไร และรู้ว่าส่งผลต่อการพัฒนาได้อย่างไร นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาความสนใจและถูกฝึกฝนในการทำงานตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม อย่างกระตือรือร้นในสังคม

ระบบการศึกษาภาคบังคับของนอร์เวย์ใช้เวลาเรียน 10 ปี เริ่มเรียนตั้งแต่อายุ 6 ขวบ โดยในแต่ละปีการศึกษาจะต้องเรียนวิชาสังคม (Society Subjects) ซึ่งประกอบไปด้วยวิชาย่อย ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมศึกษาและพลเมืองศึกษา ส่วนในระดับ ม.ปลายจะมีทางเลือกให้นักเรียนได้เรียนหลากหลายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามจะต้องจัดให้มีการเรียนสังคมศึกษา 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในปีแรก โดยวิชาพลเมืองศึกษาจะเป็นหัวข้อที่สำคัญในการเรียนรู้ กระบวนการสอนพลเมืองศึกษาได้รับความคาดหวังที่จะให้เป็นเครื่องมือในการทำหน้าที่เกี่ยวกับระบบการเมืองทั้งหมดอย่างแท้จริงในช่วงปี 1980 - 2000 มีการตั้งคอร์สอบรมครูวิชาสังคมศึกษาโดยเฉพาะเป็นคอร์สอบรมให้ครูมีการสอนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา รวมทั้งมีประเด็นที่มีการบรรจุอยู่ในหลักสูตรที่ต้องพัฒนานักเรียน (Stray, 2009 และ Borhaug, 2010) ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) อาทิ การเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางตรง 2. ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Issues) อาทิ การปลูกฝังจิตสำนึกรับผิดชอบและความยึดมั่นผูกพันต่อการจัดการที่เหมาะสมกับทรัพยากร การสร้างความเข้าใจต่อการปกป้องสิ่งแวดล้อมเชิงรุก การสร้างสันติสุข/การปลดอาวุธโดยกระบวนการสอนจะมุ่งเน้นให้คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสอนให้คิดว่า จะจัดการกับปัญหานี้อย่างไร ซึ่งครูต้องสอนนักเรียนแบบ Problem-based Teaching 3. ประเด็นที่ส่งเสริมการเป็นประชาธิปไตย เช่น เรื่องสิทธิมนุษยชน และในระดับการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นควรจะต้องพิจารณาเลือกประเด็นของท้องถิ่นขึ้นมาศึกษาและให้พิจารณาว่าท้องถิ่นจะสามารถจัดการกับปัญหานี้ได้อย่างไร

แนวการปฏิบัติสำหรับวิชาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของประเทศนอร์เวย์ เน้นการสอนน้อย และนำประเด็นสังคมที่อยู่ในสถานการณ์ปัจจุบันจากหนังสือพิมพ์มาใช้เป็นสื่อการสอน ใช้เป็นประเด็นการอภิปรายและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา โดยมีการใช้กระบวนการนี้ในโรงเรียนต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์จากการสอนโดยกระบวนการนี้ ครูจะได้รับผลงานจากนักเรียนวันละ 1 ชิ้นงาน นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้รูปแบบที่ต่างไปจากเดิม

ร่วมด้วย อาทิ Student Debate, Student Project, Group Based Teaching, Project Based Teaching เป็นต้น Borhaug ยังมองอีกว่าผู้วางระบบการศึกษาของนอร์เวย์ จะมองว่าความรู้ไม่ควรจะจำกัดอยู่แต่เพียงตัวองค์ความรู้หรือการประยุกต์ใช้ความรู้เท่านั้น แต่ความรู้ควรประกอบไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้ (Borhaug, 2010) อาทิเช่น 1. ทักษะการแก้ปัญหา 2. การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ 3. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 4. ทักษะทางสังคมและการจัดการ 5. ทักษะเชิงวิพากษ์ 6. ทักษะการเสาะหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ และ 7. ทักษะการให้เหตุผลแย้ง นอกจากนี้ความเข้มของหลักสูตรพลเมืองศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาของนอร์เวย์แล้ว กิจกรรมหนึ่งที่มีความโดดเด่นและเป็นกิจกรรมที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่เชื่อมต่อมาจากหลักสูตร คือสภานักเรียน (Student Councils) เป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยในโรงเรียน ซึ่งนอร์เวย์น่าจะเป็นประเทศเดียวในโลกที่มีการเพิ่มเติมเรื่องของสภานักเรียนให้บรรจุอยู่ในหลักสูตรการศึกษาระดับชาติ ซึ่งเท่ากับเป็นการให้กระบวนการนี้กระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย และทุกโรงเรียนต้องจัดตั้งสภานักเรียน บทบาทสำคัญของสภานักเรียนที่มีความสำคัญ นอกเหนือจากเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยแล้วยังมีอิทธิพลต่อการวางแผนทุก ๆ แง่มุมของการใช้ชีวิตในโรงเรียนของนักเรียน กระบวนการที่เกิดขึ้นผ่านสภานักเรียนจะช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย และสามารถเรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี อันจะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นทางการเมืองในอนาคต ซึ่งนับแต่การปฏิรูปการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองของนอร์เวย์ในปี 1970 เป็นต้นมา ทิศทางของการพัฒนาเยาวชนในชาติมุ่งให้โรงเรียนจัดประสบการณ์การเรียนรู้และสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ 1. ทันทต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน 2. รู้ในประเด็นขัดแย้งทางสังคม 3. มีมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อสังคม 4. ได้รับการสอนแบบข้ามสาขาวิชา (Cross-disciplinary) 5. รู้ในประเด็นที่เป็นสากล 6. รู้แนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาพกว้าง 7. มีมุมมองเรื่องชีวิตในเชิงการเมือง 8. รู้หลักการแนวคิด ความเชื่อตามแบบประชาธิปไตยรวมทั้งเรื่องสิทธิมนุษยชน 9. ความเข้าใจในการเมืองการปกครองท้องถิ่น 10. มีมุมมองในภาพรวมเชิงระบบ 11. พัฒนาประชาธิปไตยผ่านสภานักเรียน 12. ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนที่ต่างไปจากแบบดั้งเดิม และ 13. เรียนรู้ในแนวคิดที่กว้างและมีความรอบรู้

6. ประเทศออสเตรเลีย

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง Mary Print (1990) กล่าวว่า ออสเตรเลียเป็นประเทศที่มีประชาธิปไตยที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่ง และเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก และมีปัญหาการมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยของเยาวชนวัยหนุ่มสาวน้อยลง ดังนั้นเพื่อให้ประชาธิปไตยดำเนินไปอย่างมีความแข็งแรง ต้องทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง แนวทาง Mary Print เสนอคือ คือ

6.1 ความหมายของความเป็นพลเมืองอาจจะเห็นได้ใน 3 กรณีคือ 1. พลเมือง (สิทธิและความรับผิดชอบ) 2. การเมือง (การมีส่วนร่วมและเป็นตัวแทน) และ 3. สังคม (คุณธรรมทางสังคมและการมีส่วนร่วมในชุมชน) ซึ่งทำให้ประชาชนมีแนวทางปฏิบัติที่ต่างกัน ความเป็นพลเมืองในทางกว้างหมายถึงสถานภาพที่ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองประเทศหรือกลุ่มและของโลกซึ่งมีทั้งสิทธิและความรับผิดชอบหน้าที่ และสิทธิพิเศษที่ได้รับการขึ้นนำคุณธรรมทางสังคมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งนอกเหนือจากความหมายทางการเมืองที่แคบทางกฎหมาย

(คือพลเมืองของประเทศ) ซึ่งมองได้กว้าง ๆ เช่น พลเมืองของกรุงเทพมหานคร พลเมืองของโลก พลเมืองของชุมชน ซึ่งพลเมืองอาจหมายถึงเนื้อหาขององค์ความรู้ ทักษะและความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและการทำงานของสังคมรวมทั้งมรดกทางการเมืองและสังคมของประเทศใดประเทศหนึ่ง กระบวนการทางประชาธิปไตยรัฐบาล การบริหารงานภาครัฐและระบบงานยุติธรรมและรวมถึงมุมมองของภูมิภาคและประชาคมโลก ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองสามารถพิจารณาถึงการสนับสนุนที่สำคัญต่อการเป็นพลเมืองที่แท้จริง

6.2 สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นภายในออสเตรเลียมีความกังวลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนคนวัยหนุ่มสาวที่มีระดับลดลง ซึ่งเป็นที่โต้เถียงกันในวงกว้างว่าประชาธิปไตยจะมั่นคงจะยั่งยืนได้ พลเมืองต้องมีส่วนร่วมอย่างสูง มาตรฐานที่เห็นได้อย่างชัดเจนพิจารณาได้จากจำนวนไปใช้สิทธิเลือกตั้งระดับชาติที่ลดลง โดยเฉพาะเยาวชนคนหนุ่มสาว และพฤติกรรมเกี่ยวกับการเลือกตั้งในอนาคตซึ่ง เยาวชนออสเตรเลียรับทราบเป็นอย่างดีว่าการเลือกตั้งในออสเตรเลียเป็นการบังคับให้ต้องปฏิบัติและจะเลือกตั้งได้เมื่ออายุครบ 18 ปี ที่จะมียุทธในการลงคะแนนเลือกตั้ง จากข้อมูลจากการวิจัยพบว่าพลเมืองอายุ 18 ปี มีการลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ 52 ซึ่งพฤติกรรมนี้อาจนำไปสู่วัฒนธรรมการไม่มีส่วนร่วมในอนาคต นอกจากนี้พบว่า การลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งจะสูงขึ้นถึงร้อยละ 90 เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอายุถึง วัย 30 ปี เป็นต้นไป ทั้งนี้สภาการเลือกตั้งแห่งออสเตรเลีย (The Electoral Council of Australia) ได้ให้ความเห็นว่า น่าจะมาจากมีการเคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัยและเปลี่ยนสถานที่ทำงานที่มีอัตราที่สูงในช่วงวัยรุ่น

6.3 ลักษณะของการเป็นพลเมืองที่แท้จริงความเห็นทางการเมืองพิจารณาว่าพลเมืองที่แท้จริงเป็นผู้สนับสนุนหลักในการทำให้ประชาธิปไตยมีความแข็งแรง หากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองลดลงย่อมทำให้รากฐานประชาธิปไตยเกิดปัญหาในสหภาพยุโรป พลเมืองที่แท้จริงนั้นหมายถึง การมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคม ชุมชนและชีวิตการเมืองพิจารณาจากคุณลักษณะจากการมีความคิดเห็นร่วมกัน ไม่ใช่ความรุนแรง สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1. ความเกี่ยวข้องกันระหว่างชีวิตส่วนตัวกับชุมชนของบุคคล 2. ค่านิยม ประชาธิปไตยและ 3. การมีส่วนร่วม การเป็นพลเมืองที่แท้จริงนั้นพิจารณาจากองค์ประกอบดังนี้ 1. มีความผูกพันและมีมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมที่มีความหลากหลาย 2. การมีส่วนร่วมทั้งทางการเมืองด้านพลเมืองและสังคมของพลเมือง 3. การเรียนรู้ในโรงเรียนทำให้มีประสบการณ์ติดตัวอย่างยาวนาน 4. รวมทั้งประสบการณ์เชิงบวกและเชิงลบ 5. ความเป็นพลเมืองที่แท้จริงต้องมีความเกี่ยวพันหลายมิติคือมีการพัฒนาทักษะมีพื้นฐานความรู้และความเข้าใจและ 6. ความเป็นพลเมืองนั้นมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับทฤษฎีของการเมืองรูปแบบใด เช่น เสรีนิยม คอมมิวนิสต์และอนุรักษนิยม ซึ่งมีกิจกรรมแตกต่างออกไปแล้วแต่ความหมายของอัตลักษณ์บุคคล และแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการรวบรวมการกระทำต่าง ๆ และแนวทางแก้ไขปัญหาของรูปแบบการเมืองนั้น ๆ 4. การให้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมีความเห็นว่า โรงเรียนและประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นต่อกัน ผลจากการศึกษาโดยทั่วไปพบว่า การศึกษาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยพบว่าคนที่มีการศึกษามากขึ้นจะทำให้มีระดับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเมืองเพิ่มขึ้นและจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยมากขึ้น

7. ประเทศเกาหลีใต้

แนวทางการสร้างและพัฒนาความเป็นพลเมือง สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ตั้งอยู่ทางใต้ของคาบสมุทรเกาหลีมีระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีประมุขของประเทศ คือ ประธานาธิบดี ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนให้เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร และมีนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา (กระทรวงการต่างประเทศ, 2556) เกาหลีใต้เป็นประเทศในเอเชีย เพียงไม่กี่ประเทศที่ได้รับการจัดอันดับด้านความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Ranking) ติด 1 ใน 30 ของโลกโดยได้เป็นอันดับ 26 จากการประเมินปี 2013 (Campbell และคณะ, 2013) อาจกล่าวได้ว่าประเทศเกาหลีมีพัฒนาการของความเป็นประชาธิปไตยดีขึ้นมาเป็นลำดับ ทั้งความก้าวหน้าในด้านระบบการเลือกตั้งและความเจริญทางวัฒนธรรมดัชนีความเป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นทุกปี มีคะแนนสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิทธิทางการเมืองและด้านเสรีภาพของพลเมืองจนได้รับการจัดอันดับให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์เต็มใบในด้านการพัฒนา เยาวชนด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนั้น เกาหลีใต้มีความพยายามมาโดยตลอด จากการศึกษาการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติครั้งที่ 7 วิชาจริยศึกษา (Moral Education) ได้ถูกนำมาสอนในระบบการศึกษาภาคบังคับ 2 รายวิชาและเป็นวิชาเลือก 3 รายวิชาโดยสอดแทรกเนื้อหาของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหนึ่งในสี่กลุ่มของเนื้อหาหลักภายใต้วิชาดังกล่าว ลักษณะสำคัญ 4 ประการในเนื้อหาของวิชาจริยศึกษาประกอบด้วย

7.1 เป็นการปรับหลักการพื้นฐานเชิงทฤษฎีโดยการบูรณาการคุณงามความดีทางจริยธรรมเข้ากับกระบวนการพุทธิปัญญาหรือกระบวนการคิด ซึ่งกระทำครอบคลุมทั้งหลักสูตรทุกมิติตั้งแต่เป้าหมายวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิธีการสอนและการเรียนรู้รวมทั้งการประเมินผล

7.2 การปรับปรุงเนื้อหาวิชาจริยธรรมมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อขยายขอบเขตไปถึงชุมชน สารระสำคัญจึงประกอบด้วยการใช้ชีวิตส่วนตัว การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวเพื่อนบ้านและโรงเรียน การใช้ชีวิตในสังคมและการใช้ชีวิตในระดับชาติและชาติพันธุ์

7.3 พยายามประสานบรรทัดฐานทางจริยธรรมของเกาหลีกับค่านิยมที่เป็นสากลโดยมุ่งอบรมบ่มนิสัยคนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและ

7.4 มีการกำหนดค่านิยม/สิ่งที่ดีงามพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิต 4 ด้าน ๆ ละ 5 ลักษณะย่อยได้แก่

7.4.1 การใช้ชีวิตส่วนตัว การเคารพตนเอง ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความเป็นอิสระ และการยับยั้งชั่งใจ

7.4.2 การใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวเพื่อนบ้านและโรงเรียน การปฏิบัติตนตามศาสนา การปฏิบัติหน้าที่ของลูกต่อพ่อแม่ จรรยา มารยาท การอยู่ร่วมกันและความรักต่อโรงเรียนและบ้านเกิด

7.4.3 การใช้ชีวิตในสังคม การปฏิบัติตนตามกฎหมาย การสนใจต่อผู้อื่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความยุติธรรมและการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ

7.4.4 การใช้ชีวิตในระดับชาติและชาติพันธุ์ ความรักในรัฐ ความรักในชาติ การมีจิตใจที่มั่นคงมีสติสัมปชัญญะ การสร้างความสันติภายหลังการแบ่งแยกและความรักใน มนุษยชาติ

หลายปีที่ผ่านมา ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาฉบับนี้ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเกาหลีใต้ประสบปัญหา และถูกวิพากษ์เกี่ยวกับความล้มเหลวของการสอนและการฝึกปฏิบัติด้านพฤติกรรม ประชาธิปไตย ในโรงเรียนตั้งนั้นจุดประสงค์หนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้เกี่ยวกับวิชาจริยศึกษาจึงมุ่งปลูกฝังทักษะ การคิดและการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (Moral Thinking and Judgment) หรือทักษะที่จำเป็นต่อการ แก้ไขเชิงจริยธรรมในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและมีเหตุผล โดยสนับสนุนให้ครูเป็นผู้แนะนำเชิงรุก ให้เกิดการเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางด้วยกระบวนการสืบเสาะและการอภิปรายในการฝึก ปฏิบัติการในชั้นเรียนและปรับเปลี่ยนวิธีการประเมิน โดยดูจากผลการปฏิบัติงานของนักเรียนแทน การประเมินแบบดั้งเดิม (Performance Assessment) นอกเหนือจากหลักสูตรวิชาจริยศึกษา ที่ออกแบบเพื่อการพัฒนาเยาวชนแล้วคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติยังจัดตั้ง สถาบันการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Civic Education Institute for Democracy of National Election Commission) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความเป็นพลเมืองตั้งแต่ระดับ เยาวชนมาตั้งแต่ปี 1996 และได้เปิดทำการสอนในโปรแกรมสำหรับเยาวชนในปี 2005 โดยในระยะ 10 ปีแรกได้มุ่งให้การศึกษาและจัดฝึกอบรมผู้มีสิทธิเลือกตั้งข้าราชการเจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมือง แนวคิดสำคัญของการพัฒนาพลเมืองด้านความเป็นประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนขาดความ กระจือหรือรันทงทางการเมืองจะทำให้อัตราการออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งต่ำ นำมาสู่ปัญหามากมาย ในกระบวนการเลือกตั้ง ปัญหาจึงควรได้รับการแก้ไขตั้งแต่การออกมาเลือกตั้ง ซึ่งถือเป็นรากฐาน ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนี้ยังหมายถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมการเมือง เพื่อสร้างเสริมให้ระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและส่งเสริมสมาชิกในสังคม ประชาธิปไตย ตลอดจนแนวคิดสำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของเกาหลีใต้หมายถึง การฝึกฝนความสามารถในการคิดตัดสินใจในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และมีวัตถุประสงค์ที่ จะให้ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นในฐานะที่เป็นพลเมืองผู้ถือ อำนาจอธิปไตย (Sovereign Citizen) และสำหรับการให้การศึกษาแก่เยาวชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ทางการเมืองจะให้ความสำคัญกับการฝึกฝนทักษะและสอนให้รู้บทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่มี ความสำนึกรับผิดชอบ (Responsible Citizen)

สรุปการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจากกรณีศึกษาต่างประเทศ ที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้มาแล้ว จะมีรายละเอียดที่สำคัญนำไปสู่การตั้งประเด็นเก็บรวบรวม ข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทาง ประชาธิปไตย 3 ประเด็นคือ 1. ชื่อเรื่องของแต่ละประเทศใช้ในการจัดการศึกษา 2. วิธีการหรือ ข้อกำหนดในการจัดการศึกษาแต่ละประเทศ และ 3. จำนวนชั่วโมงที่จัดการเรียนรู้แต่ละประเทศของ ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา เยอรมัน สวีเดน นอร์เวย์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้มีแนวทาง ในการให้การศึกษาแก่พลเมือง ดังตารางที่ 4 - 1

ตารางที่ 4 – 1 สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของประเทศไทยแบบทางประชาธิปไตย

ประเทศ	ชื่อเรื่องในการศึกษา	วิธีการที่ใช้ในการศึกษา	จำนวนชั่วโมงเรียน
ออสเตรเลีย	การศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี	กำหนดเป็นข้อบังคับการสอนข้ามรายวิชา	โรงเรียนเป็นผู้กำหนด
แคนาดา	สังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ กฎหมายรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/ เชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
เยอรมัน	สังคมศึกษาเชื่อมโยงกับ ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์	ไม่ได้กำหนดเป็น ข้อบังคับ/ เชิงบูรณาการ	ไม่ได้ระบุไว้
สหรัฐอเมริกา	สังคมศึกษารวมถึงพลเมือง และรัฐบาล	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ ศึกษาเป็นรายวิชา	เวลาที่กำหนดในแต่ละ สัปดาห์แตกต่างกัน ในแต่ละรัฐ
สวีเดน	สังคมศาสตร์รวมถึง ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์และ เศรษฐศาสตร์	ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับ/ เชิงบูรณาการ	885 ชั่วโมง (มากกว่าการศึกษา ภาคบังคับ)
นอร์เวย์	สังคมศาสตร์รวมถึง ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์และ เศรษฐศาสตร์	ไม่กำหนดเป็นข้อ/ เชิงบูรณาการ	815 ชั่วโมง
เกาหลี	สังคมศึกษาและจริยธรรม ศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ ศึกษาเชิงบูรณาการและ เจาะจงบางหัวข้อ	170x45 นาทีต่อปี ถึง 204x45 นาทีต่อปี
ญี่ปุ่น	สังคมศึกษาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์พลเมืองและ จริยธรรมศึกษา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ ศึกษาเชิงบูรณาการ และเจาะจงบางเรื่อง	175x50 นาทีต่อปี (ปี 7และ 8) 140x50 นาทีต่อปี (ปี 9)

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ.

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ส่งผลดีต่อประชาธิปไตย ของประเทศไทย

ผลการศึกษาในบทที่ 4 เป็นการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยเพื่อความมั่นคงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย) โดยมีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดให้รัฐจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศ มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคน และเปิดโอกาสให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุข และอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ มุ่งสร้างคุณภาพชีวิต และพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม นำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว การศึกษาจึงต้องพัฒนาการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยการสร้างสำนึกพลเมือง คือมุ่งสร้างให้ผู้ศึกษา มีความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) มีทักษะ (Skill) ในการแสดงออก และมีเจตคติ (Disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านการลงมือปฏิบัติ กิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อยกระดับความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและกิจกรรมนอกหลักสูตรที่เปรียบเสมือนเวทีสำหรับฝึกให้นักเรียนเป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ได้เรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมเกิดพฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย อันได้แก่ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีเจตนารมณ์สำคัญเพื่อให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหรือพลเมืองในสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิและเสรีภาพ ตามธรรมชาติและตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม บ้านเมืองมีความสุข มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความเคารพซึ่งกันและกัน มีการยอมรับในความแตกต่างทางความคิดเห็น โดยยึดหลักการสันติวิธีและสังคมประชาธิปไตย แนวความคิดหรือทฤษฎีว่าด้วยหลักประชาธิปไตยของสังคมโลก มีความเป็นมาและพัฒนาการที่ยาวนาน พิจารณาจากวิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในภาคพื้นยุโรปนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักคิดและนักปรัชญาทางการเมือง ทั้งจากยุคเก่าที่มีต้นกำเนิดมาจากรัฐกรีกโบราณ และยุคใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 17-20 รวมทั้งอิทธิพลทางศาสนาการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ส่งผลทำให้ระบอบประชาธิปไตยในภาคพื้นยุโรปมีความเข้มแข็ง และได้รับการพัฒนามาเป็นลำดับจนกลายเป็นกระแสโลกที่ประเทศมหาอำนาจเรียกร้องให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยในบางประเทศอาจจะมีการชะงักงัน หรืออาจเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบอบเผด็จการในภายหลังก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งมั่นคงและยั่งยืนได้นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถกระทำได้ง่าย ซึ่งนักรัฐศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องประชาธิปไตยในยุคใหม่ เช่น อาดัม เปรซอส์ก็ได้กล่าวไว้ว่า ระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่รัฐให้ประชาธิปไตยและประชาชนต้องการแล้วประชาธิปไตยก็เกิดขึ้นได้ แต่ระบอบประชาธิปไตยต้องมีพลเมืองที่มีความสามารถในการใช้สิทธิและการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับประเทศไทย หากพิจารณาพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยแล้วจะเห็นว่า นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อปีพุทธศักราช 2475 เป็นต้นมาจนถึง การประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ตลอดระยะเวลา 88 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้มีโอกาสเรียนรู้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยผ่านเหตุการณ์สำคัญ ทางการเมืองในหลายครั้ง บางครั้งก็ได้ก่อให้เกิดความรุนแรงและเกิดความสูญเสีย อันส่งผลกระทบต่อ ภาพลักษณ์ของประเทศไทย ในสายตาของนานาชาติและประเทศ ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า สังคมแบบวิถีประชาธิปไตยที่ถูกต้องตามแบบนานาอารยประเทศนั้น ยังมีได้ฝังหรือหยั่งลึกในสังคมไทยเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุทำให้ในหลายครั้งบ้านเมืองต้องเกิดภาวะวิกฤติ สังคมมีความแตกแยกและมีอาจที่จะนำหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นเครื่องมือ สำหรับแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติหรือบ้านเมืองได้

การมีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชน โดยการเรียนรู้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ รู้บทบาท หน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย มีคุณธรรมและจริยธรรม ในระบอบประชาธิปไตย เป็น หลักในการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้เป็นการ ปลุกฝังให้เยาวชนมีวิสัยคิดและการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็น การสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งวัฒนธรรมประชาธิปไตยในที่นี้ หมายถึง วิถีชีวิต หรือแนวทางการดำรงตนในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมของประเทศที่ปกครองโดย ระบอบประชาธิปไตย โดยการที่เยาวชนนำเอาหลักการและความเชื่อของระบอบประชาธิปไตยมา ประพฤติ ปฏิบัติตน ทั้งในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ตลอดจนการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งนี้ การประพฤติดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยปฏิบัติตามสิทธิและ หน้าที่ของพลเมือง ตามที่กฎหมายกำหนด และหากเยาวชนได้นำเอาหลักการของประชาธิปไตย มา ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จนกลายเป็นเรื่องปกติ หรือความเป็นนิสัยในชีวิตประจำวัน จะเป็น การส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งสังคมประชาธิปไตยจะมีชั้น หลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับสถานศึกษา ระดับหน่วยงานหรือองค์กร ระดับชุมชน ระดับ สังคม และระดับประเทศ ดังนั้นการพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชนเป็นการปลุกฝังให้เยาวชนมีวิสัย คิด และการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ซึ่งจะสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย พร้อม ทั้งสังคมประชาธิปไตย และยังทำให้อำนาจอธิปไตยของประชาชนมีความเข้มแข็งเป็นจริงมากขึ้น สิ่ง เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย ให้เข้มแข็งและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4 – 2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

คุณธรรม จริยธรรมทาง ประชาธิปไตย	พฤติกรรมที่พัฒนา	วิธีการพัฒนา	ผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนา /ระยะเวลาการพัฒนา
ด้านคารวะ ธรรม	เคารพในสถาบัน พระมหากษัตริย์	กำหนดเป็นข้อบังคับ /การสอนข้ามรายวิชา /การจัดกิจกรรม	ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด /ตลอดหลักสูตร
	เคารพและแสดงความ เอื้อเฟื้อ ซึ่งกันและกัน	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /เชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	การใช้คำพูดเหมาะสมตาม ฐานะของบุคคล อย่างสุภาพ ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของ ผู้อื่น ทั้งทางกายหรือวาจา	กำหนดเป็นข้อบังคับ /ศึกษาเป็นรายวิชาการ จัดกิจกรรม	ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด /ตลอดหลักสูตร
	การยอมรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น โดยใคร่ครวญ ด้วยวิจรรย์ญาณ	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	การใช้เสรีภาพในขอบเขต ของกฎหมายและ ขนบธรรมเนียมประเพณี	กำหนดเป็นข้อบังคับ /การสอนข้ามรายวิชา /การจัดกิจกรรม	ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด /ตลอดหลักสูตร
ด้านสามัคคี ธรรม	การประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ของ ส่วนรวมหรือ ของชาติเป็นที่ตั้ง	กำหนดเป็นข้อบังคับ /การสอนข้ามรายวิชา /การจัดกิจกรรม	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	การตั้งใจทำงานร่วมกันอย่าง เต็มใจไม่มีผลประโยชน์ แอบแฝง	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	การยึดประโยชน์ส่วนรวม เป็นที่ตั้ง	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด

ตารางที่ 4 – 2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ต่อ)

คุณธรรม จริยธรรมทาง ประชาธิปไตย	พฤติกรรมที่พัฒนา	วิธีการพัฒนา	ผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนา /ระยะเวลาการพัฒนา
ด้านสามัคคี ธรรม (ต่อ)	รับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจาก ส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคม	กำหนดเป็นข้อบังคับ /การสอนข้ามรายวิชา/ การจัดกิจกรรม	
	ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ของคนในกลุ่มและสังคม	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
ด้านปัญญา ธรรม	การรู้จักรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	การรู้จักเป็นผู้นำและ ผู้ตามที่ดี	กำหนดเป็นข้อบังคับ /การสอนข้ามรายวิชา /การจัดกิจกรรม	ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด/ ตลอดหลักสูตร
	ใช้เหตุผลและความถูกต้อง ในการตัดสินใจปัญหา	กำหนดเป็นข้อบังคับ/ การสอนข้ามรายวิชา/ การจัดกิจกรรม	ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด/ ตลอดหลักสูตร
	ร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ โดยใช้เหตุผล	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	พยายามอภิปรายปัญหา โต้แย้งในหมู่คณะ จนทำให้ ทุกคนเห็นคล้อยตาม	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด
	เมื่อเกิดกรณีเห็นต่างที่มี เหตุผลที่ดีด้วยกัน จนไม่อาจ ให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้ จึงจะใช้วิธีการออกเสียง	กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ /กิจกรรมเชิงบูรณาการ	โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียเป็นผู้กำหนด

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ.

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สรุปได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แต่การปฏิบัติจริงทำได้บางข้อ แสดงพฤติกรรมได้เป็นครั้งคราว

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 สรุปได้ว่า สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ และวิธีการพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนของ 8 กลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงการสนับสนุนและกิจกรรมประจำวันของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ เป็นดังนี้

1. รักชาติศาสน์กษัตริย์ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ คือ ยืนเคารพธงชาติ ร้องเพลงชาติ และอธิบายความหมายของเพลงชาติได้ถูกต้อง ปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่พลเมืองดีของชาติมีความสามัคคีปรองดอง 2. อารงไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ คือ เข้าร่วม ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ปรองดองที่เป็นประโยชน์ ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม การหวงแหน ปกป้อง ยกย่องความเป็นชาติไทย 3. ศรัทธา ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักของศาสนา กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือเป็นแบบอย่างที่ดีของศาสนิกชน 4. เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ มีส่วนร่วมหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ แสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ แสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

2. ชื่อสัตย์สุจริต ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. ประพฤติตรงตามความเป็นจริง ต่อตนเอง ทั้งทางกายวาจาใจ ประกอบด้วยตัวชี้วัด ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นจริงปราศจากความลำเอียง ปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงความถูกต้อง ละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา 2. ประพฤติความเป็นจริง ผู้อื่นทั้งทางกายวาจาใจประกอบด้วยตัวชี้วัด ไม่นำสิ่งของหรือผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความซื่อตรง 3. ไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง

3. มีวินัย ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบของครอบครัว โรงเรียนและสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และรับผิดชอบในการทำงาน

4. ใฝ่เรียนรู้ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. ตั้งใจเพียรพยายามในการเรียน และเข้าร่วมกิจกรรม ตั้งใจเรียนเอาใจใส่ และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ 2. แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ด้วยการเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสมบันทึกความรู้ วิเคราะห์ สรุปเป็นองค์ความรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ตัวชี้วัด คือ ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมบันทึกความรู้วิเคราะห์ ข้อมูลจากสิ่งที่เรียนรู้สรุปเป็นองค์ความรู้แลกเปลี่ยนความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. อยู่อย่างพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผลรอบคอบ มีคุณธรรม พฤติกรรมบ่งชี้ ใช้ทรัพย์สินของตนเอง เช่น เงิน สิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ อย่างประหยัด คุ่มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดีรวมทั้งการใช้เวลาอย่างเหมาะสมใช้ทรัพยากรของส่วนรวมอย่างประหยัด คุ่มค่าและเก็บรักษาดูแลอย่างดี ไม่เอาเปรียบผู้อื่นและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนพร้อมให้อภัยเมื่อผู้อื่นกระทำผิดพลาด 2. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข พฤติกรรมบ่งชี้วางแผนการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของข้อมูลความรู้ข่าวสารรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมยอมรับและปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

6. มุ่งมั่นในการทำงาน ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. ตั้งใจและรับผิดชอบในหน้าที่การงาน พฤติกรรมบ่งชี้ เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตั้งใจและรับผิดชอบในการทำงานให้สำเร็จปรับปรุงและพัฒนาการทำงานด้วยตนเอง 2. ทำงานด้วยความเพียรพยายามและอดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายพฤติกรรมบ่งชี้ทุ่มเททำงานอดทนไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคในการทำงานพยายามแก้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานให้สำเร็จชื่นชมผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

7. รักความเป็นไทย ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. ภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะวัฒนธรรมไทยและมีความกตัญญูต่เวทิต่ พฤติกรรมบ่งชี้ มีมารยาทงดงามแบบไทยมีสัมมาคารวะกตัญญูต่เวทิต่ต่อผู้มีพระคุณแต่งกายแบบไทย 2. ร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีศิลปะ และวัฒนธรรมไทย 3. เชิญชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปะและวัฒนธรรมไทย

8. มีจิตสาธารณะ ประกอบด้วยตัวชี้วัด 1. ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและพึงพอใจ พฤติกรรมบ่งชี้ ช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ทำงานด้วยความเต็มใจอาสาทำงานให้ผู้อื่นด้วยกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาด้วยความสมัครใจแบ่งปันสิ่งของทรัพย์สินและอื่น ๆ และช่วยแก้ไข้ปัญหา

หรือสร้างความสุขให้กับผู้อื่น 2. เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชนและสังคม พฤติกรรมบ่งชี้ คุณแลร์กษาสาธารณสุขสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนชุมชนสังคม เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามของส่วนรวม ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความกระตือรือร้น

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เกี่ยวข้องกันของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และค่านิยม (Attributes) และ พฤติกรรม (Behavior) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ประกอบด้วย 2 แนวทาง คือ แนวทางที่ 1 ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน แนวทางที่ 2 โรงเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนา และพฤติกรรมด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ที่เหมาะสมกับการพัฒนาแต่ละแนวทาง เป็นต้น

1. คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านคุณธรรม

1.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านคุณธรรม โดยต้นสังกัด เป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน มีระยะเวลาการพัฒนาตลอดหลักสูตรการเรียน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดสอนบูรณาการข้ามรายวิชา การบูรณาการในกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน หรือกิจกรรมเชิงบูรณาการที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา การใช้เสรีภาพใน ขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

1.2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านคุณธรรม โดยโรงเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาและระยะเวลาในการพัฒนาในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การเคารพและแสดงความเอื้อเฟื้อ ซึ่งกันและกัน การใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคลอย่างสุภาพไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยใคร่ครวญด้วยวิจาร์ญาณ

2. คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม

2.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม โดยต้นสังกัด เป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน มีระยะเวลาการพัฒนาตลอดหลักสูตรการเรียน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยอาจจัดสอนบูรณาการข้ามรายวิชา การบูรณาการในกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมเชิงบูรณาการที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้งการรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจาก ส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคม

2.2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม โดยโรงเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาและระยะเวลาในการพัฒนาในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจไม่มี ผลประโยชน์แอบแฝง การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม และสังคม

3. คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรม

3.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรม โดยต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด แนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน มีระยะเวลาการพัฒนาตลอดหลักสูตร การเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยอาจจัดสอนบูรณาการข้ามรายวิชา การบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมเชิงบูรณาการที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ

3.2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม โดยโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาและระยะเวลาในการพัฒนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมคิดและร่วมตัดสินใจโดยใช้เหตุผล การพยายามอภิปรายปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะจนทำให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม การใช้วิธีการออกเสียงหาทางออกเมื่อเกิดกรณีเห็นต่างที่มีเหตุผลที่ดีด้วยกันจนไม่อาจให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้

ข้อเสนอแนะ

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบ นอกจากกระแสแนวคิดที่จะยกระดับวิชาหน้าที่พลเมืองจากการเป็นเพียงสาระหนึ่งของวิชาสังคมศึกษาผลการศึกษาข้อมูลประเทศต่าง ๆ พบว่าการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนยังคงเป็นกลยุทธ์สำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนโรงเรียนจะเป็นสถานที่จำลองในการสร้างความ เป็นประชาธิปไตยผ่านกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจโดยที่เน้นการใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นเครื่องมือประกอบด้วยกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตามหลักการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และจิตพิสัย (Affective Domain) การเรียนการสอนต้องมุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนใน 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) และนำไปประยุกต์ใช้ได้ความรู้ที่สำคัญสำหรับพลเมือง (Civic Knowledge) 2. การสร้างทักษะในการเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (Psychomotor Domain) คือมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สำคัญในการแสดงออกทางประชาธิปไตย (Civic Skills) ความรู้ต้องได้รับการประยุกต์ใช้ให้เป็นผลต่อชีวิตของนักเรียน มีการพัฒนาทักษะทางสติปัญญา (Intellectual Skills) และทักษะการมีส่วนร่วม (Participatory Skills) ที่ทำให้สามารถคิด และแสดงสิทธิของตนอย่างถูกต้องเหมาะสม

2. ฟื้นฟูกลไกสภานักเรียน (Student Council) ให้เกิดประสิทธิภาพพลเมืองประชาธิปไตย ผ่านกิจกรรม “สภานักเรียน” อย่างจริงจังทุกโรงเรียน แม้ที่ผ่านมาจะมีการดำเนินการและการส่งเสริม เรื่องสภานักเรียนอยู่บ้างแต่เป็นกิจกรรมไม่บังคับ จึงยังไม่ประสบผลสำเร็จมากเท่าที่ควร ซึ่งจาก ประสบการณ์ของประเทศกรณีศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้สภานักเรียนเป็นทั้งเครื่องมือและยุทธวิธีสำคัญ เพื่อขัดเกลาเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจสร้างความตระหนักนำไปสู่ความยึดมั่นผูกพันต่อสังคมและ ประเทศชาติในฐานะพลเมืองผู้มีความสำนึกรับผิดชอบซึ่งเป็นผลลัพธ์และเป้าหมายสูงสุดของการ พัฒนาที่ยั่งยืน

3. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดนโยบายให้โรงเรียนดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมตามศาสตร์พระราชา เพื่อให้เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ด้านการละเว้นความผิด ด้านสามัคคีธรรม และปัญญาธรรม เป็นการขับเคลื่อน สืบสานต่อยอดตามพระราชโองบายของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ที่ได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชบายด้านการศึกษาเพื่อมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เกี่ยวข้องได้น้อมนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผล ซึ่งประกอบด้วย แนวพระบรมราโชบาย 4 ประการ คือ ประการแรก การมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง ประการที่สอง การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ประการที่สาม การมีงานทำ มีอาชีพ และ ประการสุดท้าย คือ การเป็นพลเมืองดี ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

4. จัดทำคู่มือครอบครัว “ การเลี้ยงลูกให้มีคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ” และจัดให้มีการสื่อสารที่เป็นธรรมของสื่อมวลชน ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวและคุณสมบัติของความ เป็นพลเมืองไทย ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้างและพัฒนาตนเองให้เคารพผู้อื่น เคารพกติกาและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง

สรุป

ประเทศไทยใช้รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาเป็นระยะเวลากว่า 88 ปีแล้ว ประชาธิปไตยได้พัฒนาไปได้ระดับหนึ่ง เนื่องจากความเข้าใจในหลักการของประชาธิปไตยยังมีไม่ทั่วถึงในหมู่ประชาชนชาวไทย จนอาจทำให้ขาดความศรัทธา ในระบอบประชาธิปไตย การจะพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น ต้องปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และค่านิยมประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญของประเทศ เนื่องจากเยาวชนเหล่านี้จะเติบโตเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต่อไป เยาวชนของชาติต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนและพัฒนาประเทศชาติได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการที่เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตยจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศชาติ และต่อเนื่องไปถึงการพัฒนาชุมชนและสังคม เนื่องจากประชาธิปไตยมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกบริบทในสังคม และการดำเนินชีวิต การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาธิปไตยของเยาวชนนั้น เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้และการทำความเข้าใจในหลักการและแนวคิด การปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้ถ่องแท้และตระหนักในคุณค่าจนเกิดศรัทธา รักและหวงแหนระบอบประชาธิปไตย พร้อมทั้งปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย โดยมีจิตสาธารณะ ยึดหลักคุณธรรมด้านการละเว้นความผิด สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ในการดำรงชีวิตจนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยในสังคม รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในลักษณะต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาไว้ข้างต้น

บรรณานุกรม

- การต่างประเทศ, กระทรวง. ทวีปยุโรป : ราชอาณาจักรสวีเดน. 2557.
- การต่างประเทศ, กระทรวง. ทวีปเอเชีย : สาธารณรัฐเกาหลี. 2557.
- “การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.nesdb.go.th>.
- เกริกเกียรติ ศรีเสริมโภค. การพัฒนาความสามารถเชิงสมรรถนะ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไกลบอลคอนเซิร์น, 2546.
- คำรณ พิสนธ์ยุทธการ. “การปฏิรูปยุทธศาสตร์ทางเรือ”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2559.
- จินตนา ศรีนุกูล. “ศูนย์เรียนรู้การเมืองและการเลือกตั้งอาเซียน : แนวทางการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย”. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล, สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2557.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. วัฒนธรรมคุณภาพ : สร้างคน สร้างชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2557.
- ชำนาญ จันทร์เรือง. “มองญี่ปุ่น มองไทย”. บทความอิสระ. 2554.
- ทิพย์พพร ตันติสุนทร. “วิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย”. เอกสารการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 เล่ม 2. 2555.
- ทิพย์พพร ตันติสุนทร. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2554.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education). กรุงเทพฯ : นานามีบุคคลพับลิเคชันส์, 2555.
- ไพโรจน์ พลเพชร. “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ชุดโครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลบังคับใช้รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134, 6 เมษายน 2560. เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561. กรุงเทพมหานคร : วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชัน, 2554.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. “ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561”. สำนักงานนโยบายด้านพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2554.
- Thai Civic Education. กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท เทคนิคอิมเมจจากัด, 2556.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

ตอนที่ 1 คุณสมบัติทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

1.1 สถานะ

- () ผู้อำนวยการโรงเรียน
- () รองผู้อำนวยการโรงเรียน
- () ครู
- () นักเรียน
- () ผู้ปกครองนักเรียน

1.2 ชื่อสถานศึกษา และสังกัด

.....

.....

ตอนที่ 2 ความเข้าใจต่อการพัฒนา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ

2.1 โรงเรียนมีวิธีการปลูกฝังความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์อย่างไร

.....

.....

.....

2.2 ความพึงพอใจแนวทางที่โรงเรียนปฏิบัติต่อนักเรียนคืออะไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

2.3 ความไม่พึงพอใจแนวทางที่โรงเรียนปฏิบัติต่อนักเรียนคืออะไร เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

2.4 การนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร

.....

.....

.....

2.5 โครงการหรือกิจกรรมใดบ้างที่ทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี

.....
.....
.....
.....

2.6 โครงการ/กิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการดำเนินชีวิต

.....
.....
.....
.....

2.7 พฤติกรรมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่แสดงออกประจำ 3 ลำดับแรก มีอะไรบ้าง
ในโอกาสใด

.....
.....
.....
.....

2.8 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551 เหมาะสมเพียงใด

.....
.....
.....
.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	ว่าที่ ร้อยตรี ดร.ธนุ วงษ์จินดา
วัน เดือน ปีเกิด	23 มีนาคม 2508
การศึกษา	ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด) สาขาการบริหารจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประวัติการทำงานโดยย่อ

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3
 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2
 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2
 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1
 ศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม
 ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ตำแหน่งปัจจุบัน	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคุรุสภา
-----------------	--

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

ผู้วิจัย ว่าที่ร้อยตรี ดร.ธนู วงษ์จินดา หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 62

ตำแหน่ง ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้เปิดช่องทางให้เด็กและเยาวชนได้เข้าสู่กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง ให้ได้เรียนรู้เรื่องการเมืองการปกครองอย่างถูกต้องก่อนการใช้สิทธิเลือกตั้งได้จริงเมื่ออายุ 18 ปีบริบูรณ์ จึงเป็นการตอกย้ำว่าต่อไปนี้เด็กและเยาวชนไทยต้องใส่ใจประชาธิปไตย และต้องมีส่วนร่วมในทางการเมือง แต่สภาพปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในระดับต้นของประเทศ ซึ่งปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้นจะแฝงตัวอยู่กับทุกกลุ่มอายุ และทุกกลุ่มอาชีพ รวมถึงเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ที่ปัญหาการขาดจริยธรรมนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะคุณธรรมจริยธรรมในสังคมประชาธิปไตยเกี่ยวกับการรู้สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง ที่เยาวชนอาจมีการใช้สิทธิเสรีภาพ โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสม และผลกระทบต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ดังนั้นจึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ที่มุ่งศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมประชาธิปไตย เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนหล่อหลอมให้มีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม รู้สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อย่างมั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
- เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
- เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยที่ยั่งยืนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 การวิจัยนี้เน้นการศึกษาความเข้าใจคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 การวิจัยนี้เน้นวิเคราะห์ สังเคราะห์สภาพการจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของประเทศไทย และประเทศที่เป็นต้นแบบทางประชาธิปไตย

1.3 การวิจัยนี้เน้นเสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เฉพาะหลักการและแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ได้แก่ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ได้แก่ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 และเขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาตำราและเอกสารต่าง ๆ

2. ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เกี่ยวกับความเข้าใจและสภาพปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการระดม ด้านสามัคคีธรรม ด้านปัญญาธรรม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สรุปได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แต่การปฏิบัติจริงทำได้บ้างข้อ แสดงพฤติกรรมได้เป็นครั้งคราว

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 สรุปได้ว่า สภาพการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีแนวทางการพัฒนาโดยกำหนดตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ประกอบด้วย รักชาติศาสน์กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และวิธีการพัฒนาโดยบูรณาการจัดการเรียนการสอนของ 8 กลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผลจากการศึกษาการพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยของประเทศไทยที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบของประชาธิปไตย 8 ประเทศ พบว่ามีการกำหนดชื่อเรื่องที่จะพัฒนาไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ เรื่องการศึกษา

เพื่อการเป็นพลเมืองที่ดี เรื่องสังคมศึกษาที่รวมถึงพลเมืองและรัฐบาล เรื่องสังคมศาสตร์รวมถึงประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ เรื่องสังคมศึกษาและจริยธรรมศึกษา สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์พลเมืองและจริยธรรมศึกษา ส่วนวิธีการที่ใช้ในการศึกษา พบแนวทางที่ สี่ ๑ ค ญ
3 ลักษณะ ได้แก่ 1. กำหนดเป็นข้อบังคับการสอนข้ามรายวิชา 2. ไม่กำหนดเป็นข้อบังคับและมีการสอนเชิงบูรณาการ 3. กำหนดจำนวนชั่วโมงเรียนไว้ชัดเจน

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกันของความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และค่านิยม (Attributes) และพฤติกรรม (Behavior) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย ประกอบด้วย 2 แนวทางคือแนวทางที่ 1 ต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน แนวทางที่ 2 โรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนา และพฤติกรรมด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ที่เหมาะสมกับการพัฒนาแต่ละแนวทาง เป็นดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านคุณธรรม

1.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านคุณธรรม โดยต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน มีระยะเวลาการพัฒนาตลอดหลักสูตรการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยจัดสอนบูรณาการข้ามรายวิชา การบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมเชิงบูรณาการ ที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา การใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

1.2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านคุณธรรม โดยโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาและระยะเวลาในการพัฒนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การเคารพและแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคลอย่างสุภาพไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยใคร่ครวญด้วยวิจาร์ญาณ

2. คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม

2.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม โดยต้นสังกัดเป็นผู้กำหนด แนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน มีระยะเวลาการพัฒนาตลอดหลักสูตรการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยอาจจัดสอนบูรณาการข้ามรายวิชา การบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมเชิงบูรณาการ ที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง การรับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวมและหน้าที่ต่อสังคม

2.2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม โดยโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาและระยะเวลาในการพัฒนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง การยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม และสังคม

3. คุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรม

3.1 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านปัญญาธรรม โดยต้นสังกัด เป็นผู้กำหนด แนวทางการพัฒนาเป็นระเบียบที่ชัดเจน มีระยะเวลาการพัฒนาตลอดหลักสูตร การเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยอาจจัดสอนบูรณาการข้ามรายวิชา การบูรณาการ ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือกิจกรรมเชิงบูรณาการที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การรู้จัก เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ

3.2 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตยด้านสามัคคีธรรม โดยโรงเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาและระยะเวลาในการพัฒนาในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นการพัฒนาพฤติกรรมสำคัญดังนี้ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมคิดและร่วมตัดสินใจโดยใช้เหตุผล การพยายามอภิปรายปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะจนทำให้ทุกคน เห็นคล้อยตาม การใช้วิธีการออกเสียงหาทางออกเมื่อเกิดกรณีเห็นต่างที่มีเหตุผลที่ดีด้วยกันจนไม่อาจ ให้อีกกลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้

ข้อเสนอแนะ

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ควรปฏิรูป หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระบบ นอกจากกระแสแนวคิดที่จะยกระดับวิชาหน้าที่พลเมือง จากการเป็นเพียงสาระหนึ่งของวิชาสังคมศึกษา เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สำคัญในการแสดงออก ทางประชาธิปไตย ที่ทำให้สามารถคิดและแสดงสิทธิของตนอย่างถูกต้องเหมาะสม

2. พันฟูกลไกสภานักเรียน (Student Council) ให้เกิดประสิทธิภาพพลเมืองประชาธิปไตย ผ่านกิจกรรม “สภานักเรียน” อย่างจริงจังทุกโรงเรียน แม้ที่ผ่านมาจะมีการดำเนินการและการส่งเสริม เรื่องสภานักเรียนอยู่บ้างแต่เป็นกิจกรรมไม่บังคับ และประเทศกรณีศึกษาส่วนใหญ่มีการใช้สภานักเรียน เป็นทั้งเครื่องมือและยุทธวิธีสำคัญเพื่อขัดเกลาเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจสร้างความตระหนัก นำไปสู่ความยึดมั่นผูกพันต่อสังคมและประเทศชาติในฐานะพลเมืองผู้มีความสำนึกรับผิดชอบซึ่งเป็น ผลลัพธ์และเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ควรกำหนด นโยบายให้โรงเรียนดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมตามศาสตร์พระราชา เพื่อให้เกิดพฤติกรรม ประชาธิปไตย ด้านคุณธรรม ด้านสามัคคีธรรม และปัญญาธรรม เป็นการขับเคลื่อน สืบสาน ต่อยอด ตามพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ที่ได้ทรงพระราชทาน พระบรมราโชบาย ด้านการศึกษาเพื่อมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน ให้ผู้เกี่ยวข้องได้น้อมนำไปปฏิบัติ ให้บังเกิดผล ซึ่งประกอบด้วย แนวพระบรมราโชบาย 4 ประการ คือ ประการแรก การมีทัศนคติ ที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง ประการที่สอง การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม ประการที่สาม การมีงานทำ มีอาชีพ และประการสุดท้ายคือการเป็นพลเมืองดี ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการของ การจัดการศึกษาที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ว่าการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

4. กระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง จัดทำคู่มือครอบครัว “การเลี้ยงลูกให้มีคุณธรรมจริยธรรมทางประชาธิปไตย” และจัดให้มีการสื่อสารที่เป็นธรรมของสื่อมวลชน ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตในการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจและความตื่นตัวและคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองไทย ในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนช่วยกันสร้างและพัฒนาตนเองให้เคารพผู้อื่น เคารพกติกาและร่วมกันแก้ปัญหาของสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเอง